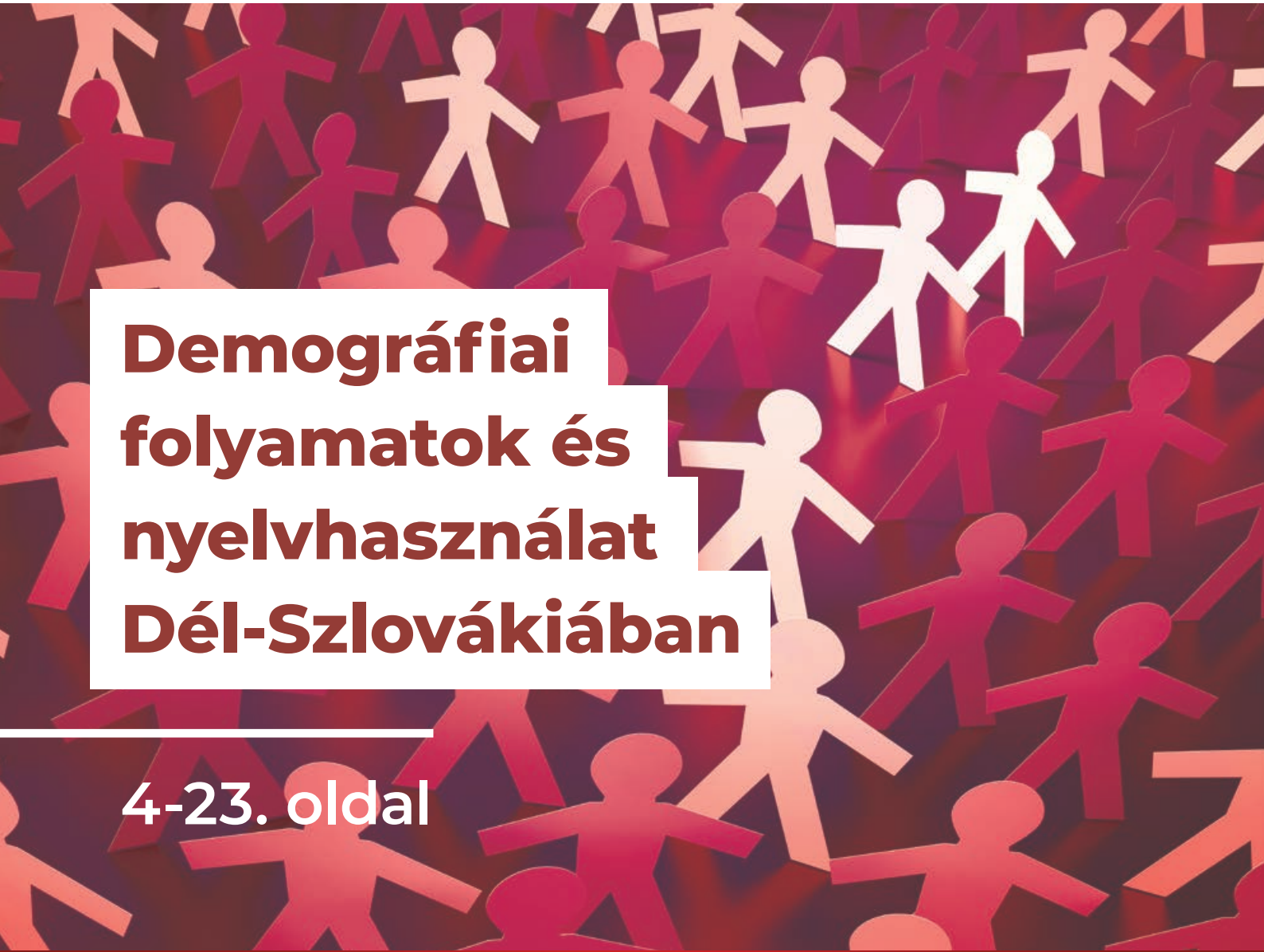

ÖNKORMÁNYZATI SZEMLE

Demográfiai folyamatok és nyelvhasználat Dél-Szlovákiában

4-23. oldal

**Az ipolysági
magyar
iskolaközpontról**

24-31. oldal

**Önkormányzati
Régiók Partnerségi
Tanácsai**

41-45. oldal

**Megújuló
energetikai
források
Szlovákiában**

56-62. oldal

TARTALOM

Demográfiai folyamatok és nyelvhasználat Dél-Szlovákiában	4
Tényleg példaértékű a megalapított ipolysági magyar iskolaközpont?	24
Alakulóban a Párkányi Megyei Iskolaközpont	32
A magyar iskolák jövőjéről Jászón	33
Jelentős fejlesztési források a déli régiókba	34
Uniós milliárdok, nemzeti akarat – Kié a jövő költségvetése?	37
Önkormányzati Régiók Partnerségi Tanácsai	41
Fontos beruházások a partnerségi tanács döntései után	46
Közelebb a lakosokhoz	50
Jól járnak a magyarlakta járásek Besztercebánya megyében	54
Megújuló energetikai források Szlovákiában	56

Önkormányzati Szemle
időszaki folyóirat

Megjelenik negyedévente
Ingyenes kiadvány
Nyilvántartási szám: EV 4426/11,
ISSN 1338-8290

Kiadja:
Pro Civis, 930 40 Štvrtok na Ostrove,
Mýtne námestie 1, IČO 37846671

Felelős kiadó:
Óry Péter
(e-mail: ory@procivis.sk)

Főszerkesztő:
Vadkerti Neszméri Csilla

Műszaki szerkesztés:
Bodzás Gergely, EGM s.r.o.

Szerkesztőségi bizottság:
Kállay András, Kövesdi Károly,
Neszméri Tünde, Mészáros András

Fogjuk meg, és vigyétek

Amikor Szlovákiában létrehozták a közigazgatási területi felosztást, hosszú adáz viták és alapos szakértői munka előzte meg a törvényjavaslat elkészítését. Eredetileg 16 természetes regionális egység kialakítását célozták meg, melyből később 12 lett, végül nyolc maradt. Eredetileg a nagyobb területi egységet (VÚC!) megyének (župa) hívták volna, de mert a politika akkor is politika és főnemzeti volt, a megye/župa meg magyar elnevezés, az addigi kerület/kraj pedig kommunista, korlenyomatként lett helyette „vúcka”. (Ettől függetlenül a köznyelv szlovákul-magyarul megyeként használja.) A magyar többségű megye helyett természetes régiókat szétszabdalt, kínosan kialakított képződmény lett a Nagyszombati „vúcka”, s a csallóközi magyarság feldarabolásának eszméje a járásekban is megmutatkozik, ezért lett például Párkány és környéke az Érsekújvári járás része, vagy Királyhalmec és Nagymihály körzete is ezért került két külön egységbe.

Már a reform kezdetén is voltak politikusok és politikai pártok, akik/ameklyek az addigi három kerület megtartása mellett álltak ki. Robert Fico egykori pártja pl. közéjük tartozott, de akkori Szlovák Nemzeti Párt nem, így meglehetősen furcsa, hogy most éppen ők akarnák visszahozni a három kerület + főváros rendszert. Más kérdés viszont, hogy uniós tagságunk óta az Eurostat adatgyűjtési/fejlettségi kimutatásai szempontjából Szlovákia már jó ideje így van felosztva.

Korábban, az EU-csatlakozást követően is felvetődött időnként, hogy össze kellene fésülni a területi felosztási rendszereket, komoly kísérletet azonban mindeddig senki nem tett rá. Most is inkább a költségvetési megszorítások miatt került elő, nem azért, mintha úgy ésszerűbb lenne vagy a lakosság számára élhetőbbé és elérhetőbbé válna bármi is. A megyei önkormányzati vezetések ilyen lépéssel meg lehetne felelni, talán a megyeszékhelyi állami hivatalokat-hatóságokat is, s ki lehetne mutatni, hogy önmagán is takarékoskodik a kormány. A szlovákiai gyakorlatot ismervé nem meglepő, hogy megint a demokrácia elvei kapnának egy nagy pofont. Az eredeti közigazgatási reform pénzügyi részét az elmúlt húsz évben nem dolgozta ki egyetlen kormány sem, de mindegyik hajtott végre olyan reformokat, melyeknek a következményeit a megyei és települési önkormányzatok pénzügyei szenvedték meg. (A személyi jövedelemadókból érvényesíthető bónuszok és engedmények.) A „fogjuk meg, és vigyétek” elv mindig eszébe jut a regnáló hatalomnak, amikor megszorításokra van szükség. A kormányt alkotmány kötelezi a költségvetési hiány és az ország eladósodottsági rátájának lefaragására. Ahhoz pedig, hogy az alkotmányos rendelkezést megváltoztassa, a regnáló hatalomnak legalább 90 fős parlamenti támogatásra lenne szüksége, ami nincs, vagy az ellenzéknek is államférfiként kellene viselkednie és legalább ebben a távlatilag sem túl biztató világpolitikai helyzetben Szlovákia állami érdekeit illene szem előtt tartania, nem a mielőbbi kormánybuktatást. Mert amíg az ellenzék „vészhelyzetben” sem vállal felelősséget az országért és annak lakosaiért, addig sajnos a kormány csak onnan vesz el, ahonnan tud: az alattvalóktól, így az önkormányzatoktól.

Demográfiai folyamatok és nyelvhasználat Dél-Szlovákiában. Tanulságok a Nagyrőcei járásból¹

Tátrai Patrik, Kapitány Balázs, Nagy Ildikó, Rákóczi Krisztián

A kutatás háttere, célkitűzése

Bár a 2021-es népszámlálás sok információt közöl a szlovákiai magyar népességről, bizonyos jelenségek követésére korlátozottan alkalmas (pl. a bejelentett és tényleges lakóhely különbségének detektálására), továbbá egyes témakörök (mint pl. a nyelvhasználat) teljesen ki is maradtak a legutóbbi népszámlálásból. Tekintve, hogy a jövőben a népszámlálások egyre inkább regiszter alapú adatgyűjtéssé válnak, amik már nem gyűjtenek etnikai-nyelvi adatokat, így indokoltá vált egy kutatás végrehajtása, amely a népszámlálás által nem érintett kérdésekben adatokat szolgáltat, továbbá olyan módszertant dolgoz ki, amely potenciálisan alkalmas lehet a jövőben a magyarok etnikai-nyelvi-demográfiai folyamatainak nyomon követésére.

Mindezek alapján a kutatás célja a szlovákiai magyarok demográfiai, nyelvhasználati felmérése, valamint egy módszertani eszközkészlet kidolgozása volt (pilot projekt). A kutatás helyszíne a Nagyrőcei járás volt, amely méreténél, lakosságának etnikai összetételénél fogva (pl. magyar nyelvű romák magas aránya) alkal-

mas volt egy ilyen kutatás elindítására. A vizsgálat kiemelt témakörei a következők voltak:

- A magyarság tágan értelmezett számának meghatározása – magyarnak tekintve a magyar anyanyelvű népességet.
- A felmért alapsokaság megoszlásának eltérése a regiszteradatokhoz (pl. népszámlálás, lakosságnyilvántartás) képest – bejelentettek vs. ténylegesen ott tartózkodók.
- A sokaság belső szerkezete (pl. korcsoportok, oktatás, nyelvhasználat, roma származás szerint).
- A roma származásúak súlya és jellemzői a magyar népességben belül.
- A vegyesség, vegyes családok szerepe a magyar népességben belül.
- Az oktatás nyelvének és helyszínének szerepe a magyar etnikai identitás átörökítésében, reprodukciójában.

A megvalósítás módszertana

Vizsgálatunk a Nagyrőcei járás magyarlakta településeire terjedt ki, magyarlakta alatt értve azokat a településeket, ahol a népszámlálás szerint a magyar anyanyel-

¹ A kutatás a Pro Civis Polgári Társulás és a VEKTOR Társadalomkutató Egyesület közreműködésével valósult meg.

vúek részesedése eléri az adott településen a 10%-ot.²

Kutatásunkban szándékosan az anyanyelvi kritériumot alkalmaztuk, amely egy inkluzívabb megközelítés, és tágabb körre terjed ki, mint a magyar nemzetiségűek csoportja. Az így meghatározott kritériumok szerint a vizsgálatba Tornalja városa és további 15 község került be (e térséget, azaz a vizsgált területet a következőkben Tornaljai kistérségként nevezzük). Ez azt jelenti, hogy a Nagyrőcei járás – 2021-es népszámlálás szerinti – 8425 magyar anyanyelvű lakosa közül a kijelölt mintaterület 8093 főnek (96%) adott otthont. Ez a településhálózati sajátosság fontos szempont volt a felmérés módszertanának kialakításakor.

Az eltérő méretű települések felmérése is eltérő módszereket igényelt:

- A falvakban döntően a polgármesteri hivatalokon keresztül gyűjtöttünk teljes körű – azaz adott falu összes lakosára vonatkozó, de anonim – adatot háztartásonként összesítve. Ennek az ún. külső vagy társadalmi minősítéses módszernek a lényege, hogy az adott település lakosságát jól ismerő személy(ek) (leginkább az önkormányzati dolgozók, vagy tanárok, papok/lelkészek) az együttélés tapasztalataira alapozva közlik a vonatkozó információkat.³ E módszer általában 1500–2000 fős településméretig alkalmazható hatékonyan, nagyjából ez az a határ, ameddig az adatközlők jól ismerik a település közel összes lakóját. Mivel az érintett falvak közül a legnagyobb népességszáma is csak 1001 fő volt, így e módszer az összes faluban alkalmazható volt.
- Tornalja esetében két módszert kombináltunk. A hozzákapcsolt, korábban önálló községet alkotó, területileg is jól elkülöníthető településrészek (Beje és Sajószárnya) a már említett külső minősítéses módszert alkalmaztuk, azonban a város központja a nagy lakosságszám miatt erre nem alkalmas. Tornalján éppen ezért kérdezőbiztosokkal dolgoztunk, és a város háztartásainak véletlenszerűen kiválasztott mintegy ötödét kerestük fel és írtuk össze, amelyek jól reprezentálják az egész várost. Az így kapott eredményeket népességarányosan 'felsúlyoztuk', hogy a településtípusok közötti arányok ne tolódjanak el. A kérdezőbiztosok a mintába került háztar-

tásokat járták végig, és az ott lakóktól személyesen gyűjtötték be az adatokat, így e módszer – szemben a falvakban alkalmazottal – önbevalláson alapul.

- Adatminőség-ellenőrzési célból két kisebb faluban is elvégeztük a kérdezőbiztosai összeírást.

A 2025. április-májusban megvalósított felmérés során adatokat gyűjtöttünk háztartásonként a ténylegesen jelen levő népesség számáról, a háztartásban elsődlegesen használt nyelvről a háztartásokban élők megoszlásáról főbb korcsoport és anyanyelv szerint. Rákérdeztünk a roma származásra, továbbá a nem magyar anyanyelvűek magyar nyelvismeretére, valamint a 18 év alattiak iskolaválasztására oktatási helyszín, szint és tannyelv szerint. A ténylegesen az adott háztartásban élők összeírásán túl adatokat gyűjtöttünk azokról a személyekről is, akik csak 'papíron' laktak az adott háztartásban, de ténylegesen, életvitelszerűen másutt éltek.

A kérdőíves kutatásban ezen felül még iskolai végzettségre, és szlovák nyelvtudás szintjére vonatkozó adatokat is gyűjtöttünk.

A kutatás folyamán kiderült, hogy a magyar nyelvű oktatás kérdése kardinális, de annál bonyolultabb, hogy a fenti, kérdőíves kutatással teljeskörű képet kapjunk róla. Éppen ezért az oktatási helyzetre vonatkozó eredmények kiegészítésére és validálására szakértői interjúkat készítettünk a járás magyar nyelvű oktatási intézményeiben.

A vizsgált terület

A Nagyrőcei járást az 1996-os közigazgatási reform során alakították ki a Rimaszombati és a Rozsnyói járások területéből. Az új egység elnyújtott alakja nem véletlen, hanem az egész Dél-Szlovákiát érintő etnopolitikai szándék vezérelte, azaz a magyar etnikai terület közigazgatási feldarabolása (Kocsis 1995; Morvai – Szarka 2012). A járás déli területének magyarlakta falvai hagyományosan Tornalja vonzáskörzetébe tartoznak (1. ábra); a járásközpont Nagyrőce meglehetősen messze esik. A nemzetközi módszertan alapján lehatárolt szlovákiai funkcionális városkörzetek (Bezák 2014) jól mutatják, hogy a vizsgált 15 községből 12 Tornalja funkcionális vonzáskörzetébe esik, mindössze a Murány-völgyi falvakat sorolják Nagyrőce vonzáskörzetébe. Ugyanakkor hangsúlyoznunk kell, hogy Tornalja vonzáskörzete nem pusztán ezekre a Nagyrőcei járásbeli községekre korlátozódik, hanem túlnyúlik a járáshatárokon – kisebbrészt a Rozsnyói, nagyobbrészt a Rimaszombati járásra. Azt, hogy a funkcionális vonzáskörzetek közelebb állnak a hétköznapi gyakorlatokhoz, mint a járáshatár-

² Fontos kérdés még a viszonyítási alap, azaz, hogy mihez viszonyítjuk a magyarok számát. Az ismeretlen nemzetiségűek/anyanyelvűek magas száma miatt célszerűnek tűnik nem a teljes lakossághoz, hanem az ismert nemzetiességűekhez/anyanyelvűekhez viszonyítani a magyarok számát, ami azt is jelenti, hogy a magyarok aránya így enyhén magasabb, mint a teljes népességen belül.

³ A külső minősítés módszerének vegyes településeken való alkalmazásáról l. pl. Hoóz, 1985; Keményfi, 1998; 2002; Tátrai, 2017; Tátrai et al. 2020.

rok esetünkben kiválóan szemléltetik az oktatási intézményi vonzáskörzetek, amelyek több iskola esetében is messze átlépnek a járáshatárokon (Pék 2013).

1. ábra: A vizsgált terület elhelyezkedése

Forrás: saját szerkesztés

A vizsgált terület településföldrajzi szempontból tipikus gömöri terület, amelyet alapvetően az aprófalvas településhálózat jellemez. A Nagyrőcei járás magyar lakta falvai közül a 2021-es népszámlálás szerint mindössze egynek a lakosságszáma éri el az 1000 főt, míg három falu létszáma 100 fő alatti. Mindez jelentős kihívást jelent az intézmények és közszolgáltatások szervezése és fenntartása szempontjából. A vizsgált terület központja, Tornaalja szintén kisváros, amelynek központi szerepköre elsősorban a trianoni határmeghúzást követően, Putnoknak a határ túloldalára kerülésével erősödött meg (Pusko 2005), tehát városi története viszonylag rövid. A kisváros népessége 2021-ben 7000 fő volt, de a 20. század második felében hozzá kapcsolt három falu nélkül ez 5000 fő körül mozog. E három falu kettő (a már korábban is említett Beje és Sajószárnya) fizikailag napjainkban is elkülönül Tornaaljától, lényegében külön falusi világot alkotva. Emellett Gömörliget község is valójában két önálló kis faluból áll (Mikol-

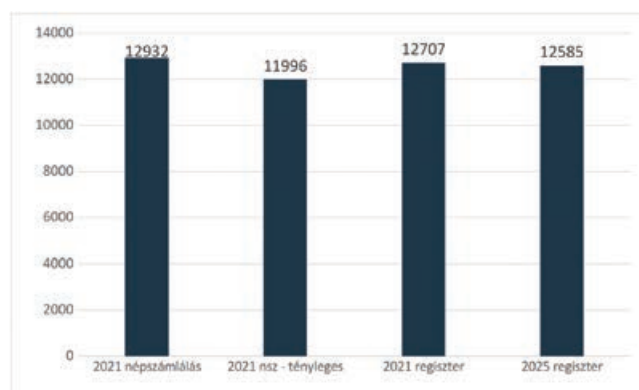
csány és Gömörnánás). Így bár a Tornaaljai kistérségben 16 önálló település (önkormányzat) létezik egy város és 15 község, funkcionálisan tekintve a vizsgálatunkat 18 falu és egy kisváros alkotja.

A bemutatott aprófalvas településszerkezet e térségben is főként a természetföldrajzi adottságok következménye, igazodik a többnyire dombsági térszínhez. A járás magyar lakta részei lényegében a Sajó mellékfolyóinak völgyeit ölelik fel, de a mesterséges határmeghúzást mi sem mutatja jobban, mint hogy a Túróc völgye és mellékvölgyei (ahol a magyar falvak többsége fekszik) nem tartoznak teljes egészében a Nagyrőcei járáshoz, mint ahogy a járás fő gerincének számító Murány völgye sem, amelynek a torkolatvidéke már a Rozsnyói járás része.

A Tornaaljai kistérség etnikai-nyelvi szerkezete és a magyarok száma a 2021-es népszámlálás tükrében

A 2021-es népszámlálás alapján a vizsgált 16 településen közel 13 ezer lakos élt. Pontosabban 13 ezer embernek volt itt az állandó lakhelye, hiszen a népszámlálás arról is tudósít, hogy ennél kevesebben, 12 ezren tartózkodtak itt, tehát ezer fő máshol tartózkodott életvitelszerűen. A népmozgalmi adatok alapján továbbvezetett statisztikák jellemzően nem mutatnak nagy változást, ezek szerint 2025 elején a kistérségben 12,6 ezer fő lakott (2. ábra).

2. ábra: Az állandó és a ténylegesen a Tornaaljai kistérségben tartózkodó lakosság száma a különböző adatforrások szerint

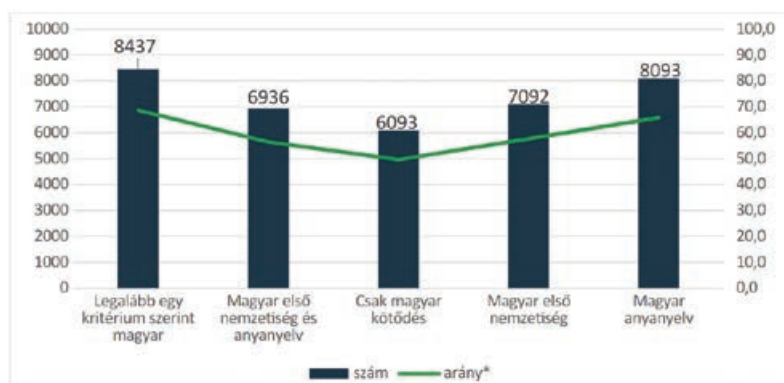

Forrás: a 2021-es népszámlálás (= nsz), valamint a népmozgalmi adatok alapján továbbvezetett regiszteradatok

Jól látható, hogy a különböző, állandó vagy időszakos migrációs folyamatok miatt már az sem egyértelműen

meghatározható, hogy mennyien laknak egy adott térségben. Ehhez hasonlóan arra sem csak egy válasz van, hogy hány magyar élt itt 2021-ben. A magyarok számát ugyanis több kategória szerint is lehet vizsgálni: a népszámlálás rákérdezett a nemzetiségre, a második nemzetiségre, valamint az anyanyelvre is. Ezen kategóriákból, illetve ezek kombinációiból rajzolódik ki az a népesség, aki különböző intenzitással kapcsolódik a magyarsághoz (Gyurgyík 2006; Harrach 2023). A két végpont, amely lényegében kijelöli a magyarság statisztikai számának minimumát és maximumát, a minden kategória szerint magyar (és csak magyar), valamint a legalább egy kategória szerint magyar (3. ábra). A kettő között hatalmas a különbség: a magukat csak magyarnak vallók 6093 fős csoportja a Tornaljai kistérség népességének 50%-át képezi,⁴ míg a legalább egy kategória szerint magukat magyarnak vallók (8437 fő) a teljes népesség több mint 2/3-át adják. Ebből következik, hogy a kettő közötti különbség, azaz több mint 2,3 ezer fő az etnikai vegyesség valamilyen fokán áll, aki egyaránt kötődik a magyarsághoz és valamelyik másik etnikai csoporthoz.

3. ábra: A magyarok száma és aránya a Tornaljai kistérségben a különböző népszámlálási kategóriák szerint

*Az ismert nemzetiségűeken/anyanyelvűeken belül

Forrás: 2021-es népszámlálás alapján saját számítás

Fontos kérdés, hogy milyen irányú kötődésekkel rendelkezik még e többes kötődést deklaráló népesség. A magát magyarként deklaráló népesség 17%-a szlováknak is vallotta magát valamely kategória szerint (legjellemzőbb a szlovák nemzetiség és magyar anyanyelv kombináció), 10% pedig magyarként és romaként regisztrálta magát (legjellemzőbb a magyar anyanyelv és roma második nemzetiség kombinációja) (1. táblázat).

4 Itt is és a későbbiekben is az etnikai arányokat nem a teljes népességhez, hanem a nemzetiségükről, ill. az anyanyelvükről nyilatkozók számához viszonyítjuk.

1. táblázat: A magyar népesség anyanyelv, nemzetiség és második nemzetiség szerinti megoszlása a Tornaljai kistérségben

	magyar	szlovák	roma	egyéb	ismeretlen / nincs
	nemzetiség				
magyar anyanyelv	6 936	846	298	9	4
	második nemzetiség				
magyar anyanyelv	325	235	542	17	6 974
	anyanyelv				
magyar nemzetiség	6 936	138	6	8	4
	második nemzetiség				
magyar nemzetiség	-	245	486	16	6 345

Forrás: 2021-es népszámlálás alapján saját számítás

Mindez csak részben van összhangban a Tornaljai kistérség etnikai összetételével. A 2021-es népszámlálás nemzetiségi adatai szerint ugyanis a magyar többség (57%) mellett a szlovákok aránya 38%, a romáké pedig, a terepen tapasztaltak tükrében meglepően alacsony, mindössze 3%. Anyanyelv szerint a helyzet annyival különbözik, hogy a magyarok aránya közel 2/3, a szlovákoké közel 1/3. Jól látható tehát, hogy a magát romának vallók száma itt is – csakúgy mint Szlovákia többi részén, illetve távolabban tekintve egész Kelet-Közép-Európában – messze elmarad a külvilág által romának gondolt népesség számától (Ladányi – Szelényi 2004; Keményfi 2002; Prónai – Vajda 2005). Kutatásunk a hivatalos statisztikák ezen hiányosságát is igyekszik betölteni.

A népszámlálási adatok esetén további bizonytalanságot jelent azon nem elhanyagolható arányú csoport, ahol hiányzik az anyanyelvi (645 fő) illetve a nemzeti-ségi adat (646 fő). A szlovákiai népszámlálási gyakorlat szerint elsősorban ugyanis itt nem olyan személyekről van szó, akik tudatosan nem kívántak nyilatkozni anyanyelvükről vagy nemzetiségükről, hanem olyanokról, akit a népszámlálásból valamiért kimaradtak. Ilyen esetben a népszámlálásban részt nem vevők egyes ada-

taik regiszterekből pótolták (ún. imputálás), de ez az adatpótlás nem terjedt ki az anyanyelvre és a nemzetiségre, ezzel adathiányt okozva, felduzzasztva az 'ismeretlen' anyanyelvű/nemzetiségű kategóriát. (Ivančíková – Podmanická 2023)

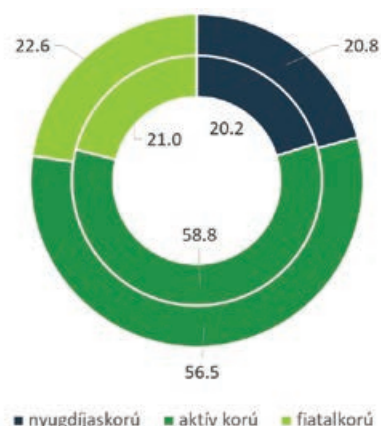
A magyarok aktuális statisztikai számán kívül fontos kérdés még a folyamatok dinamikája, azaz hogy hogyan változott a fenti kép a tíz évvel korábbi, 2011-es népszámláláshoz képest. A Tornaljai kistérség lakosság-száma 2011 és 2021 között mintegy 400 fővel, a magyar nemzetiségűeké 300 fővel, a magyar anyanyelvűeké több mint 700 fővel csökkent. Mindez összességében azt jelenti, hogy míg a magyar nemzetiségűek aránya jóval kisebb mértékben csökkent (-4,5%), mint a szlovákiai magyar átlag (-8%), a magyar anyanyelvűeké viszont átlag körüli mértékben (-8,4% vs. országos -9%). Mivel a magyarok fogyásának mértéke meghaladta az összlakosságét, ezért a magyarok aránya is csökkent (nemzetiség szerint 1,7%- anyanyelv szerint 5,2%-ponttal). A csökkenés mértéke Tornalján nagyobb volt, mint a vizsgált területbe tartozó falvaké. A falvakon belül alapvetően ott csökkent nagyobb mértékben a magyarok száma, ahol (1) a magyarok aránya eleve alacsonyabb volt, illetve (2) ahol a magyar nyelvű cigányság aránya viszonylag alacsony volt.

A kutatás főbb eredményei

A népesség száma

Felmérésünk szerint a vizsgált területen életvitelszerűen tartózkodó népesség száma a népszámlálásnál jóval alacsonyabb, 10.850 fő. E népesség 21%-a fiatalok (18 év alatti), 59%-a aktív korú, 20%-a nyugdíjas korú. Mindez alapvetően megfelel a népszámlálás ténylegesen itt tartózkodókra vonatkozó adatainak (4. ábra); a legfeltűnőbb különbség, hogy felmérésünk szerint az aktív korúak aránya némiképp magasabb, a fiataloké pedig alacsonyabb. Szlovákiai összevetésben mindez alapvetően viszonylag fiatalos korösszetételt jelez, hiszen országos szinten a 18 év alattiak aránya csak 19%, míg a nyugdíjaskorúaké közel 22%.

4. ábra: A ténylegesen a Tornaljai kistérségben tartózkodók összetétele főbb korcsoportok szerint a 2021-es népszámlálás (külső kör), és a 2025-ös saját adatfelvételünk (belső kör) alapján (%)

Forrás: 2021-es népszámlálás, valamint saját adatfelvétel (2025)

Egy adott területen bejelentett, és a ténylegesen ott tartózkodó népesség száma általában különbözik. Egy Szlovákián belül periférikus, fejlettségét tekintve hátrányos (válságos) helyzetű térség mint a Nagyrőcei járás (és benne a Tornaljai kistérség) (ld. Lőcsei et al. 2021) jellemzően népességkibocsátó terület negatív migrációs egyenleggel (Pregi 2023), ahonnan az emberek főleg munka és tanulás céljából ideiglenesen vagy tartósan elvándorolnak. Ezt, ahogy már említettük, a népszámlálási adatok is tükrözik, amelyek szerint a ténylegesen itt tartózkodó népesség 7%-kal alacsonyabb, mint az állandó (bejelentett) népesség.

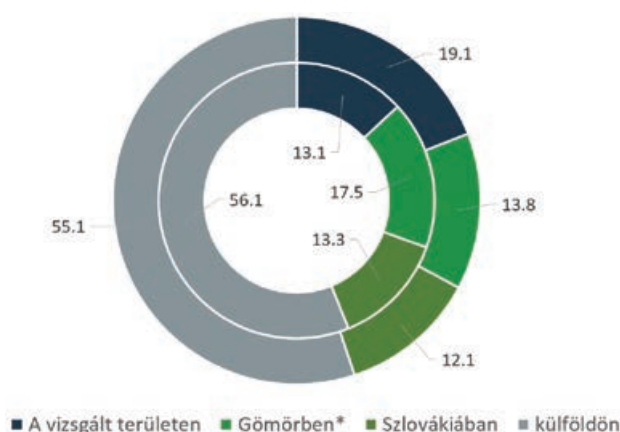
Felmérésünk szerint azonban a Tornaljai kistérségben tartózkodó népesség száma valójában nem éri el a 11 ezer főt sem, így a bejelentett és a tényleges lakosság közti különbség a népszámlálásnak a kétszerese, legalább 14%-os.⁵ Az eredmény értelmezéséhez fontos kiemelni két módszertani körülményt: egyrészt a ténylegesen itt tartózkodókba beleszámítottuk azt a népességet, amely életvitelszerűen a kistérségben él, azonban időszakosan távol van, akár több hónapra is. Másrészt nem véletlenül hangsúlyoztuk, hogy legalább ennyi a különbség, mivel a városi, önérvényesítő módszer szerinti adatgyűjtés során feltűnően alacsonyabb volt azok száma, akik arról számol-

⁵ Az eredmények azonban jelentősen szóródnak településenként. Egy településen, Alsófalun, a ténylegesen ott élők száma meg is haladja a bejelentettek számát. Több esetben azonban nagyon nagy különbség mutatkozik, és a bejelentettek száma, akár harmadával (Kisvisnyó, Gömörliget), negyedével (Deresk, Gice, Lőkös, Felsőfalu) magasabb, mint a ténylegesen ott élőké.

tak be, hogy a háztartásban vannak oda bejelentett, de nem ott élő lakók. Mindez arra utal, hogy ez egy érzékeny kérdés a lakók számára, amelyre különböző okok miatt nem szívesen válaszolnak.

Fontos kérdés, hogy hol tartózkodik ez a csak papíron itt levő 14%. A kérdést megvizsgálhatjuk az összes távollevőre vonatkoztatva, illetve csak a magyar anyanyelvűekre vonatkoztatva (5. ábra). A megoszlás mintázata e két csoportra meglehetősen hasonló, mindössze az első két kategóriánál van viszonylag jelentősebb eltérés, éppen ezért mélyebben csak a magyarokra vonatkozó értékeket elemezzük.

5. ábra: Az összes (belső kör), illetve a magyar anyanyelvű távollevők (külső kör) a jelenlegi tartózkodási helyük szerint (%)

*Gömör: A Nagyrőcei járásnak a vizsgált területen kívüli része + Rimaszombati járás + Rozsnyói járás

Forrás: saját adatfelvétel (2025)

Az 5. ábráról jól látható, hogy a nem a bejelentett lak helyén élők 13–19%-a a Tornaljai kistérségben belül mozog. Bár számtalan ok és irány van, legjellemzőbb mégis a falusi bejelentett lakhely, és tornaljai tényleges tartózkodási hely kombináció, igazodva az elérhető munkahelyekhez, szolgáltatásokhoz, intézményekhez. A fentebb már említett különbséget az összes távollevő és a magyar anyanyelvűek között is Tornalja szerepére vezethetjük vissza, ugyanis a magyarok által kisebb arányban lakott Murány völgyi falvak térpályái – földrajzi, történeti, intézményi vonzáskörzeti okokból (részletesen ld. Keményfi 1998) – eltérnek a többi falutól, és Tornaljánál nagyobb arányban kötődnek Jolsvához, Pelsőchöz vagy éppen a járás székhelyéhez, Nagyrőcehez.

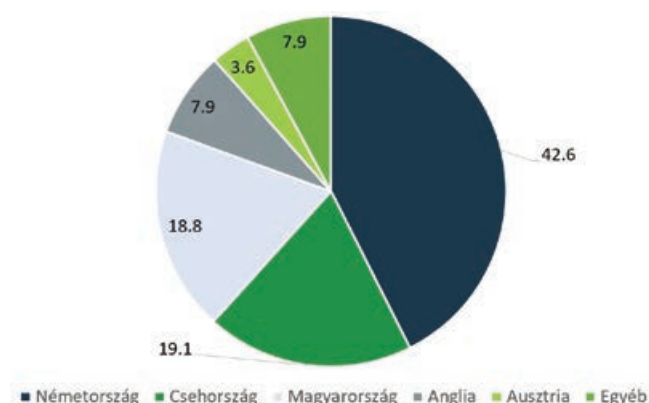
Ez utóbbi jelenség tükröződik abban, hogy az összes távollevő nagyobb hányada (17,5%) tartózkodik a vizsgált terület közvetlen szomszédságában, esetükben leggyakrabban a Nagyrőcei járás területén. Ezzel szemben a magyaroknál ugyanez az érték csak 13,8%,

és ezen belül a legnépszerűbb célpont nem a Nagyrőcei járás északi része, hanem Rimaszombat, jól érzékeltetve a járáshatárokhöz nem igazodó funkcionális vonzáskörzeteket.

Ennél valamivel kevesebben, 12–13%-nyian laknak Szlovákia távolabbi térségeiben. A legnépszerűbb célpontok Pozsony és környéke, valamint Kassa. Mindez összhangban van az általános szlovákiai belső migrációs folyamatokkal és célterületekkel (Pregi 2023), bizonyítva, hogy a jelentős földrajzi távolság ellenére még a Nagyrőcei járásból is vonzóbb Pozsony, mint Kassa.

Sőt, éppen ez a Pozsonytól való jelentős távolság indukálhatja azt, hogy a távol levők többsége (több mint a fele) nem marad belföldön, hanem külföldön tartózkodik – azaz, ha már elköltözik, akkor már nem feltétlenül áll meg Pozsonynál, hanem továbbmegy nyugatra. Ezt mutatja, hogy messze a legnépszerűbb célország Németország (a külföldre költözők 43%-a), ezt követi Csehország és Magyarország (19–19%) (6. ábra).

6. ábra: A távollevők közül külföldön tartózkodó magyar anyanyelvűek megoszlása célország szerint

Forrás: saját adatfelvétel (2025)

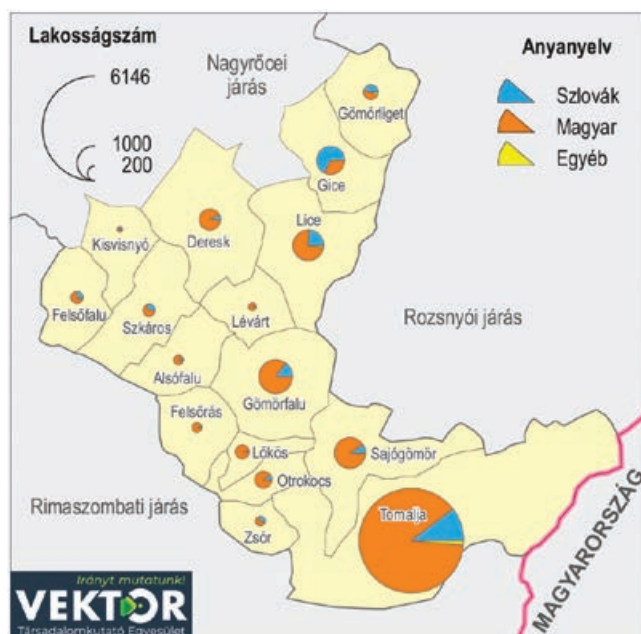
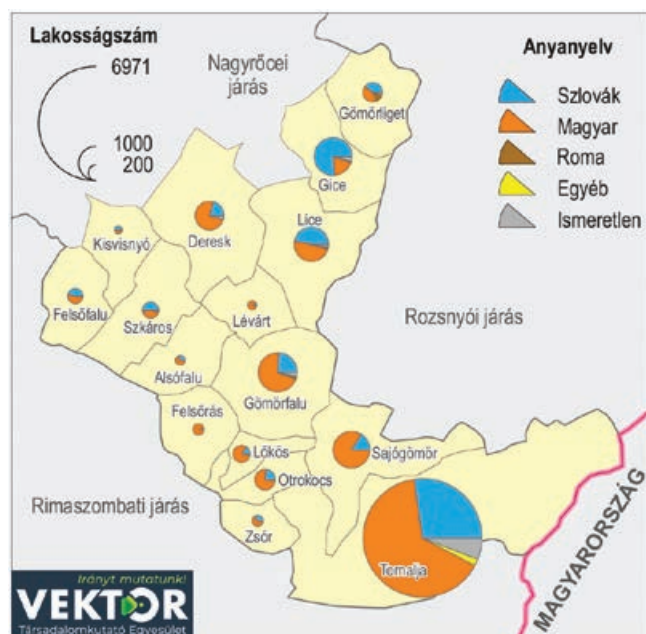
A magyar anyanyelvű népesség száma, a magyar nyelvhasználat és nyelvtudás

Dacára annak, hogy a felmérésünk szerint a népesség száma jelentősen, több mint ezer fővel elmarad a népszámlálás által regisztrálttól, a magyar anyanyelvű népesség száma jelentősen meghaladja a népszámlálási adatokét. Kutatásunk alapján a Tornaljai kistérségben a magyarok száma közel 9 ezer fő, szemben a népszámlálási 8,1 ezer fővel. Mi okozza ezt a különbséget? Természetesen nem az adatok manipulálására kell gondolni, hanem módszertani, lebonyolításbeli különbségekre. Egyfelől a korábban már említett a népszámlálásnál a 'ismeretlen' csoportba sorolt – valójában a népszámlálás során ténylegesen össze nem írt – mintegy 650 sze-

mély többsége feltehetően magyar anyanyelvű. Szintén lényeges, hogy a népszámlálás egy hivatalos kontextusban lezajló, sokszor szlovák nemzetiségű számláló-biztosok által végzett adatgyűjtés, addig a felmérésünk egy kutatás keretében, magyar nyelven lebonyolított adatgyűjtés, ahol a válaszadók közül néhányan minden valószínűség szerint nem érezték azokat az elvárásokat, amelyet formális körülmények között igen. Harmadrészt a falvakban nem önbevallás, hanem külső minősítés alapján történt meg az adatok összeállítása, ahol az adatközlő számára a hétköznapi interakciókon keresztül megnyilvánuló nemzeti-nyelvi affiliáció volt a fontos a besoroláskor. Negyedrészt az „anyanyelv” mint fogalom nem konszenzusos tartalma is közrejátszhat az eredményekben.

Hangsúlyoznunk kell azonban, hogy a 9 ezer fő a magyarok (magyar anyanyelvűek) maximumát jelenti e térségben, mint ahogy a népszámlálás a minimumot jelenti. Mindez természetesen azt is jelenti, hogy szlovák nyelvűekből jóval kevesebbet találtunk, mint a népszámlálás. Ez az általános kép a települési szinten is visszatükröződik: felmérésünk szerint mindössze egy olyan település van, ahol nem a magyar anyanyelvűeké a legnagyobb csoport (Gice), és a nyelvi kritérium alapján általánosságban is magyar dominanciát mutat a terület (7. ábra).

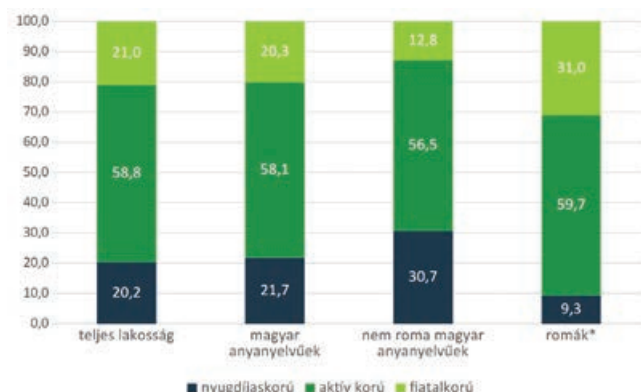
7. ábra: A Tornaljai kistérség anyanyelvi térképe a népszámlálás (2021) és a saját felmérésünk (2025) alapján

Forrás: 2021-es népszámlálás, valamint saját adatfelvétel (2025) alapján, saját szerkesztés

A magyar anyanyelvű népesség korcsoportos összetétele – mivel a népesség nagy részét adja, így nem meglepő módon – hasonló a teljes népességéhez. A legfőbb különbség, hogy a nyugdíjasok enyhén felülreprezentáltak a magyarok között, míg a fiatalok enyhén alulreprezentáltak. Ha a magyar anyanyelvűek sokaságából külön megnézzük a nem roma származásúakat, akkor gyökeresen eltérő helyzettel szembesülünk, és egy rendkívüli módon előregedő népesség rajzolódik ki (8. ábra).

8. ábra: Korcsoportos összetétel a Tornaljai kistérségben anyanyelv és roma származás szerint, 2025 (%)

*Anyanyelvtől függetlenül

Forrás: saját adatfelvétel (2025)

Az anyanyelvi összetétel kérdése természetesen szorosan kapcsolódik a nyelvhasználat kérdésköréhez. A magyar anyanyelvűeknek a felmérésünkön rögzített ilyen magas számából/arányából részben már követke-

zik az is, hogy a szóbeliséget, a ténylegesen otthon beszélt nyelvet tekintve a magyar nyelvhasználat domináns: a háztartások 86%-ában a magyar az elsődlegesen (vagy a szlovákkal együtt egyformán) használt nyelv. Nem egy esetben a vegyes családokban is a magyar a domináns nyelv, ami némiképp meglepő, hiszen mindez általában az etnikai tömbterületek sajátossága. Mindez tehát azt jelenti, hogy a magyar nyelvhasználat tere jóval túlmutat a magyar nemzetiségűek/anyanyelvűek számán, és a Tornaljai kistérségben sokkal erősebbek a pozíciói, mint az akár a népszámlálás adataiból következne.

Természetesen a magyar nyelvhasználat területi különbségei szoros összefüggésben vannak a magyar anyanyelvűek arányával: minél magasabb adott településen a magyarok aránya, annál nagyobb a magyart otthon elsődlegesen használó családok/háztartások aránya. A legnagyobb különbség a két érték között jellemzően azokon a településeken figyelhető meg, ahol a népszámlálás szerint viszonylag alacsony a magyar anyanyelvűek aránya, de vagy magas a romák száma, vagy pedig az elmúlt évtizedekben még sokkal magasabb volt a magyarok népszámlálási száma (pl. Lice, Gice, Szkáros). Ezek tehát azok a helyek, ahol a magyar nyelv szerepe még mindig jóval túlmutat a magyar anyanyelvűek arányán. Természetesen ennek fordítottjára is van példa – ahol tehát a magyar anyanyelvűek súlya nagyobb, mint a magyar nyelvhasználaté –, ezek jellemzően olyan települések, ahol a magyarok aránya eleve nagyon magas (Lévárt, Felsőrás, Sajószárnya).

Fontos hangsúlyozni, hogy a fentiek azonban csak a szóbeliségre vonatkoznak; az írásbeliség már egy más kérdés, amely a nemzetállami aszimmetria miatt sokkal nagyobb teret biztosít a szlovák nyelvnek, írásbeliségnek.

A nyelvhasználat természetesen szoros összefüggésben van a nyelvismerettel is. Kutatásunkban kíváncsiak voltunk arra is, hogy a nem magyar anyanyelvűek beszélnek-e, értenek-e magyarul. A magyar nyelv elterjedtségét, a szóbeli kommunikációban betöltött szerepét jól illusztrálja, hogy a mintába került nem magyar anyanyelvűeknek csak 31%-a az, aki egyáltalán nem ért vagy nem beszél magyarul. Ez azt jelenti, hogy a Tornaljai kistérség lakosságának mindössze 5%-a az, aki nem tud magyarul, és egy további 3% az, aki csak ért, de nem beszél.⁶ Egyes falvakban nincs olyan lakos, aki ne tudna valamennyire magyarul (Otrokocs, Sajógömör, Zsór). Érdekeség viszont, hogy a nem magyar anyanyelvűek között a magyarul nem tudók aránya nem ott a legki-

sebb, ahol a magyar anyanyelvűek aránya a legkisebb (Gice), hanem Licén és Gömörligeten, ahol a nem magyar anyanyelvűek kétharmada tartozik e kategóriába.⁷

Érdemes egy hosszabb kitérőt tenni a magyar anyanyelvűek szlovák nyelvtudása feltérképezésére is, hiszen ez a jellemző nagyon jelentős mértékben befolyásolja a magyarok társadalmi pozícióit (munkaerőpiaci helyzet, boldogulási lehetőségeket) Szlovákián belül (Tátrai 2023). A válaszadók szlovák nyelvtudására vonatkozó kérdéseinket sajnos csak a személyes kérdezéskor tettük fel, így erre vonatkozó adatok csupán Tornalja városra (a hozzácsatolt települések nélkül) és két községre (Felsőfalu, Zsór) állnak rendelkezésre. Ennek ellenére érdemes röviden bemutatni az eredményeket, mert a szlovák nyelvtudás igen komoly hiányosságairól tanúskodnak.

A kérdőívre kapott válaszok szerint a nagykorú magyar anyanyelvű válaszadóknak csupán 51% beszél anyanyelvi szinten vagy jól szlovákul; 33% kicsit, 16% egyáltalán nem beszél az államnyelvet. A kiskorúak csupán 14 százalékuk beszél jól szlovákul, csaknem 50%-uk meg egyáltalán nem beszél jól szlovákul, de ez önmagában nem meglepő.

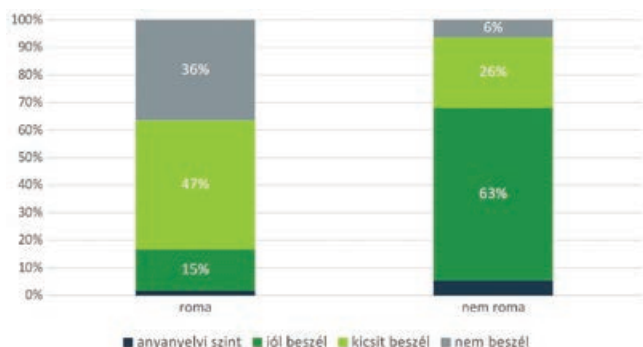
Az eredményeket azonban jelentős részben az iskolai végzettség és az ezzel nagyban összefüggő származás határozza meg. A nem roma származású (nagykorú) magyar anyanyelvűek 68%-a 'legalább' jól beszél szlovákul, 26%-uk kicsit, és csak 6% nem beszél szlovákul. Utóbbiak között felülreprezentáltak az idős, alacsony iskolai végzettségű nők.

Ezzel szemben a magyar anyanyelvű felnőtt romák körében a legalább jó szlovák nyelvtudással rendelkezők aránya csupán 17%! A magyar anyanyelvű romák 47%-a 'kicsit', míg 36% egyáltalán nem beszél a szlovák nyelvet (9. ábra). A jelenség oka minden valószínűség az lehet, hogy a magyar szóbeliség a Tornaljai kistérségben a mindennapokban annyira domináns, hogy az utcán, a mindennapi ügyintézésben gyakorlatilag nincs szükség a szlovák nyelv ismeretére, így nem is lehet elsajátítani az államnyelvet, szóban szinte minden magyarul zajlik – míg írásban szinte minden szlovákul. Az alapfokú magyar tananyelvű oktatási rendszer – vagy a szlovák nyelvoktatás színvonala vagy a tanterv hibái miatt – pedig úgy látszik, nem teszi lehetővé a szlovák nyelv megfelelő elsajátítását. Ezt támasztja alá az iskolai végzettség és a nyelvtudás összefüggése: Míg a diplomások 93%, az érettségizettek 89%-a beszél 'legalább jól' szlovákul, a szakiskolát végzeteknél már csak 40%, az alapfokot végzeteknél 6% ez az arány. (Az adatok a már nem tanulókra vonatkoznak.)

⁶ Mindez jelentős részben egybecseng Keményfi Róbert (1998, 2002) 30 évvel ezelőtti, a vizsgált területi északi részén elhelyezkedő falvaiban lefolytatott vizsgálataival, amely szerint az etnikai kontaktzónában teljesen elterjedt a két nyelvűség, mind a magyar, mind a szlovák népesség részéről.

⁷ Emellett magas érték jellemzi még Lőköst (83%), Felsőfalut (50%) és Alsófalut (50%), azonban ezen településeken olyan alacsony az esetszám, hogy egy-egy beköltöző család is alapvetően befolyásolja e mutatót.

9. ábra: A magyar anyanyelvű nagykorú válaszadók szlovák nyelvtudása Tornalján, Felsőfaluban és Zsóron (n=915)

Forrás: saját adatfelvétel (2025)

Így az a furcsa helyzet alakult ki, hogy a kistérségben mindmáig van (sőt újra termelődik) egy nem is elhanyagolható arányú népesség, amely kizárólag magyarul beszél, gyakorlatilag egynyelvűnek tekinthető: ennek a csoportnak a tagjai azonban jellemzően magyar anyanyelvű romák. Mivel a magyar tannyelvű oktatásban többé-kevésbé elsajátított magyar nyelvű írásbeliségnek ők a gyakorlatban nem sok hasznát látják, ez a csoport lenne az elsődleges haszonélvezője a 'nyelvi jogi' törekvéseknek, vagyis a magyar nyelv írásbeliségben, hivatalos ügyintézésben történő elterjedésének.

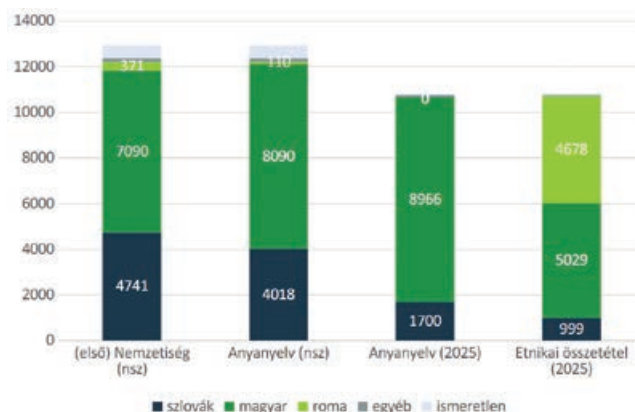
A roma népesség száma

Gömörben a roma népesség jelenléte hosszú időre nyúlik vissza, mégis, a népszámlálási statisztikák alapján sokáig egy éles magyar-szlovák nyelvhatár, egy bipoláris nemzetiségi szerkezet rajzolódott ki. Ugyanakkor a terepi kutatások már korábban is egyértelműen kimutatták, hogy ez a nemzetiségi (tér)szerkezet a valóságban háromsztrató, és a statisztikákban sokszor rejtőzködő cigányság demográfiai súlya jelentős (Keményfi 1998; Prónay – Vajda 2005; P. Bodnár 2005). A szakirodalomban bemutatott folyamatok azóta is érvényesek, a roma népesség száma valójában dinamikus, nő, amelyet bár a népszámlálások is megjelenítenek, ez még mindig jelentősen elmarad a külvilág által cigánynak gondolt népesség számától.

Mint említettük, a 2021-es népszámlálás szerint a Tornaljai kistérség lakosainak 3%-a vallotta magát romának nemzetiség szerint és 1%-a anyanyelv szerint. Ezzel szemben a felmérésünk azt mutatja, hogy a magát cigánynak vallók (Tornalja), illetve a külvilág által romának gondolt népesség (falvak) együttes száma mintegy 4700 fő, a vizsgált terület lakosságának 43%-a (10. ábra). Érdekes, hogy a Szlovákiai Roma Atlasz (Ra-

vasz et al. 2020) adatai szerint a vizsgált 16 településen a romák száma ennél 10%-kal magasabb, 5200 fő.⁸

10. ábra: A Tornaljai kistérség etnikai és anyanyelvi összetétele a népszámlálás (2021), illetve saját adatfelvételünk (2025) alapján

Forrás: 2021-es népszámlálás (= nsz), valamint saját adatfelvétel (2025)

A Tornaljai kistérségben a romák 85%-a magyar anyanyelvű, ennek megfelelően a magyar anyanyelvűeken belül a romák enyhén felülreprezentáltak (44%). Elsősorban a Murány völgyében, de tágabb megközelítésben a nyelvhatár mentén fekvő falvakban a szlovák anyanyelvű romák aránya magasabb. Gicén és Gömörligeten utóbbiak az összes roma 75–80%-át adják, de nagyobb számban vannak jelen Licén és Gömörfaluban is.

Nem meglepő módon a roma népesség demográfiai mutatói sok szempontból eltérnek a nem romákétól. A főbb korcsoportok szerinti vizsgálatuk azt mutatja, hogy míg a 18 év felettiek között az arányuk 39%, addig a fiatalok között a részesedésük már 63%. Ez tehát azt is jelenti, hogy korszerkezetük rendkívül fiatalos: 30%-uk 18 év alatti (a nem romáknál ugyanez az érték csak 14%).

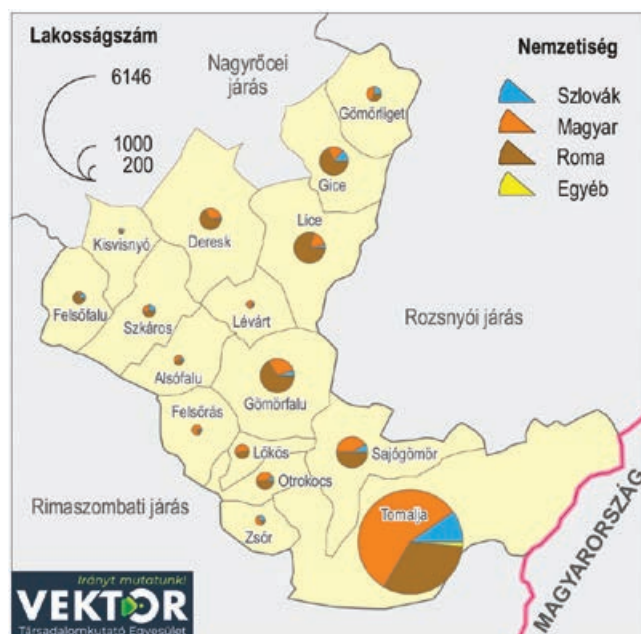
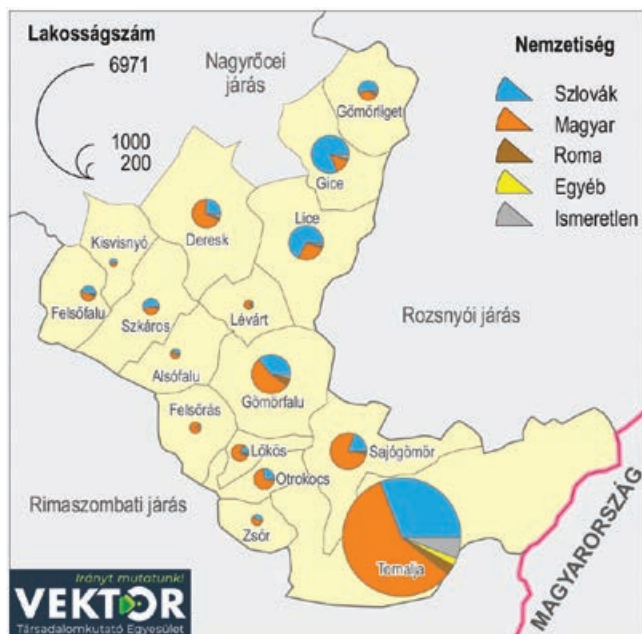
A romák aránya differenciált a településhierarchián elfoglalt pozíció szerint is (falu-város különbség). A falvakban a romák aránya 53%, míg Tornalján csak 33%. Mindez természetesen nem véletlen: mint a Kárpát-medence más részein, a romák itt is alacsony társadalmi-gazdasági státuszúak, ennek megfelelően elsősorban az olcsóbb ingatlanokat kínáló periférikus falusi térségekben tudnak megtelepedni. Keményfi

8 Ismerve a hasonló magyarországi felmérés módszertanát/jellemzőit (Pénzes et al. 2024), joggal feltételezhetjük, hogy az önkormányzatok által szolgáltatott adatok Szlovákiában is esetenként elnagyoltak (pl. százalékban kifejezettek), ami magyarázatot adhat az eltérésre.

(1998) arról számol be, hogy a szlovák anyanyelvű romák 1960-as évektől datálható Murány-völgyi be-települése is elsősorban ennek volt köszönhető, azaz a kihalás, és a nem romák szelektív migrációja miatt kiürülő falvak olcsó házaiba tudtak beköltözni a roma lakosok. A helyzet azóta sem sokat változott; új jelenségnek mindössze azt tekinthetjük, hogy egyes városok (pl. Poprád, Kassa) úgy igyekeznek kiszorítani a romákat a területükről, hogy e periférikus falvakban vásárolnak nekik ingatlanokat.

Településenként vizsgálva az is megfigyelhető, hogy összefüggés van a romák alacsony aránya és az alacsony népességszám között. 20% vagy az alatti roma arány lényegében csak a legkisebb (100 fő körüli, vagy az alatti népességszámú) falvakban van. Ez gyakran nem véletlen, hanem az adott falvak tudatos politikájának köszönhető, ahol megszürik a beköltözőket. Összességében azonban nem ez a jellemző: a vizsgált terület 15 községéből 8-ban a romák alkotják a legnépesebb etnikai csoportot. Arányuk Licén 80% körüli, Felsőfalun, Gicén, Gömőrfaluban és Deresken pedig 2/3 körüli (11. ábra). Elhelyezkedésük a falvakon belül gyakran szegregált, habár a korábbi helyzethez képest több faluban is oldódik a szegregáció, és egyre több roma költözik a falvak központi részébe.

11. ábra: A Tornaljai kistérség etnikai térképe a népszámlálás (2021) és a saját felmérésünk (2025) alapján

Forrás: 2021-es népszámlálás, valamint saját adatfelvétel (2025) alapján saját szerkesztés

A térségi és lakóhelyi szegregáción/koncentráción túl a roma népességnek további hátrányokkal kell szembenéznie. Ahogy már említettük, felülreprezentáltak közöttük az egy nyelvűek: 36% egyáltalán nem tud szlovákul (vs. nem roma magyarok: 6%). Mindez eleve egy hátrányos pozíciót jelent a munkaerőpiacon, amelyet természetesen egyéb negatív jelenségek is kísérnek (diszkrimináció). Az egy nyelvűségnek azonban komoly következményei vannak az iskolai tannyelvválasztásra, az oktatási útvonalakra és a szegregációs folyamatokra is, amelyek mind kihatnak a szegénység és a romák marginalizációjának újratermelődésére.

Etnikai vegyesség

A vegyesség vizsgálata a hagyományos fogalmi keretek között (vegyes házasság, vegyes házasságban születettek etnikai szocializációja, asszimiláció) nem várt nehézségekbe ütközik. A vizsgált térségben ugyanis felbomlóban van, vagy legalábbis meglepően alacsony arányban van jelen a 'hagyományos' családmodell. Igen sok az egyszülős vagy 'újra kombinálódott' mozaikcsalád; vagy éppen nagyszülők nevelnek unokát.

Továbbá a vegyes párkapcsolatokban sok esetben már a szülők maguk is vegyes származásúak, esetleg többes identitásúak, és az esetleges roma származás kérdése tovább bonyolítja az ügyet, főleg az eltérő anyanyelvű romák esetében. Ennek következtében a vegyesség megítélése rendkívül szubjektív és kontextusfüggő, amely megnehezíti a fogalom operacionalizálását.

Éppen ezért terepi tapasztalataink alapján azt gondoljuk, hogy a vegyesség leírására a vegyes házasság

helyett célravezetőbbnek tűnik a nyelvi affiliáció, anyanyelv, illetve egyéni/családi nyelvhasználat felől megközelíteni a kérdést. Ezt a következő tipológiával képzeljük el személyi/háztartási szinten.

1. Vannak olyan személyek, akik olyan háztartásban élnek, ahol mindenki magyar anyanyelvű és a magyar a háztartásban elsődlegesen beszélt nyelv. Ezeket a háztartásokat nevezzük homogén magyar nyelvű háztartásnak.
2. Vannak olyan személyek (magyar vagy szlovák anyanyelvűek), akik olyan háztartásokban élnek, ahol bár nem mindenki (néhány extrém esetben senki sem) magyar anyanyelvű, de háztartásban az elsődleges beszélt nyelv mégis a magyar. Ezeket a személyeket magyar anyanyelvű, de nyelviileg nem homogén háztartásban élő magyaroknak nevezhetjük.
3. Vannak olyan elsődlegesen szlovák vagy teljesen kétnyelvű⁹ háztartások, amelyekben magyar anyanyelvű személy, személyek is élnek, jellemzően a

nem magyar anyanyelvűek mellett.¹⁰ Őket szlovák nyelvű, de nyelviileg nem homogén háztartásban élőknek nevezzük.

4. És vannak a nyelvi értelemben 'színszlovák' háztartások, ahol mindenki szlovák anyanyelvű (még ha esetleg beszélnek/értenek is magyarul).

A fentiek alapján a háztartásokat tehát négy, a magyar anyanyelvű személyeket három csoportba tudjuk sorolni (2. táblázat). A kutatás eredményei szerint a magyar anyanyelvűek túlnyomó többsége, mintegy 90%-a a Tornaljai kistérségben homogén magyar nyelvű háztartásban él. Ez az arány érdekes módon nem függ össze a roma származással, de összefügg a háztartásmérettel és szerkezettel. Míg az idősek által lakott, illetve kisebb háztartások igen nagy arányban homogének nyelviileg, addig a nagyobb, illetve kiskorú gyermeket nevelő háztartásokban valamelyest növekszik a nem homogén magyar nyelvű háztartásokban élők aránya.

2. táblázat: A nyelvi homogenitás és vegyesség aránya a magyar anyanyelvűek egyes csoportjai körében

	1. homogén magyar nyelvű háztartásban él	2. magyar nyelvű, de nyelviileg nem homogén háztartásban él	3. szlovák nyelvű, de nyelviileg nem homogén háztartásban él	egyéb, besorolhatatlan	összesen
magyar anyanyelvű személy	8 184 fő 91%	343 fő 4%	448 fő 5%	11 fő	8 966 fő
magyar anyanyelvű, nem roma háztartásokban élő személy	4 530 fő 91%	212 fő 4%	210 fő 4%	6 fő	4 958 fő
magyar anyanyelvű személyek, olyan háztartásban ahol él kiskorú	4 077 fő 88%	234 fő 5%	308 fő 7%	4 fő	4 623 fő
öt vagy több fős háztartásokban élő magyar anyanyelvű személyek	1 782 fő 83%	136 fő 6%	220 fő 10%	4 fő	2 143 fő

Forrás: saját adatfelvétel (2025)

⁹ Ide sorolva azokat a háztartásokat, amelyeknél a kétnyelvűség annyira áthatja a mindennapokat, hogy a (magyar) adatszolgáltató nem tudott elsődleges nyelvet meghatározni.

¹⁰ Előfordulhat, hogy csak magyar anyanyelvű személyek élnek együtt, de a háztartásban beszélt nyelv mégis a szlovák.

Ezek azért érdekes eredmények, mert látszólag nem jelentős arányuk ellenére ezek a nyelviileg nem homogén háztartástípusok jelentik a járásban a szlovák tannyelvű oktatás bázisát és utánpótlását. A szlovák nyelvű alapiskolába járó tanulóknak (190 fő), csak 28%-a érkezik egynyelvű szlovák homogén családból. Ezzel szemben a magyar tannyelvű alapiskolában járó gyermekek (468 fő) 85%-a olyan családból érkezik, ahol magyarul beszélnek és mindenki magyar anyanyelvű.

Honnan, milyen nyelvi környezetből érkeznek akkor a szlovák tannyelvű alapiskolába a diákok? A 28% 'színszlovák' családi háttér mellett 39 százalékuk olyan családból érkezik, ahol bár otthon szlovákul beszélnek, de nem mindenkinek szlovák az anyanyelve (valamelyik szülő, a velük élő nagymama, stb. 'még' magyar anyanyelvű). A szlovák alapiskola diákjainak 17%-a érkezik olyan családból, ahol otthon magyarul beszélnek, de nem mindenkinek az anyanyelve magyar. Végül látható az is, hogy a szlovák tannyelven tanuló diákok viszonylag alacsony aránya (15%) érkezik olyan családból, ahol mindenki magyar anyanyelvű és magyarul is beszélnek otthon. Természetesen tudjuk, hogy az oksági viszony a tannyelv választás és az otthoni nyelvhasználat között nem egyirányú. Lehet, hogy vannak olyan családok, ahol az otthoni nyelvhasználat az iskolaválasztás tannyelvéhez idomul; például azért beszélnek otthon szlovákul, mert a gyermeket szlovák nyelvű intézménybe kívánják íratni.

Mindezen fenntartások ellenére megállapítható, hogy a háztartás nyelvhasználatára, nyelvi viszonyaira vonatkozó tipológia értelmes, jelentős társadalmi összefüggéseket megvilágítani képes megközelítésnek tűnik, amely a vegyesség értelmezését is megkönnyíti.

Az iskoláztatás tannyelve, oktatási útvonalak

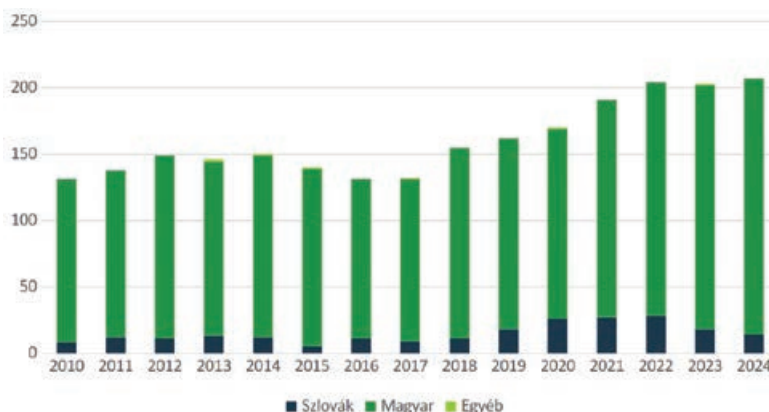
A Nagyrőcei járás magyar tannyelvű oktatási hálózata viszonylag stabil, oktatási helyszín nem szűnt meg az elmúlt 15 évben, bár Tornalján intézményi átalakulás történt: létrejött egy új református óvoda, valamint megszűnt a gimnázium (de a magyar nyelvű középiskolai tanulási lehetőség megmaradt). Magyar nevelési nyelvű óvoda 5 településen működik 6 intézménnyel (Deresken, Gömőrfalun, Otrokocson, Sajógömörön, valamint Tornalján 2 db); magyar tanítási nyelvű alapiskola szintén 5 településen (Deresken és Gicén 1-4 osztályos kisiskola, míg Gömőrfalun, Sajógömörön és Tornalján 1-9 osztályos iskola működik). Ezek közül Gicén és Gömőrfalun magyar tagozat működik, míg a másik három helyszínen a magyar iskola önálló in-

tézmény. Magyar tannyelvű osztályokat is indító középiskola a járásban csak Tornalján működik, a Tornaljai Szakközépiskola.

Az etnikai szocializáció szempontjából kiemelt fontos szinteken, azaz a magyar nevelési nyelvű óvodákban az oda járó gyerekek száma az elmúlt másfél évtizedben 60%-kal nőtt, míg a magyar tannyelvű alapiskolákban stagnált. Mindez azt is jelenti, hogy a járás magyar intézményeinek helyzete viszonylag stabil, az országszerkezete csökkenő gyerekszám itt csak mérsékelten érinti az intézményeket. Az előző fejezetek alapján azonban adja magát a következtetés, hogy e folyamat háttérben első sorban a roma gyerekek számának növekedése áll.

A hivatalos adatok azonban e kérdésben egyáltalán nem segítenek eligazodni. Az iskolai statisztikák bár közlik a tanulók nemzetiségét, roma nemzetiségű gyerekek alapján gyakorlatilag nincs a járásban. Így tehát az adatokból mindössze magyar–szlovák viszonylatban kapunk képet a megoszlásról. Az óvodák esetében például arról, hogy a 2010-es évek végén, amikor dinamikusan emelkedni kezdett az óvodások száma – amiben 2021-től közre játszik a bevezetett kötelező nagycsoport is), akkor a szlovák nemzetiségűek aránya elkezdett növekedni a magyar óvodákban, majd napjainkban ismét a gyerekek több mint 90%-a magyar nemzetiségű (12. ábra). A szlovák nemzetiségűként regisztráltak viszonylag magas arányára a legfőbb magyarázat, hogy a vizsgált terület falvai közül csak Licén és Gicén van szlovák óvoda, így a többi falu esetében helyben csak magyar nyelvű óvodáztatásra van lehetőség – amely persze a gyakorlatban sokszor nyelviileg vegyes módon történik. Kisebb mértékben, de megjelenik az a – jellemzően vegyes családokhoz köthető – stratégia is, hogy óvodába még beadják a magyar nyelvű intézménybe a gyerekeket, de az iskola esetében többnyire az államnyelv irányába gravitálnak a döntések (Árendás 2012).

12. ábra: A magyar nevelési nyelvű óvodába járó gyerekek nemzetiségi megoszlása, 2010–2024

Forrás: Centrum vedecko-technických informácií SR (CVTI SR)

Hasonló jelenség figyelhető meg a magyar alapiskoláknál is, csak itt még magasabb, 95% körül mozog a magyar nemzetiségűek aránya (13. ábra), és – egy évet leszámítva – jelentősebb változások sincsenek ebben. A hivatalos adatok alapján megállapítható továbbá, hogy

a Nagyrőcei járásban a magyar gyerekek 10%-a jár szlovák iskolába. Az adatok alapján tehát itt a helyzet kedvezőbb, mint az országos átlag (Tátrai et al. 2022). Az mindenesetre az alapiskoláknál is egyértelmű, hogy a roma gyerekek nem jelennek meg külön a statisztikákban.

13. ábra: A magyar tanítási nyelvű alapiskolába járó gyerekek nemzetiségi megoszlása, 2010–2024

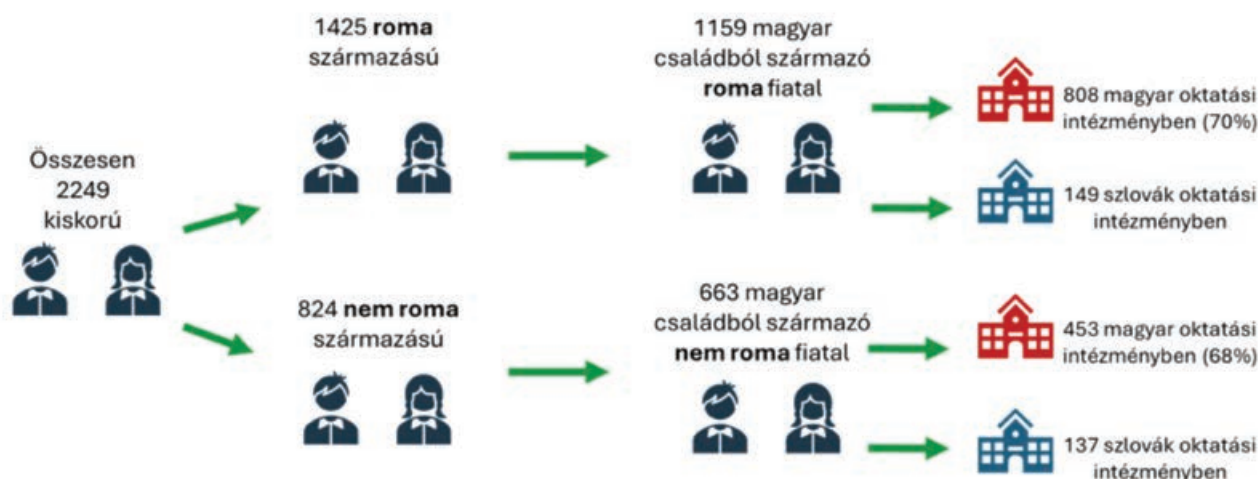

Forrás: Centrum vedecko-technických informácií SR (CVTI SR)

Adatfelvételünk ezt a képet igyekszik részletesebben kibontani és árnyalni. A terepmunkán gyűjtött adatok szerint a járás magyarlakta településein összesen 2249 fiatalkorú (18 év alatti) él, melyből 272 még nem érte el az óvodás kort, továbbá 48 már nem tanul, valamint 133 esetben az oktatás tannyelve ismeretlen. A 18 év alattiak között a roma származású fiatalok aránya 63%, míg a nem romáké 37%. 1822 fiatalkorú származik olyan családokból, ahol elsődlegesen a magyar nyelvet használják, közülük 64% roma származású, 36% nem roma. Összhangban a szlovákul nem beszélők magas számával, a magyar anyanyelvű roma gyerekek körében magasabb a magyar tannyelvű közoktatási intézmény választása (83%), mint a nem roma magyarok között (77%) (14. ábra).

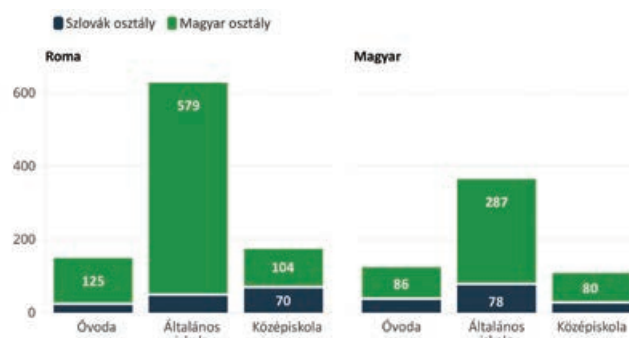
14. ábra: A 18 év alattiak oktatási útvonalai a vizsgált területen az adatfelvételünk alapján, 2025

Forrás: saját felmérés (2025)

A számok egyértelműen kirajzolják, hogy a Tornaljai kistérségben a magyar oktatási rendszert többségében roma származású tanulók látogatják, így mindenképpen érdemes a magyar anyanyelvűeken belül roma és nem roma származás szerint vizsgálni az adatokat. A 15. ábrán az adatfelvételtől kirajzolódó megoszlást láthatjuk a roma és nem roma gyerekek között az oktatás szintje és nyelve szerint. Jól látható, hogy míg a magyar csoportba járó óvodások 58%-a roma¹¹, addig ez a magyar általános iskolák esetében 63%.¹² E különbség nem abból fakad, hogy az óvodáskorúak körében nagyobb a nem roma magyarok aránya, mint az iskoláskorúak között, hanem abból, hogy a romák jellemzően csak – a jogszabályban előírt minimumnak megfelelően – az iskolai beiratkozást megelőző tanévben járatják óvodába a gyerekeiket, hamarabb nem. A középiskolákra a későbbiekben térünk vissza, mivel a diákok jelentős része a járáson kívül választ közép fokú oktatási intézményt.

15. ábra: A családi nyelvhasználat alapján magyar nyelvű roma és nem roma gyerekek megoszlása a Tornaljai kistérségben az oktatás szintje és nyelve szerint, 2025

Forrás: saját felmérés

Az óvodai szintet görcső alá véve érdemes összevetni a hivatalos adatokat a terepi adatainkkal. A hivatalos adatok alapján a 2024/25-ös tanévben a 247 magyar nemzetiségűként regisztrált óvodás közül 56-an (23%) szlovák nyelvű óvodai csoportot látogattak, továbbá összesen egy gyermeket regisztráltak romaként (3. táblázat).¹³ Ez egyébként meglepően összhangban van a saját

11 Az adataink a beíratott gyermekekre vonatkoznak. A szakértői interjúkban a roma gyermekek kapcsán minden oktatási szinten felmerült, hogy vannak olyanok, akik noha be vannak íratva, a valóságban elég sokszor nem látogatják az intézményeket. Ez az alapiskolákban is előfordul, de az óvodai és középiskolai szinten jellemzőbb. A szlovák nyelvű középiskolai osztályokba beíratott magyar romák esetén akár tipikusnak is mondható, hogy a gyermekek egy részét 'papíron' tartják bent az oktatási rendszerben, amíg lehet.

12 A magyar nyelvhasználatú családokból származó gyerekek között. A magyar óvodába járók 5%-a, a magyar iskolába járók 4%-a származik olyan családból, ahol az elsődleges nyelvhasználat nem magyar.

13 Fontos megjegyezni, hogy a valóságban mind a magyarok, mind a szlovákokként címkézett óvodai csoportokban (főként Tornalján) a nevelés jelentős részben kétnyelvű, igazodva a gyerekek nyelvéllapothoz. A bipoláris rendszer helyett létező kontinuumot jól szemlélteti, hogy beszélgetőpartnereink jelentős része szlovák-magyar vegyes óvodaként emlegetett a statisztika szerint magyar óvodákat/csoportokat. További fontos információ az adatok értelmezéséhez, hogy az óvodák és iskolák esetében is a vizsgált intézmények vonzáskörzete messze túlterjed a járás határain, tehát a hivatalos statisztikákban jelentős számban szerepelnek a Rimaszombati és Rozsnyói járásból származó gyerekek/diákok is.

felmérésünk előző ábrán látható adataival, ami szerint a magyar nyelvhasználatú családokból származók 22%-a látogatott szlovák óvodát – habár a hivatalos adatok

nemzetiség és az intézmény helyszíne szerint közlik az adatokat, míg a mi felmérésünk a családi nyelvhasználat és a gyerekek lakhelye szerint.

3. táblázat: A vizsgált terület óvodái az óvodai csoportok nyelve, valamint nemzetiségi megoszlása szerint, 2024/25

Település	Csoport nyelve	Gyerekek összesen	Magyar	Szlovák	Roma	Egyéb
Tornalja	HU	75	74	0	0	1
Tornalja	SK	116	54	59	1	2
Tornalja	HU	38	33	4	0	1
Gömörfalva	HU	33	28	5	0	0
Sajógömör	HU	24	22	2	0	0
Deresk	HU	17	17	0	0	0
Otrocsok	HU	20	17	3	0	0
Gice	SK	16	0	16	0	0
Lice	SK	21	0	21	0	0
Összesen		360	245	110	1	4

Forrás: Centrum vedecko-technických informácií SR (CVTI SR)

Az adatokat érdemes árnyalni az intézményvezetőkkel készített interjúkból származó információkkal. Például a hivatalos adatok szerint a gömörfalvi (harkácsi) magyar óvoda 33 gyermekéből 28 van magyar nemzetiségűként regisztrálva, többnyire roma gyerekekről beszélhetünk; a jövő évi 32 beiratkozóból 30 roma származású, 1–1 magyar és szlovák. Egyes óvodáknál gondot okozott már az is, hogy 5 éves kortól kötelező lett az óvoda, ami kapacitásproblémákhoz vezetett, ez pedig megnehezítette az óvodák működését. Az óvodák gyakran teljes kapacitáson üzemelnek, sokszor képtelenek befogadni az ingázó gyermekeket. Szintén a gömörfalvi (harkácsi) óvodát példaként említve a tavalyi 20 ballagóból 14 iratkozott be 5 évesen a kötelező utolsó évre.

További probléma a szegregáció kérdése. A tornaljai vegyes, szlovák–magyar óvodában kiválóan látszik, hogy a szlovák nyelvű csoportokban (legalábbis a központi telephelyen) nincsenek roma gyerekek, ugyanakkor a magyar csoportokban már ők alkotják a többséget. Részben a demográfiai folyamatoknak – azaz a roma gyerekek számának és arányának dinamikus növekedésének – is köszönhető, hogy a magyar csoportokon belül a szegregáció oldódik, hiszen korábban jellemzőbb volt külön roma és nem roma csoportok megléte. E megváltozott helyzetre azonban a nem roma családok egy része intézmény- vagy tannyelv váltással reagál.¹⁴ Az intézményváltás nem jár feltétlenül tannyelv váltással;

Tornalján mindez egy új intézmény, a református óvoda megnyitásával öltött testet, ahol nincsenek roma gyerekek. A magyar nyelvű nem roma családok másik szegregációs stratégiája a szlovák csoportba való iratkozás. A tornaljai vegyes óvoda központi telephelyének szlovák csoportjaiba járó gyerekek 41%-a magyar. Azonban a szlovák csoportokból jövőre iskolába kerülők közül mindössze 11% folytatja magyar iskolában a tanulmányait, amely egyértelműen a magyar gyerekek asszimilációs pályára állításához vezet. Fontos azonban megjegyeznünk azt is, hogy a magyar nyelvű nem roma gyerekek szlovák óvodába iratása nem csak szegregációs okokból történhet, a szülői döntés hátterében gyakran megjelenik a jobb szlovák nyelvtudás elsajátítására való törekvés (Morvai – Szarka 2012).

A magyar etnikai identitás átöröklése szempontjából különösen fontos az alapiskolai szint. A hivatalos adatok alapján a 2024/25-ös tanévben az 1255 magyar nemzetiségűként regisztrált alapiskolás közül 122-en (10%) szlovák tannyelvű iskolába/osztályba jártak, míg romaként senkit nem regisztráltak (4. táblázat).

¹⁴ A jelenséget a nemzetközi szakirodalom is jól ismeri „white-flight” néven. Természetesen Kárpát-medencei szinten is megfigyelhető számos kontextusban, de a legrészletesebben Erdély esetében van dokumentálva (Kiss 2016).

4. táblázat: A vizsgált terület alapiskolái az osztályok oktatási nyelve, valamint nemzetiségi megoszlása szerint, 2024/25

Település	Oktatás szintje	Osztály nyelve	Diákok összesen	Magyar	Szlovák	Roma	Egyéb
Tornalja	1-9	HU	794	775	17	0	2
Tornalja	1-9	SK	387	100	282	0	5
Gömörfalva	1-9	HU	232	209	23	0	0
Gömörfalva	1-9	SK	183	17	165	0	1
Sajógömör	1-9	HU	126	120	6	0	0
Deresk	1-4	HU	28	27	1	0	0
Gice	1-4	HU	13	2	11	0	0
Gice	1-4	SK	49	0	49	0	0
Tornalja	speciális	HU	16	15	1	0	0
Gömörfalva	speciális	HU-SK	30	10	20	0	0
Sajógömör	speciális	HU	13	10	3	0	0
Deresk	speciális	HU	5	4	1	0	0
Összesen			1876	1289	579	0	8

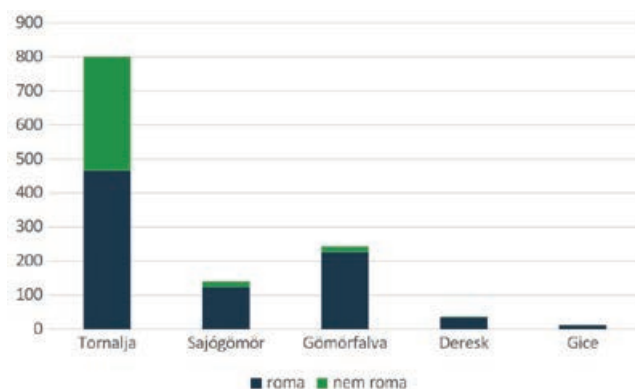
Forrás: Centrum vedecko-technických informácií SR (CVTI SR)

Saját felmérésünk alapján ettől számottevően különbözik a helyzet – figyelembe véve az óvodáknál már leírt módszertani korlátokat. Kutatásunkban ugyanis azt találtuk, hogy az elsődlegesen magyar nyelvhasználatú családok 86%-ban választanak magyar tannyelvű iskolát, ami kevesebb, mint a hivatalos adatok szerinti 90%. Ezen belül is jelentős különbség van roma származás szerint: a romák 91%-a, míg a nem romák 80%-a jár magyar alapiskolába. Ez a különbség, azaz a nem romák magasabb arányú szlovák iskolaválasztása (tannyelv-váltása) nagyrészt az óvodáknál már említett „white-flight”-ra (azaz kilépésre) vezethető vissza.

Az általános roma-nem roma különbség mellett kiemelkedik egy falu-város különbség is. Eszerint a magyar nyelvhasználatú családok esetében a falvakban 80%, a városban (azaz Tornalján) 90% a magyar iskolába való beiratkozás aránya.¹⁵ A különbség leginkább azzal magyarázható, hogy a demográfiai viszonyok átrendeződésével a falusi iskolák egyre inkább „cigányiskolává” válnak, amelyek – etnikai összetételüktől sokszor függetlenül – a szülők szemében nem közvetlenül versenyképes tudást, beleértve a szlovák nyelv hatékony elsajátításának lehetőségét (P. Bodnár 2005; Morvai – Szarka 2012). Mindezek következtében a nem roma családok egyre inkább a kilépés stratégiáját választják, és vagy oktatási helyszínt váltanak (jellemzően Tornaljára járatva gyerekeiket),¹⁶ vagy tannyelvet, de

gyakran mindkettőt.¹⁷ Ez pedig lényegében intézményi szegregációt eredményez, azaz a Tornaljai kistérségben a falusi iskolákba lényegében csak roma gyerekek járnak, míg a tornaljai magyar iskolában még viszonylag kiegyenlített ez az arány (16. ábra) – ugyanakkor ott a párhuzamos osztályok között jelenhet meg a szegregációs tendencia.

16. ábra: A romák becsült aránya a kistérség magyar tannyelvű iskoláiban, 2024/25

A városi (tornaljai) magasabb magyar beiskolázási arány tehát összefüggésben van a magyar iskolák tanulóinak etnikai megoszlásával. A helyben begyűjtött adatok szerint e megoszlás kevés hasonlóságot mutat a hivatalos adatokkal (17. ábra).

¹⁵ A falu-város különbségnél a gyerekek lakhely szerinti megoszlását vizsgáljuk.

¹⁶ Bár a tornaljai magyar alapiskolában ma már a gyerekek többsége (58%) roma, 30 évvel ezelőtt a nem roma tanulók aránya alsóban (ahol kisebb volt a faluról beígázók aránya)

még elérte a 90%-ot is, míg felsőben is meghaladta a 60%-ot (Pusko 2005).

¹⁷ Hangsúlyoznunk kell, hogy e folyamat nem új keletű, a kutatások már a 2000-es évektől beszámolnak e jelenségről (Molvai – Szarka 2012).

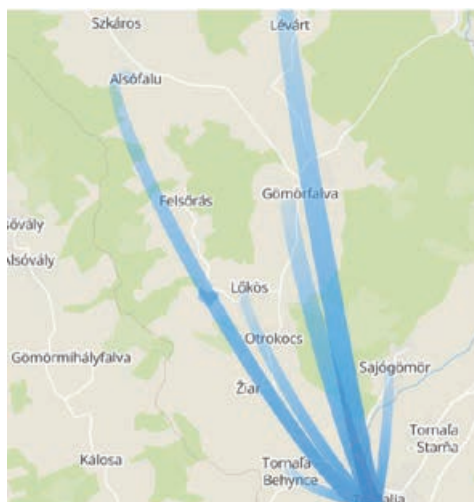
17. ábra: A sajógömöri, a tornaljai és a gicei magyar iskola/osztályok nemzetiségi összetétele a hivatalos és a becslés adatok szerint a 2024/25-ös tanévben

A fent említett szegregációs folyamatok alapvetően befolyásolják a Tornaljai kistérségen belüli oktatási útvonalakat, vonzaskörzeteket. Adataink és a szakértői interjúk is alátámasztják, hogy míg a roma családok ki-mondottan preferálják a földrajzilag (vagy időben) leg-közelebbi oktatási intézményt (pl. a gömörfalvi iskolát), addig a magyar gyerekek nagyobb távolságokra is ingáz-nak (főként Tornaljára, de Gicéből elsősorban Pelsőcre), sokszor még akkor is, ha van helyben óvoda/iskola.

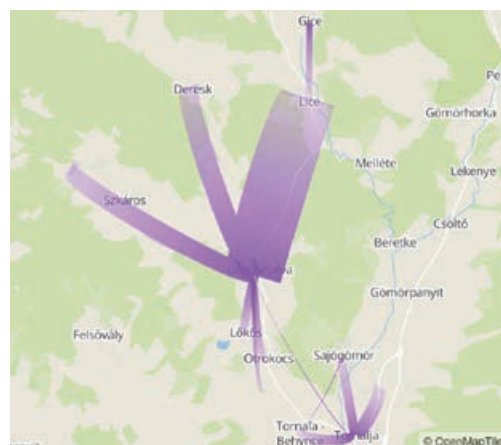
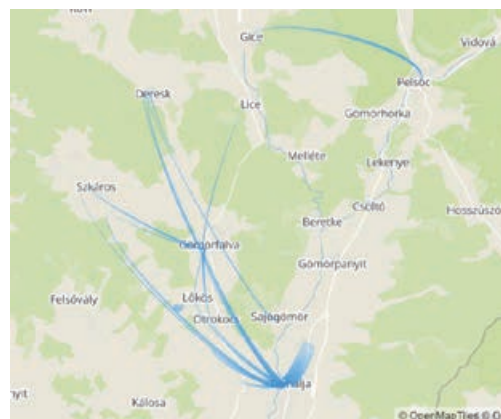
A magyar óvodák esetében feltűnő, hogy a magyar szülők gyermekeiket a fizikai távolság ellenére elsősor-ban Tornaljára hordják be (18. ábra). A térképről, amely a helyben óvodába járókat nem ábrázolja, jól látszik, hogy a romákhoz képest a magyar nyelvű nem roma gyerekek sokkal nagyobb volumenben ingáznak. Korábban az otro-kocsi óvoda a falvak „magyar” (azaz nem roma) óvodája-ként üzemelt, míg a gömörfalvi óvoda már régóta „roma” óvodaként volt szamon tartva, azonban az elmúlt évek-ben már az otrokocsi óvodát is kerülik a magyar szülők.

18. ábra: Magyar nyelvű nem roma (kék) és roma (piros) gyerekek magyar óvodába irányuló ingázási útvonalai a vizsgált területen

A magyar nyelvű általános iskolai osztályok választá-sában is ugyanazt a sémát láthatjuk, mint az óvodákéban, miszerint a magyar romák elsődlegesen a fizikai köz-el-ség szerint választják az intézményt, míg a nem roma magyarok intézményválasztása komplexebb tényezőkre vezethető vissza, hiszen esetükben olyan településekről is Tornaljára járnak gyerekek, ahol található magyar ta-nítási nyelvű iskola (Gömörfalva, Gice) (19. ábra).

19. ábra: Magyar nyelvű nem roma (kék) és roma (lila) gyerekek magyar alapiskolába irányuló ingázási útvona-lai a vizsgált területen

A középiskolák esetében fontos megemlíteni, hogy ez az a szint, ahol történt intézménybezárás: 2018-ban megszűnt Tornalján a magyar gimnázium, így a legközelebbi magyar tannyelvű gimnázium Rimaszombaton, illetve Rozsnyón érhető el. A járásban a magyar nyelvű közép-

iskolai tanulás lehetősége azonban nem szűnt meg, mert a tornaljai szakközépiskola továbbra is működik magyar és szlovák tannyelven egyaránt. Az azonban jól látható, hogy még a szlovák tannyelvű osztályok tanulói is többnyire a magyarok köréből kerülnek ki (5. táblázat).

5. táblázat: A vizsgált terület középiskolái az osztályok oktatási nyelve, valamint nemzetiségi megoszlása szerint, 2024/25

Település	Típus	Osztály nyelve	Diákok összesen	Magyar	Szlovák
Tornalja	szakközép	HU	173	166	7
Tornalja	szakközép	SK	112	57	55
Tornalja	speciális	SK	59	31	28
Tornalja	speciális	SK	31	1	30
Összesen			375	255	120

Forrás: Centrum vedecko-technických informácií SR (CVTI SR)

A középiskolákra vonatkozóan az adatfelvételünk nem szolgál kellő részletességű adatokkal, így csak nagy vonalakban tudunk következtetéseket levonni. Míg az általános iskolák esetében az iskolába járás helyszínére vonatkozó adatok túlnyomórészt elérhetőek voltak, a tornaljai kérdőívek esetében nem ismert a középiskola végzésének helyszíne. A rendelkezésre álló adatokból az rajzolódik ki, hogy a diákok többsége helyben (Tornalján), vagy a közeli Rimaszombaton végzi tanulmányait, de Kassa és Rozsnyó is vonzó célpontnak számít.

Az adathiánytól eltekintve fontos tény, hogy a hivatalos statisztikai adatok szerint a tornaljai középiskola magyar osztályaiba a 2024/25-ös tanévben 166 magyar, 7 szlovák nemzetiségű és 0 roma nemzetiségű diák jár. Eközben a szakközépiskola szlovák osztályaiba 57 ma-

gyar és 55 szlovák nemzetiségű jár. Összességében tehát a középiskoláknál is megfigyelhetők ugyanazok a jelenségek, amely az óvodák és az általános iskolák esetében is fellelhetőek, de az okok részben eltérőek: a szakközépiskolai osztályválasztásnál az is szerepet játszik, hogy egyes szakok csak szlovák nyelven érhetőek el.

A fent vázolt beiskolázási folyamatok – a magasan tűnő magyar tannyelvűválasztás ellenére – összességében kedvezőtlennek és nehezen fenntarthatónak tűnnek, és rendkívül veszélyesek a magyar etnikai identitás reprodukciója szempontjából. A szegregációs folyamatok intézményi és térségi szinten is komoly kockázatokat rejtenek magukban, és adott esetben gátjai lehetnek a társadalmi mobilitásnak – nem csak a romák vonatkozásában.

Összegzés

A vizsgálat célja egyrészt az volt, hogy a 2021-es népszámlálásból hiányzó egyes témakörökre (pl. nyelvhasználat) vonatkozóan adatokat gyűjtsön, másrészt olyan módszertani eszköztárat dolgozzon ki, amely a jövőben is alkalmas lehet a magyar közösség demográfiai és identifikációs változásainak nyomon követésére a Felvidéken. A kutatás során a települések nagyságától és típusától függően különböző adatgyűjtési módszereket alkalmaztunk. A kisebb falvakban a helyi önkormányzati dolgozók, tanítók vagy lelkesek segítségével gyűjtöttük az adatokat, míg Tornalján kérdezőbiztosok keresték fel a háztartásokat. A vizsgálat külön hangsúlyt helyezett a ténylegesen ott élő népességre, a nyelvhasználat és a roma származás kérdésére, illetve ezek hatására az oktatási döntésekre, az intézményválasztás esetében.

Az eredmények szerint a térség népessége valójában jóval alacsonyabb, mint amit a népszámlálási adatokból tudunk. Míg hivatalosan mintegy 13 ezer fő él a Tornaljai kistérségben (azaz a Nagyrőcei járás magyarlakta területein), a kutatás szerint ténylegesen csak körülbelül 10 850 fő tartózkodik ott életvitelszerűen. Ennek oka főként az, hogy a periférikus, jelentős részben aprófalvas térség népességkibocsátó terület: a lakosok gyakran költöznek el más szlovákiai régiókba, például Pozsonyba vagy Kassára, illetve külföldre, elsősorban Németországba, kisebb részt Csehországba és Magyarországra.

A magyar anyanyelvű népesség száma a kutatás szerint magasabb, mint amit a népszámlálás mutat: míg 2021-ben 8100 főt regisztráltak, a felmérés 9000 főre becsülte ezt a számot. Ez részben a módszertani különbségekből fakad, hiszen a kutatás során a válaszadók magyar nyelven nyilatkozhattak, és sok esetben a külső minősítés a mindennapi nyelvhasználaton, nem pedig az önidentifikáción alapult. Emellett megállapítható, hogy a magyar nyelv továbbra is domináns a térségben: a háztartások több mint 85%-ában a magyar az elsődlegesen használt nyelv, gyakran még vegyes etnikai háttérű családokban is.

A nyelvhasználatot vizsgálva az is kiderült, hogy a nem magyar anyanyelvűek jelentős része is ért vagy beszél magyarul. A Tornaljai kistérség lakóinak csupán 5%-a nem tud magyarul, ami azt jelzi, hogy a magyar nyelv domináns az itt élők szóbeli nyelvhasználatában. A szlovák nyelvtudás ezzel szemben sok esetben korlátozott, különösen a roma származású magyarok körében, ami súlyos társadalmi-gazdasági hátrányokat von maga után, például a munkaerőpiacra való belépés terén.

A roma népesség valós száma a hivatalos statisztikákhoz képest jóval magasabb, ami általános jelenség a Kárpát-medencében. Míg a népszámlálás szerint a romák aránya csak 3%, a kutatás 43%-ra becsülte ezt a népességet. A gyerekek körében az arányuk még magasabb: a fiatalok 63%-a roma származású. A roma lakosság 85%-a magyar anyanyelvű. A roma népesség tehát nemcsak jelen van a térségben, hanem egyre meghatározóbb szerepet tölt be, különösen az oktatási intézményrendszerben. A magyar tannyelvű óvodák és iskolák gyereklétszámának jelentős része már ebből a közösségből kerül ki.

A magyar tannyelvű oktatási rendszer – a középiskolai szintet leszámítva – stabilnak tűnik, de az oda járók etnikai összetétele jelentősen megváltozott. A magyar nyelvű óvodákban és iskolákban a gyerekek többsége már roma származású, míg a nem roma magyar családok egy része inkább kilép ezen intézményekből és a szlovák nyelvű intézményeket választja, ahol egyrészt alacsony a romák aránya, másrészt a szülők ettől remélik gyermekeik jobb szlovák nyelvtudását. Ez a folyamat azonban öngerjesztő, oka és következménye is a térségi, intézményi és esetenként intézményen belüli szegregációnak, amely hosszú távon veszélyezteti a magyar identitás átöröklését és asszimilációhoz vezethet.

A kutatás arra is rámutatott, hogy a hagyományos „vegyes házasság” fogalma a vizsgált térségben nem alkalmas az etnikai vegyesség leírására. Ehelyett a nyelvhasználaton és nyelvi affiliáción alapuló megközelítést javasoljuk, amely jobban tükrözi a családok nyelvi-etnikai viszonyait. A magyar anyanyelvűek 90%-a nyelviileg homogén magyar háztartásban él, azonban a nyelviileg vegyes háztartások aránya a gyerekes és nagyobb családokban növekszik.

Összességében a kutatás fontos társadalmi és oktatáspolitikai felismerésekhez vezetett. A Tornaljai kistérségben a magyar nyelv és identitás továbbra is erős, különösen a szóbeliség szintjén, ám a demográfiai és társadalmi változások – különösen a roma népesség dinamikus növekedése és a migrációs folyamatok – jelentős kihívások elé állítják a magyar közösséget. A vizsgálat eredményei alapján világossá vált, hogy a jövőben egyre inkább a magyar nyelv társadalmi hasznosságának kérdése, valamint az oktatási rendszer nyitottsága és inkluzivitása fogja meghatározni a szlovákiai magyarság fennmaradásának esélyeit.

Irodalom

- Árendás Zs. (2012): Az iskolaválasztás elbeszélései. Társadalmi Együttélés, 2012. 1.
- Bezák, A. (2014). Funkčné mestské regióny na Slovensku v roku 2001. In: Lauko, V. – Bezák, A. – Tolmáči, L. – Gurňák, D. – Križan, F. – Rajčáková, E. ... Mikuš, R. (eds.): Regionálne dimenzie Slovenska. Bratislava, Univerzita Komenského, 169–198.
- Gyurgyík L. (2006): Nemzetiség és anyanyelv szerinti hovatartozás a szlovákiai nemzeti, etnikai közösségek életében. In: Lelkes G. – Tóth K. (szerk.): Národnostné a etnické menšiny na Slovensku – Nemzeti és etnikai kisebbségek Szlovákiában 2005. Somorja, Fórum Kisebbségkutató Intézet.
- Harrach G. (2023): A felvidéki magyarság főbb demográfiai jellemzői a 2021-es népszámlálás tükrében. Kisebbségi Szemle, 8. 3. 7–33.
- Hoóz I. (1985): A népesség nemzetiség szerinti megoszlásának tanulmányozásáról. In: Hoóz–Kepecs–Klinger: A Baranyában élő nemzetiségek demográfiai helyzete 1980-ban. Budapest.
- Ivančíková L. - Podmanická Z. (eds.) (2023): Sčítanie obyvateľov, domov a bytov 2021: Národná analytická správa. Štatistický úrad Slovenskej republiky, Bratislava
- Keményfi R. (1998): A történeti Gömör és Kis-Hont vármegye etnikai rajza. KLTE Néprajzi Tanszék, Debrecen.
- Keményfi R. (2002): A gömöri etnikai térmozaik. Komárom–Dunaszerdahely, Fórum Kisebbségkutató Intézet – Lilium Aurum.
- Kiss T. (2016): Romák a magyar tannyelvű oktatásban. Arányok, folyamatok és kihívások. In: Barna G., Kapitány B., Kiss T., Márton J., Toró T.: Iskolák veszélyben. Tanulmányoka Székelyföldön kívüli magyar oktatás helyzetéről. Kolozsvár, Nemzeti Kisebbségkutató Intézet. 99–149.
- Kocsis K. (1995): Közigazgatási változások Szlovákiában. Regio, 6. 4. 29–59.
- Lőcsei H. – Farkas Gy. – Kovály K. – Tátrai P. – Török I. (2021): Területi növekedési pályák a Kárpát-medencében a 2010-es években (II): Regionális folyamatok. Kisebbségi Szemle, 6.3. 7–41.
- Morvai T. – Szarka L. (2012): A magyar tannyelvű iskolák választása Dél-Szlovákiában. Kisebbségkutatás, 21. 3. 536–567.
- P. Bodnár E. (2005): A sajógömöri valóság. Állapotfelmérés a magyarok és a cigányok együttéléséről Sajógömörön 2002–2003-ban. In: Prónai Cs. (szerk.): Lokális cigány közösségek Gömörben. Budapest, MTA Etnikai-nemzeti Kisebbségkutató Intézet. 84–100.
- Pék L. (szerk., 2013): A szlovákiai magyar iskolahálózat állapota és fejlesztésének lehetőségei. Szlovákiai Magyar Pedagógusok Szövetsége. Kézirat.
- Pénzes J. – Apáti N. – Balázs D. – Kovács, D. – Pásztor I. Z. (2024): A roma népesség száma Északkelet-Magyarországon – területi sajátságok a legutóbbi adatok tükrében. Tér és társadalom, 38. 3. 78–94.
- Pregi L. (2023): A belső migráció hatása az etnikai szerkezet átalakulására Dél-Szlovákiában. Kisebbségi Szemle, 8. 3. 71–97.
- Prónai Cs. – Vajda I. (2005): Cigány/nem cigány együttélés a gömöri Balog-völgyben. In: Prónai Cs. (szerk.): Lokális cigány közösségek Gömörben. Budapest, MTA Etnikai-nemzeti Kisebbségkutató Intézet. 21–45.
- Pusko G. (2005): Cigányok és parasztok. Néhány alapvetés a cigány/nem cigány egymás mellett élés kérdésköréhez Tornalján az ezredforduló környékén. In: Prónai Cs. (szerk.): Lokális cigány közösségek Gömörben. Budapest, MTA Etnikai-nemzeti Kisebbségkutató Intézet. 101–126.
- Ravasz, Á. – Kovács, L. – Markovič, F. (2020): Atlas rómskych komunít 2019. Bratislava, VEDA.
- Tátrai P. (2017): Asszimiláció vagy hibriditás? Értelmezési keretek a Zoborvidék etnikai átalakulásához. Néprajzi Látóhatár, 26. 1–4. 95–112.
- Tátrai P. (2023): Etnikai rétegződési rendszer Szlovákiában a 2021-es népszámlálás tükrében. Kisebbségi Szemle, 8.4. 7–36.
- Tátrai, P. – Erőss, Á. – Kovály, K. (2020): „A görögök magyar nyelvű ukránok.” Az etnikai identifikáció és kategorizáció változó mintázatai a kárpátaljai magyar szórványban. REGIO, 28. 1. 106–137.
- Tátrai P. – Ferenc V. – Rákóczi K. – Márton J. (2022): Közoktatási kör(tér)kép – A tanulói létszámok változása a Kárpát-medence külhoni magyar közösségeiben a 2010-es években. Budapest, CSFK – Gondolat.

Tényleg példaértékű a megalapított ipolysági magyar iskolaközpont?

Az Önkormányzati Szemle előző számaiban már foglalkoztunk az iskolai rendszer kérdéseivel, a felmerülő kérdések és megoldásra váró problémák valószínűleg évekig adnak még témát, hiszen azzal, hogy sikerül megmenteni, átalakítani, összevonni – racionalizálni – még nem biztos, hogy minden kérdésre tudjuk a választ, ezért foglalkozunk továbbra is a témával.

A napjainkban alig hétezer lakosú Ipoly menti kisváros már évtizedek óta a térség jelentős iskolaközpontja. Jelenleg is számos alap- és középiskola működik a város területén. A hetvenes, nyolcvanas években fokozatosan bővült a kínálatuk. A meglévő oktatási intézmények újabb szakok indításával csábították a fiatalokat a városba. A szakképzések magukkal hozták az infrastruktúra építését is. Új épületek, sőt épület komplexumok jöttek létre. Ebben az időszakban a diáklétszám fokozatosan növekedett.

Betekintés az ipolysági iskolahálózatba

Hogy jobb rálátásunk legyen a jelenlegi helyzetre, tekintsük át hozzá az oktatási intézmények hálózatát a városban.

Jelen

Ipolyságon öt óvoda működik, ebből négy önkormányzati fenntartású. A város által fenntartott óvodák közül az egyik szintiszta magyar, illetve ugyancsak egy óvoda szintiszta szlovák nevelési nyelvű. A másik két óvodában egy igazgatás alatt működnek a magyar és a szlovák nevelési nyelvű osztályok. Ezekben az osztályokban vegyes korcsoportok vannak. Az egyházi óvodában magyar nyelvű nevelés folyik.

Két szlovák nyelvű alapiskola működik a városban, a Janko Král' Alapiskola és a Ladislav Ballek Alapiskola, továbbá magyar nyelvű alapfokú oktatási intézményként a Pongrácz Lajos Alapiskola található a városban. Nem városi fenntartású intézményként működik az egyházi iskolaközpont, amelynek van alapiskolai részlege, ahol magyarul folyik az oktatás.

Ipolyságon található egy Bentlakásos Iskola, a speciális igényű gyermekek számára, itt óvoda, alapiskola és szakképző részleg működik. A szlovák mellett magyar nyelven is folyik az oktató-nevelői munka.

A középiskolákat tekintve: a bilingvális szlovák gimnázium és a Szondy György Gimnázium egy hatalmas épületben működik a nyolcvanas évek eleje óta. Közös az épületük, ám mindvégig külön iskolaként, külön igazgatás alatt éltek az életüket 2025 szeptemberéig.

A Műszaki és Szolgáltatási Szakközépiskolában jelenleg három szakon folyik az oktatás. A három éves szakképzés után lehetőség van az érettségi megszerzésére is a kétéves felépítményi szak elvégzésével.

A múlt

Mint írtuk, a jelen mellett a múltban is jelentős volt a város iskolahálózata. A városnak a magyar és szlovák alapiskolák mellett egy magyar és egy szlovák tanítási nyelvű gimnáziuma és egy magas szinten oktató mezőgazdasági középiskolája volt, valamint a speciális igényű gyermekek szakmunkásképzője is működött. A rendszerváltás után egyházi fenntartású alapiskola jött létre. A kilencvenes és kétezres évek elején fokozatosan bővült gimnáziumi majd óvodai résszel. Ennek köszönhetően jött létre a Besztercebányai katolikus püspökség által fenntartott egyházi iskolaközpont, a Fegyverneki Ferenc Közös Igazgatású Katolikus Iskola.

A város tanintézményeiben tanuló diákok létszáma a kilencvenes években is szépen alakult. Az alapiskolákban két – három párhuzamos osztályban folyt az oktatás a felső tagozaton. A két állami, ekkor már megyei fenntartású gimnáziumban is évfolyamonként két nagy létszámú osztály működött. A szakközépiskola a kor kihívásainak megfelelően fokozatosan változtatta a programjait. A különféle szakjai igen népszerűek volt. Szintén nagy létszámú osztályokkal dolgoztak.

Azonban a demográfiai változások és a gazdasági helyzet rányomta bélyegét az iskolák létszámának alakulására is. Első körben a gimnáziumokban a párhuzamos osztályok tűntek el, egy nagyobb létszámú osztály működött évfolyamonként.

Majd a 2010-es évek közepén, és a második felében a diáklétszám alakulására nagyban hatott az a kvóta, amelyet a szakminisztérium adatai alapján a megyei hivatal határozott meg. Az ipolysági középiskolákban korlátozták a felvehető diákok számát, a legtöbb esetben 17 főben

határozták meg. Legfeljebb egy-két diákkal vehettek fel többet, ezt is kérvényezés által. Ez részben meg is akadályozta a középiskolák létszámának növekedését.

Vissza a jövőbe: Beköszön az optimalizáció

Az tanintézményeket látogató gyermekek létszáma csökkent, ugyanakkor az iskolahálózat, a kiépített épületkomplexumok megmaradtak. A fenntartásukhoz egyre több forrást kellett nyújtania a megyének. Nyitra megye saját forrásai is végesek, a plusz költségeket, még ha oly fontos célt szolgáltak is, nem tudta tovább biztosítani. Így jutott el a megye az optimalizációhoz. Az Önkormányzati Szemle korábbi lapszámában erről a kialakult helyzetről s annak orvoslásának mikéntjéről is kérdeztük Csenger Tibort, Nyitra Megye Önkormányzatának alelnökét.

Az elmúlt időszakban egyre több szó esik az iskolahálózat racionalizálásáról, optimalizálásáról. Sok esetben mindez igen összetett és némiképpen kényes probléma. A felvidéki magyar közösségek alapiskoláit és középiskoláit egyaránt érinti. Nincs ez másként Ipolyságon sem, ahol az iskolák vezetése a várossal karöltve igyekezett a lehető leghatékonyabban hozzáállni a kialakult helyzethez.

Mint ismert, az oktatási minisztérium már több éve az iskolaügyi hálózat optimalizálását sürgeti.

A középiskolák fenntartójaként a Nyitra Megyei Önkormányzati Hivatal horizontális síkon szeretne volna megoldani a kérdést, azaz az egyes középiskolák összevonásával. Ipolyságot nézve a szlovák gimnázium a Szondy György Gimnázium és Műszaki és Szolgáltatási Szakközépiskola összevonását tervezték.

Míg az optimalizáció másik lehetősége a vertikális síkon történő összevonás, ami az alapiskola és középiskola fúzióját jelenti. E mellett állt ki a város. Ipolyság városa a helyi gimnáziumok és alapiskolák összevonását tervezte.

Mint a kezdetekkor jelezték az ipolyságiak, mindez ösztönző és természetes közeget jelentene a nemzeti, történelmi és kulturális identitás megőrzéséhez.

A mindenkorai nemzetiségi nevelés-oktatás célja ugyanis épp ez: a nemzetiség nyelvén való tanulás, a nemzetiség nyelvének, történelmének, szellemi és anyagi kultúrájának megismerése, a hagyományörzés és -te-

remtés, az önismeret kialakítása és persze a nemzetiségi jogok megismerése és gyakorlása. Az iskolahálózat optimalizációjának ilyen módja pozitívan hatna a közösségre – vélték az iskolaközpont támogatói.

A magyar tanítási nyelvű iskolaközpont kialakítása az ipolysági régióban kiemelkedő jelentőséggel bírna az egész magyar közösség számára.

A Nyitra Megyei Önkormányzat fenntartásában három intézmény található Ipolyságon. A Szondy György Gimnázium és a szlovák-angol kétnyelvű gimnázium egy épületben helyezkedik el. Tőlük alig pár száz méterre található a Műszaki és Szolgáltatóipari Szakközépiskola. Az optimalizáció mindhárom intézményt érinti.

A magyar állami gimnázium tanulói létszáma az utóbbi időszakban hetven – nyolcvan között mozog. A hivatalosan szlovák és angol nyelvű gimnázium diáklétszáma nem éri el a hatvanat. A szakközépiskola stabilan tartja magát évek óta 160 – 180 fővel. Itt tartunk 2025 nyarán.

Támogatók és ellenzők

A továbbiakban az iskolaközpont kialakításának hátteréről, annak főbb mozzanatairól kérdeztük Zachar Pált, Ipolyság polgármesterét és Révész Angelikát, az Ipolysági Városi Hivatal oktatási, ifjúsági és sportszakosztályának, s egyben a közös tanügyi hivatal vezetőjét. Mint látni fogjuk, hosszú és igen göröngyös út vezetett az iskolaközpont megalapításáig. Támogatók mellett ellenlábásokból is akadt bőven még a városon belül is. Követendő példa sem akadt, ugyan körbe néztek jól működő iskolaközpontokban az ország különböző szegleteiben, de nem találtak mintát, ugyanis mindannyian eltérő módon tették meg a nélkülözhetetlen lépéseket. Önmaguknak kellett a saját, specifikus helyzetükre megtalálni a megfelelő megoldást. Mint látjuk majd, ez sem ment olyan könnyen.

Az eredeti koncepció: tanítási nyelvek mentén létrehozott két iskolaközpont

Mint Zachar Pál, Ipolyság polgármestere az Önkormányzati Szemlének elmondta: 2023 januárjában kezdeményezett egy találkozót, melyre meghívást kaptak a város területén működő tanintézmények igazgatói, függetlenül az adott intézmény fenntartójától. „A találkozók célja az volt, hogy miként tudnánk erősíteni a város és a régió iskolaügyét. Hiszen az elsődleges cél a minőségi

oktatás nyújtása és hosszú távú biztosítása volt” – magyarázta a polgármester. Hozzátette: az oktatás-nevelés minősége prioritást élvez, mert az a jövő nemzedék kinevelésének fő záloga.

Az említett találkozón abban egyeztek meg az igazgatókkal, hogy megvizsgálják annak lehetőségét, miként tudnák megerősíteni az oktatási intézményeket, akár horizontális, akár vertikális összevonással. Érdekes megjegyezni, hogy a szaktárca ekkor még nem állt elő a középiskolák optimalizációjának kérdéskörével.

A 2023. januári találkozó után az Ipolysági Városi Hivatal szakhivatalnokai a város vezetőivel egyetemben meglátogattak számos összevont iskolát Szlovákia-szerte. A meglátogatott iskolák között éppúgy akadtak horizontálisan, mint vertikálisan összevont intézmények. Helyi önkormányzat által működtetett iskolaközpontokat, megyei fenntartású összevont tanintézményeket, alapítványi oktatási intézményeket látogattak meg. A tapasztalatcsere részeként igazgatókkal, pedagógusokkal, intézményfenntartókkal találkoztak. Összegyűjtötték az előnyöket, hátrányokat. A terepszemle során helyi önkormányzati és megyei fenntartású összevont iskolákban, iskolaközpontokban tettek látogatást.

Mindezen vizsgálódások segítették a városvezetést a saját iskolakoncepciójának megfogalmazásához. A város két megyei fenntartású kis diáklétszámú gimnáziumának jövőjét és megtartását az iskolaközpontok kialakításában látta. „Úgy gondoltuk, hogy a gimnáziumainkat úgy tudjuk megerősíteni, ha iskolaközpontként összevonjuk a városban működő alapiskolákkal” – magyarázta a koncepcióval kapcsolatban Zachar.

A terepszemléket elemzések követték. Gazdasági, tartalmi és perszonális elemzést követően állt elő Ipolyság a saját elgondolásával. A tanítási nyelvek mentén két iskolaközpontban gondolkodtak. A szlovák gimnázium a Ladislav Ballek Alapiskola és a Janko Král' Alapiskola alkotná az egyik iskolaközpontot több mint hatszáz diákkal. Ezzel a Lévai járás, de tán Nyitra megye egyik legnagyobb létszámú iskolájaként működne a szlovák iskolaközpont. A Szondy György Gimnázium és a Pongrácz Lajos Alapiskola képeznék a másik iskolaközpontot. A magyar tanintézmény létszáma meghaladja a háromszáz főt. Ez a létszám a felvidéki magyar iskolák esetében is igen kecsegtető, ezzel a nagyobb létszámú iskolák közé lenne besorolható az ipolysági intézmény.

Gyakorlatilag a régió két legnagyobb iskolája jött volna létre a két iskolaközpont megalakításával. Az iskolaközpontokra már helyben akad egy több évtizede jól működő példa. Az egyházi fenntartású Fegyverneki Ferenc Közös Igazgatású Katolikus Iskolában három részen: óvoda, alapiskola és gimnázium folyik az oktatás. A múltban dinamikusan tudott reagálni a kihívásokra,

jól, példaértékű modellként működik – jegyezte meg a polgármester.

Mint Zachar Pál elmondta: a koncepciókat ismertették az érintett iskolákkal. A városvezetés a folyamat elején nyilatkozatokat kért az iskolák vezetésétől, az iskolatanácsoktól, az adott intézményekben működő szülői szövetségektől. A felvázolt elképzeléseket a legtöbb megszólított szervezet támogatta.

A Szondy György Gimnázium vezetése szintúgy a tanítási nyelvek mentén való iskolaközpont-kialakítást szorgalmazta. Mint korábban Gajdács Mónika, a Szondy György Gimnázium igazgatója a Felvidék.ma hírportálnak 2024 decemberében elmondta: „Az utolsó öt iskolai évben a diáklétszámunk nyolcvan körül mozog, érezzük azt, hogy szükségessé válik egyfajta optimalizáció, melynek során nem szűnik meg az iskola, hanem egy nagyobb egység részeként működik tovább”

A gimnázium vezetése az elejétől kezdve egyetértett az iskolaközpont kialakításának szándékával. Erről nyilatkozott is az önkormányzat és helyi közösség felé. A nemzetiségi iskolák megtartása, a magyar közösség megtartása és építése mellett egy meghatározott profil mentén haladhatna az iskolaközpont - vélte a gimnázium vezetősége.

Az igazgató mellett az iskolatanács, a szülői szövetség, valamint az alapiskola iskolatanácsa és szülői szövetsége is támogatja a város által felajánlott kezdeményezést. Erről határozat is született, mindezt anno a fenntartónak is elküldték.

Ezt követően a városvezetése elkezdte a tárgyalásokat Nyitra megyével. Az ipolysági koncepció megfogalmazását követően jött elő a Tomáš Drucker vezette oktatási minisztérium a középiskolákat érintő iskolahálózat optimalizációjával. A szakminisztérium tervezett lépéseit pontosan bepaszszoltak a mi koncepciónkba, összhangban állnak a mi céljainkkal – szögezte le a polgármester.

Mindkét fél az iskolahálózat racionalizációjában gondolkodott. Ugyanakkor a folyamatnak sok buktatója volt helyi szinten is.

A közösségi érdek és az önérdék szembenállása

Mint a polgármester kifejtette: többször megtapasztalható volt, hogy a helyi, önérdékeket előtérbe helyezték a közösség érdekeivel szemben. Egyes személyek féltették pozíciójukat, ezért is hátráltatták a koncepciók megvalósítását. Az elmúlt időszakban több petíciós kezdeményezés is volt a városban. Ezek mind a leendő iskolaközpont ellen léptek fel. Sokan támadták és elle-

nezték a folyamatokat, sőt, a beindított tárgyalások leállítását tanácsolták.

„Felelősségvállalás tudatában az iskoláink számára csakis a legjobb megoldásra törekedtünk” – húzta alá. A Nyitra Megyei Önkormányzat képviselőjeként Zachar a középiskolákat érintő optimalizációval kapcsolatban kifejtette: „a megyei hivatal nagyon sokáig nem foglalkozott a témával és nem is volt hajlandó egyeztetni. Az utolsó pillanatban állította össze azt az anyagot, amiről a képviselőknek döntenie kellett. Ebből kifolyólag kedvezőtlen, mondhatni rossz eredmények születtek. Ez alól kivétel Ipolyság, ahol annak ellenére, hogy sokszor kényelmetlen és kellemetlen volt a téma, folyamatosan tudatosan és szakszerűen foglalkoztunk vele. Megyei szinten jó eredmény született.”

2024 kora őszén a helyi közösség különböző szinteken foglalkozott a kérdéssel. Mint írtuk, a szülők magyar és szlovák vonalon is indítottak petíciót az optimalizációval szemben. Szlovák vonalon a vertikális összevonás ellen léptek fel, emellett a szlovák gimnázium városi önkormányzati fenntartását sem támogatták. Részükre a horizontális megoldás volt a nyerő, a szlovák gimnázium központi szerepével együtt. Azonban sajnos a magyar közösség egy része sem támogatta a vertikális optimalizációt. Nem mások ellen vagyunk, hanem magunkért – fogalmazott ezen tapasztalatok után a Szondy György Gimnázium vezetése.

2024. november 29-én érdekes eset történt a városban. A szlovák gimnázium igazgatója egy fórumot hívott össze az optimalizációval kapcsolatban. A fórumon részt vett Branislav Becík megyeelnök. Azonban erre az eseményre sem a városvezetés, sem a képviselő-testület, sem a magyar iskolák nem kaptak meghívást. A Szondy György Gimnázium képviselői hívatlan vendégként érkeztek az intézmény éttermében rendezett fórumra. Velük együtt tartott pár magyar megyei képviselő is. Ám a város vezetése tényleg nem volt jelen az ominózus fórumon. A gim-

názium igazgatója ezen a fórumon is felvázolta a tanítási nyelvek mentén való összevonás kezdeményezését.

A megyeelnök pozitívan reagált a felszólalásaikra. Sőt, ott a helyszínen kijelentette, hogy támogatja a nemzetiségi nyelvek mentén formálódó iskolaközpont létrehozását.

A tavaly őszi események többek között rámutattak arra is, hogy a több mint száztíz éves múlta visszatekintő intézménynek jelentős támogatottsága van a volt végzők körében. Egykori diákok, iskolabarátok mindvégig az intézmény mellett álltak a nehéz helyzetekben.

2024. december 18-án egy újabb zártkörű találkozó következett, melyen a két magyar oktatási intézmény képviseltette magát, meghívott vendégek és az önkormányzat mellett. Az eszmecsere szintén megerősítette, hogy van értelme továbbra is iskolaközpontról gondolkodni Ipolyságon.

A fenntartói jogkör átruházásának mozzanatai

A fenntartói jogkör átruházása hosszú folyamat volt. 2025 tavaszán számos jelentős mozzanatra, állomásra került sor.

Az ipolysági képviselőtestület 2025. február 20-ai ülésén határozott arról, hogy átvállalja a Szondy György Gimnázium fenntartói jogkörét. **Ipolyság számára kiemelten fontos, hogy a nemzeti és nemzetiségi oktatás hosszútávon fenntartható, erős oktatási intézményekben valósuljon meg** – hangoztatták a képviselők egy része a maratoni ülésen. A határozat: a város kinyilvánította azon szándékát, hogy átveszi a magyar gimnázium fenntartói jogkörét. Az érzelmi felindulásoktól sem mentes ülésen több órán át tárgyaltak az iskolákról. A február 20-iki ülésen 10 képviselő igennel szavazott, két képviselő tartózkodott.

A hosszúra nyúlt képviselő-testületi ülésen jelen voltak az érintett iskolák képviselői, szülőkkel, iskolabarátokkal és diákokkal egyetemben. Számos érvet, véleményt osztottak meg a képviselőkkel. A többség úgy nyilatkozott, hogy a Szondy György Gimnázium jövőjét a város fenntartásában látják jó kezekben.

Február 24-én, hétfőn Pozsonyban tárgyaltak a város képviselői az iskolaügyi minisztérium illetékeivel, ahol a fenntartói jog átruházásának gyakorlati részleteit nézték át.

Márciusban újabb meghatározó lépések történtek. A hónap elején, március 3-án az ipolysági gimnáziumok épületében tartották meg Nyitra Megye Tanácsának kihelyezett ülését. A munkaértekezleten többek között foglalkoztak a megye fenntartásában lévő tanintézmény

átruházásának témakörével. A nap folyamán a megye vezetősége találkozott és tárgyalt a gimnázium vezetőségével, az iskolatanács tagjaival és a szülőkkel.

A megye vezetése és a megyei hivatal képviselői az említett nap délutánján részt vettek a Szondy György Gimnázium Iskolatanácsának ülésén. „A fenntartó kezdeményezte az iskolatanács összehívását, ugyanis kíváncsiak voltak a véleményükre a fenntartói átruházást illetően” – nyilatkozta az esemény után a Felvidék.ma hírportálnak Gajdács Mónika.

Az iskolatanács határozatot hozott arról, hogy támogatja a gimnázium átruházását megyei hatáskörből Ipolyság város hatáskörébe. Az iskolatanács ülésén a tagok mellett vendégként a diákok szülei, a tanári kar, valamint a Pongrácz Lajos Alapiskola iskolatanácsa és a szülői szövetség vezetője vett részt. Mindemellett megbeszélést folytattak a résztvevők a fenntartói jog átruházásának mikéntjéről.

A következő fordulóra március 24-én, Nyitrán került sor. A megyei önkormányzat ülésén döntöttek számos középiskola összevonásáról, köztük az ipolysági Műszaki és Szolgáltatási Szakközépiskola és a szlovák gimnázium fúziójáról is. Ugyanakkor arról is határozat született, hogy a magyar gimnázium fenntartói jogkörét átruházza a városra és jóváhagyta a két fenntartó közti megegyezést. A Magyar Szövetség jelentős sikerként könyvelte el az átruházás tényét.

Még ugyanazon a héten, március 27-én összeült az ipolysági városi képviselőtestület. Az ülésen többek között a magyar iskolaközpont létrehozásáról is szavaztak. Az ülésen tizenkét képviselőből tizenegy volt jelen, ebből nyolcan igennel szavaztak, illetve hárman tartózkodtak. Ellenszavazat nem volt.

A város vezetése a szavazást követően beadta kérvényét a szakminisztériumba arra vonatkozóan, hogy megalkulhasson az iskolaközpont. Az oktatási minisztérium kiadta a határozatot arról, hogy 2025. szeptember elsejétől létrejön az iskolaközpont.

Szorosan a tárgyalt témákhoz kötődik az iskolaév végén megvalósult újabb kistérségi oktatási fórum. Az ipolysági városházán a június 17-ei szakmai találkozón az ipolysági térség iskolákat fenntartó önkormányzatainak vezetői, a szakminisztérium nemzetiségi osztályának képviselői és a szlovákiai magyar oktatási szakemberek vettek részt a Comenius Pedagógiai Intézettől a Selye János Egyetemen át a Szlovákiai Magyar Pedagógu-

sok Szövetségéig. Igaz, az alapiskolákat érintő lehetséges optimalizációra keresték elsősorban a választ, azonban a középiskolák is terítékre kerültek.

A középiskoláknál zajló változások gyors ütemét elharmadottnak vélték. A fórum jelen lévő Csenger Tibor is hasonlóan vélekedett. Bár ennek ellenére a Pongrácz Lajos Alapiskola és Szondy György Gimnázium fúzióját például értékűnek tartották a fórumon megjelenő vendégek és szakemberek.

Mint már írtuk, a megyei képviselőtestület márciusi ülésen szavazott a Szondy György Gimnázium fenntartói jogkörének átruházásáról Ipolyság városának. Így a megye rábólintott a magyar iskolaközpont kialakítására.

Minőségi és erős iskolák megléte feltétele az itthon maradásnak

Sajnos a szlovák iskolák esetében a folyamatok elakadtak. A koncepciónak nem volt kellő támogatottsága, tán féltek az ismeretlen jövőtől. Így a fentebb felvázolt szlovák iskolaközpont nem alakul meg. Ugyanakkor a városban működő három szlovák iskola számára továbbra is megvan a lehetőség a tovább gondolkodásra. A város továbbra is támogatja egy leendő szlovák iskolaközpont létrejöttét. A polgármester megígérte, hogy segíti a folyamatot, amennyiben a szlovák oktatási intézmények igénylik az iskolaközpont kialakítását. Konstruktív kommunikáció és szemléletmód szükségeltetik ehhez.

Az Ipoly menti régióban csak úgy tudja megtartani pozícióját a város, ha erős magyar és szlovák tanítási nyelvű iskolák működnek Ipolyságon. Nagyon fontos, a jövő számára nélkülözhetetlen a minőségi iskolák megléte a városban – magyarázta a polgármester.

A folyamatokat elemezve Zachar Pál kiemelte: mindenkit tájékoztatni kell a folyamatokról, pedagógusokat, szülőket, tanulókat, iskolavezetőket, ám a döntésekért a döntéshozók a felelősek. Nem várható el egy szülőtől, akár a pedagógustól, hogy átlássák az iskolahálózat fenntartásának rendszerét. Csak akkor születnek jól döntések, ha azokat adatokra, elemzésekre támaszkodva és szakemberek véleménye alapján hozzuk meg – szögezte le. Szakmai szempontból az iskolaközpont mindkét tantárgy javát szolgálja.

Sokakban felmerült a kérdés, hogy az alig hétezeres létszámú város miként tudja majd fenntartani a gimnáziumot. Gazdaságilag kedvező az iskolaközpont megalakulása mind az alapiskola, mind a gimnázium számára is. A város részére a fenntartóváltás nem jelent többlet terhet a városi költségvetést tekintve – jegyezte meg, majd hozzátette – az iskola üzemeltetése zökkenőmentes lesz.

Sokkal hatékonyabb lesz az iskola fenntartása. Az állam által biztosított költségek teljes mértékben elegendőek lesznek a fenntartáshoz. A város számára nem jelent plusz terhet az iskolaközpont – szögezte le Zachar.

Az iskolaközpont nem csupán a magyar gimnázium megmentéséről szól, a szakminisztérium az alapiskolák optimalizációjára is készül. Ez jóval nagyobb falat a középiskoláknál, bonyolultabb a megvalósítása. Ipolyság városa az iskolaközponttal megerősítette a helyi magyar alapiskola további működését is.

A demográfiai adatok nem csálnak

A demográfiai mutatók nem a legkedvezőbbek az Ipoly menti kisvárosban. Tíz év alatt mintegy ezer lakossal csökkent a város létszáma. Sajnos nem csupán a város lakóinak a száma csökken, hanem a vonzáskörzetében lévő települések is hasonló helyzetben vannak. Az Ipoly menti falvak fokozatosan ürülnek ki. 2024-ben negyvenegy gyermek született Ipolyságon, jelenleg ebből kevesebb, mint negyven lakik a városban. Az elhunytak száma megközelítette a száz főt. A természetes migráció mérlege is negatív – tájékoztató a polgármester. A 2025-ös demográfiai adatok még ennél is kedvezőtlenebbül alakulnak.

A demográfiai adatokat tekintve igen nagy kihívások elé néznek az alapiskoláink, egyre kevesebb lesz a beíratandó gyermekek száma – mondta Zachar. Pár éven belül problémát fog jelenteni a helyben működő négy alapiskola első osztályainak megtöltése. Látható, hogy a bő húsz, harminc évvel ezelőtt kialakított iskolahálózat Ipolyságon nem fenntartható. Hiszen anno a város lakossága megközelítette a tízezer főt, a vonzáskörzetben további tizenötezer fő lakott. Ezekre a létszámokra épült ki az iskolahálózat. Napjainkban sajnos alig haladja meg a vonzáskörzettel együtt a tízezer főt a lakosság száma. A közel huszonötezer főre kiépült infrastruktúra tarthatatlan napjainkban.

Az alapiskolákban is előre kell gondolkodni a működtetés szempontjából. Az oktatási minisztériumban beharangozott változások nem érintik negatívan a leendő iskolaközpontot. Az iskolaközpont diáklétszáma gazdaságossá teszi az iskola fenntartását. Nagy, stabil iskolaközponttal dolgozhatunk szeptembertől.

A döntéshozókat értékelve Zachar kifejtette: teret kell adni a véleményeknek, meg kell hallgatni a szülőket és a pedagógusok véleményét.

A nyár folyamán az operatív szintű tevékenység folyik. A gimnázium átköltöztetése az alapiskola épületébe, az órarend összeállítása, az iskolaév megtervezése.

Az új iskolaközpontot ideiglenesen kinevezetett igazgató vezeti majd. Miután az iskolaközpont megalapítja az

új iskolatanácsot, azt követően kihirdetik az iskolaigazgatói pályázatot. Az iskolatanács lefolytatja az igazgatóválasztást, a nyertes pályázót pedig a polgármester kinevezi igazgatónak, öt éves mandátummal.

A városvezetése a szavazást követően beadta kérvényét a szakminisztériumba arra vonatkozóan, hogy megalkulhasson az iskolaközpont. Az oktatási minisztérium kiadta a határozatot arról, hogy 2025. szeptember elsejétől létrejön az iskolaközpont.

Jelentős adminisztratív munkával jár az intézmények összevonása iskolaközponttá

„Határozat értelmében jött létre az iskolaközpont. Az új előírások alapján gyorsított folyamatként egyszerűbben lehetett indítványozni az iskolaközpont iránti kérelmet” – kezdte az Önkormányzati Szemle tájékoztatását Révész Angelika, az Ipolysági Városi Hivatal oktatási- sport és ifjúsági szakosztály – Regionális Oktatási Hivatal osztályvezetője. Hozzátette: nem volt zökkenőmentes a folyamat.

2023-ban nyújtották be az írásos kérvényüket a kezdeményezésről. 2024 augusztusában indultak el az intenzívebb tárgyalások az akkori és a leendő fenntartó között. A városi hivatal illetékes hivatalnokai számára igazi szakmai kihívás volt az iskolaközpont létrehozása.

Huzamosabb egyeztetések után az önkormányzat kezdeményezésére az összes érintett ipolysági szakbizottság, az egyes tanintézmények iskolatanácsai, szülői szövetségek, iskolavezetők mind egyetértettek az iskola fenntartási jogkörének átvételével. „Így megvolt minden olyan pozitív elbírálásunk, amellyel a testületi döntés elé tudtuk terjeszteni a kezdeményezést” – magyarázta a hivatalvezető.

Az idei év tavaszán zajlottak le meghatározó testületi döntések a fenntartói jogkörök átvételéről. A fenntartói jogkörök átadása sem egyszerű folyamat - jegyezte meg. A megyei és az ipolysági önkormányzat pozitív döntései alapján a törvény által adott folyamatokat márciusban indította el a város vezetése. A megyei és a helyi határozat értelmében megállapodás született a két partner között az átruházásról. A megállapodás szól arról, hogy milyen feltételek és tartalommal, milyen módon veszi át Ipolyság a gimnáziumot. Ez a megállapodás rendelkezik a vagyoni és a személyi állomány átvételéről is – magyarázta Révész Angelika, majd hozzátette - a nyár közepén mindez még mindig nincs teljes mértékben lezárva.

A két érintett tanintézményre a nyári hónapokban egy jelentős adminisztratív munka vár, augusztus 31-ig le kell zárniuk a működésüket. Ez nagyon összetett jogi,

adminisztratív, gazdasági folyamat- szögezte le Révész Angelika. Lényegében augusztus végéig megszűnik a két iskola. Ugyanabban az időszakban fel kell készülni arra, hogy szeptember elsejével elindul az új iskola.

Az iskolaközpont finanszírozása igen összetett lesz, hiszen az alapiskola és a gimnázium mellett a napközi-re és a közétkeztetésre is bomlik majd a költségvetése. Mindehhez az anyagi feltételek különféle forrásokból érkeznek majd. Újszerű megoldásokat kellett találniuk, kevés megfelelő és példaértékű mintával találkoztak, ami átvehető lett volna – folytatta a hivatalvezető.

Nem volt sablon, önmagukon tanultak az ipolyságiak

Nem volt egy sablon, amely ráhúzható lett volna az ipolysági helyzetre. Lépésről lépésre kellett építkezniük. Mindeközben alkalmazkodniuk kellett a hatóságok és a hivatalok által nyújtott lehetőségekhez. A körülményekhez alkalmazkodtak, a meghatározott cél érdekében.

Szakmai téren is fel kell készülni a változásokra. A két intézmény vezetője már nyár eleje óta együtt dolgozik a szeptembertől induló tanév kapcsán. Mindez a minőségi oktatást erősíti – hangsúlyozta Révész Angelika.

A gimnázium beköltöztetése a Pongrácz Lajos Alapiskolába nem volt problémamentes. Szűkösen fér majd el a mintegy háromszáz diák az épületben. Ideiglenes termeket kellett felszabadítani, egyes szaktantermeket átalakítottak osztótermékké. Áthelyezték a könyvtárat és a tantestületi termet is. A városvezetése már elkezdett munkálkodni az iskolaépület kibővítésének kérdésével. Várhatóan hamarosan új szárny épül a bő negyven évvel ezelőtt átadott, s azóta teljes felújításon átesett épületkomplexumhoz. A tervek alapján itt több osztályt, közösségi teret alakítanak majd ki. Nyár közepén a projekt kidolgozásánál tartanak, várják a szakvéleményeket a pályázat beadásához.

Fenntartóként minden szükséges dokumentumot már beadtak az iskolaközpont beindításához. Július elején megérkezett az identifikáló szám, amely az önálló jogi személy státuszhoz nélkülözhetetlen – jegyezte meg Révész Angelika.

Az iskolának, új tanintézményként minden szükséges dokumentumot, programot újra kell terveznie, létre kell hoznia, kezdve az üzemeltetési szabályzattal, az iskola-programmal, a belső rendtartással. Mindezt aktualizálni kell szeptember elsejéhez.

Változik a szerkezeti felépítés is. Az iskolaközpont alapiskolából, gimnáziumból és napköziből áll majd-folytatta a hivatalvezető. A perszonális beosztás is változik. Első hónapokban megbízott igazgató vezeti majd az oktatási intézményt, két igazgatóhelyettes segíti a munkáját. Az egyikük az alapiskoláért, a másik a gimnáziumi részlegért felel.

„Az első egy – két év tanulóév lesz, mely fokozott rákészültséget és odafigyelést fog igényelni úgy az iskola vezetésétől, mint a fenntartótól” – jegyezte az oktatási hivatal vezetője. Hozzátette, figyelni és elemezni kell majd a folyamatokat, egy év után újra lehet és kell majd értékelni mindezt.

Révész Angelika úgy véli, a magyar iskolaközpont létrejötte pozitívan hat a régió iskolahálózatára is. Az alapiskolák előtt álló optimalizációval kapcsolatban kifejtette: az iskolaközpont egy klaszter részeként vihetné a központi szerepet az Ipoly mentén. Az önkormányzat már elkészített egy memorandumot a klaszter kialakításához. Ez segítené a környező települések oktatási intézményeinek megtartását.

A háromszázas diáklétszámú iskola elég erős ahhoz, hogy nyugodtan felkarolja azon környező kisiskolákat, akiknek erre szüksége van – emelte ki Révész. Ez főleg a szakoktatás, a tanfolyamok (úszó- és sítan-

folyam) szervezésében fejthetné ki leginkább a pozitív hatásait.

Mint már írtuk, az eredeti tervek alapján az oktatás nyelve szerint két iskolaközpont kialakítását tervezték a városban. A szlovák kezdeményezés elhalt időközben. A gimnáziumi oktatás megerősítését szolgálta a kezdeményezés mindkét vonalon – húzta alá Révész.

Az ipolysági iskolaközpont a pozitív példa

Több év kemény, tudatos és konstruktív munkája vezetett el oda, hogy 2025 szeptemberében megnyílhat a Pongrácz Lajos Alapiskola – Szondy György Gimnázium iskolaközpontja. A kezdeményezők, a hivatalnokok, az iskolák vezetői és tanári karai rögzös, olykor igen döcögös utat jártak be. Ám mindvégig egy dolog vezérelte őket: a minőségi oktatás biztosítása anyanyelvei szinten Ipolyságon.

Az Önkormányzati Szemlének nyilatkozók hangsúlyozták, az iskolák megerősítését tanítási nyelvek mentén képzelték és képzelik el, továbbra is nyitottak egy szlovák iskolaközpont kialakítására, most a tanintézményeken a sor.

Az elmúlt évek lépéseivel megerősítették a nemzetiségi iskolát az Ipoly menti városban. Ezáltal az állami gimnázium megmarad magyar iskolaként. S ez hatalmas eredmény, hiszen Dél-Szlovákia eme térségében nincs még egy önálló, magyar tanítási nyelvű állami fenntartású Gimnázium. Nyugatra Érsekújvárból és Komáromban találunk ilyen oktatási intézményt. Kelet irányába még távolabbra kell tekintenünk egészen Kassáig.

Így nem is csoda, ha a felvidéki magyar oktatási szakemberek, a politikusaink példaértékűnek nevezik az Ipolyságon végrehajtott kezdeményezést. A szlovákiai magyar közösségeink számára is példaértékű mindaz, amit véghez vittek az Ipoly menti kisvárosban.

Több évtizedre előre mutat a kezdeményezés, melyre a továbbiakban is lehet építkezni. Akár a klaszter kialakítására, akár a helyi óvodák bekapcsolódására gondolunk. A városvezetés és a hivatalnokok hosszútávra gondoltak az iskolaközpont létrehozása tekintetében.

Pásztor Péter

Alakulóban a Párkányi Megyei Iskolaközpont

Amíg az ipolysági iskolarendszer ügye megoldódni látszik, folyamatosan érkeznek a hírek más városokból és falvakról, hogy hol milyen gondok vannak, összevonások, megszűnések, átalakítások várhatóak.

Farkas Iván a Párkányi Megyei Iskolaközpont jövőjéről számolt be saját közösségi oldalán. Mint írta: Az SzK Oktatási Minisztériuma irányelvei alapján összevonásra ítélt 3 Nyitra megyei fenntartású középiskola – a Párkányi Gimnázium, a zselízi Comenius Gimnázium és a Párkányi Megyei Szakközépiskola egyesül, 2025. szeptember 1-től tehát létrejön a Párkányi Megyei Iskolaközpont több mint 400 diákkal.

„Mi, Nyitra megyei képviselők, hárman a párkányi körzetből, hárman a zselízi körzetből felelősen állunk a komoly változások elébe” A három különálló középiskola igazgatójának a szeptemberi iskolakezdsre sok megbeszélő és tennivaló akadt. A Párkányi Megyei Iskolaközpont 3 tagozattal működik, kettővel Párkányban és egyvel Zselízen. Az iskolavezetőknek „Alaposan fel kell készülniük és alaposan fel kell készíteniük iskoláikat az új iskolaközpont első napjaira, heteire és hónapjaira. – írta bejegyzésében a megyei képviselő. Farkas július kilencedikei bejegyzésében kifejtette: „A közbölküti tanácskozás rendkívül fontos volt. Azt éreztük, hogy a három tagozat igazgatói értekeznek egymással, folyamatosan megvitatják a teendőket, az operatív feladatokat és a hosszabb távú célkitűzéseket. Mind szakmai, pedagógiai, mind gazdasági és vagyoni vonatkozásban.

Párkányi Megyei Iskolaközpont több mint 400 diákkal

A három középiskola összevonásának nemcsak hátrányai, jelentős előnyei is vannak: mivel több, mint 400 diákja lesz, olyan pályázatokban, fejlesztésekben is részt vehet, amelyek korábban nem nyíltak meg az iskolák előtt, mivel nem rendelkeztek a megkívánt diáklétszámmal, jóval kevesebb, mint 300 diákjuk volt. A tanerő rugalmassága egy következő szempont, főleg a szakpedagógusok egyre növekvő hiányának idején. Ugyanez vonatkozik az iskolapszichológusokra is és egy sor olyan szakemberre, akik száma a piacon egyre csökken a növekvő igényekhez képest. Megoszthatók lesznek az egyes tagozatok között.

Ami örömdetes, hogy az iskolaközpont diáklétszáma 15-el bővül, a tagozatok eddigi, összesített diáklétszámahoz képest. Ugyanis ennyivel több első lépéssel át az iskolaközpont, a három tagozat küszöbét, mint ahány végzőse volt június végén a három különálló középiskolának. Közben komoly ellenpropagandát kell eloszlatozunk: voltak olyan iskolavezetők más városokban, akik azt híresztelték a szülők egy részének, hogy a Párkányi Megyei Iskolaközpontnak és egyes tagozatainak nincs jövője, nincs perspektívája. Alaposan meg kell ezt cáfolni, mivel a több, mint 400 diákkal rendelkező iskolaközpontnak igenis van jövője. Bizonyítja ezt a növekvő érdeklődés, a növekvő diáklétszám és az egyes tagozatok oktatási és nevelési tevékenységének magas színvonala. Közös jelezzük: csupán néhány hely ma-

radat mutatóba az egyes tagozatok első osztályaiban. Aki vacillál, hezitál, végül hol később ki, tüstént jelentkezzen, mivel augusztus végére a szabad helyek megtelnek.” – írta Farkas Iván, Nyitra megyei képviselő, a Magyar Szövetség megyei képviselőcsoportjának elnöke.

A magyar iskolák jövőjéről Jászón

A szlovákiai magyar iskolák jövője – A szlovák nyelvért ne adjuk fel magyar identitásunkat! címmel tartott előadást Furik Csaba megyei képviselő, Kisgéres község polgármestere a 27. Mécs László Szabadegyetemen, Jászón, amelyet 2025. augusztus 11-17. között szerveztek meg.

Furik Csaba előadásában rámutatott, hogy bár optimalizációnak hívják, valójában jelenleg egy nagy iskolaügyi reform zajlik. Ez véleménye szerint meg fogja szabni az oktatásügy következő tíz-húsz évét, de az is lehet, hogy még hosszabb időszakát. Mint kifejtette, nemcsak horizontálisan, hanem vertikálisan is engedélyezettek az iskolaösszevonások, vagyis például középiskolát nemcsak középiskolával vonhatnak össze, hanem mondjuk alapiskolával vagy óvodával is.

Ennek okai egyrészt a demográfiában keresendők. A számokkal, a demográfiai hullámvölgygel nagyon nehéz vitatkozni – mutatott rá. Hozzátette, az oktatásügyben a pénzt egyetlen mérce alapján osztják szét, ez pedig a fejkvóta. Vagyis minél több a gyerek az adott iskolában, annál több pénz jut. Ezért a nyugati, főként a balti államokra jellemző hatalmas, több ezres létszámú iskola-központok létrehozását készítik elő.

Nem vagyunk felkészülve a változásokra

Annak kapcsán, hogy fel vagyunk-e készítve a változásokra, leszögezte, véleménye szerint nem.

Sem a szülőknél, sem az oktatásban dolgozóknál, sem az oktatás terén tevékenykedő szervezeteknél nem látom ezt. De ugyanez igaz a politikára is, ahol sokáig saját magunkkal voltunk elfoglalva, nem azzal, ami körülöttünk zajlik. Remélem, hogy most már ez megváltozik és mindenki teszi a dolgát – fogalmazott.

Rámutatott arra is, hogy a szlovák iskolarendszer nem ismeri a kisebbségi oktatásügyet, nincsen definiálva olyan, hogy magyar oktatásügy.

„Szlovákiában nincs kisebbségi oktatásügy, sőt, pozitív diszkrimináció sincs, a jog, a törvény nem ismeri. És nem is úgy néz ki, hogy most ezt nagy előszeretettel beletennénk”

– jegyezte meg. Hozzátette, a világ kulturáltabb tájain a kisebbségeknek segítséget nyújtanak, más, kedvezőbb szabályok vonatkoznak rájuk.

Nekünk ebben a szélben, ebben a viharban kell helytállni. Tudomásul kell venni a helyzetet, és azt keresni, hogy ebből mit tudunk kihozni – mondta.

Össze kell zárunk

Hozzátette, most leginkább kármentés zajlik, s hogy ez sikeres legyen, össze kell fognunk. „Egy kisebbségnek, amikor gond, baj van, akkor össze kell zárnia” – hangsúlyozta.

Mint mondta, véleménye szerint az összevonás nem feltétlenül ördögtől való, újra kell gondolnunk ezeket a dolgokat, megpróbálni átmenteni az iskolákat, hogy ne szűnjenek meg. Mert a magyarul lakta vidékek tele vannak kisiskolákkal, alacsony létszámú iskolákkal, amelyek azért fontosak, mert összegyűjtik az adott régió gyerekeit. Ha ezek megszűnnek, akkor nem biztos, hogy a szülő egy másik városba, magyar iskolába viszi majd a gyereket.

A demográfiával nem tudunk mit tenni.

Megvan a szándék az iskolarendszer megváltoztatására, ez valószínűleg nem lesz visszavonva. Ehhez kell tehát alkalmazkodnunk. Minőségi oktatás kell, és ehhez megfelelő emberanyagra is szükség van. Olyan kollégákra és olyan vezetőkre, akik átlátják az új helyzetet, tudják és merik csinálni ezeket a dolgokat. Akiknek fontosak a magyar nemzeti értékek, akik meg akarják menteni a magyar gyerekeket, a magyar iskolákat a régiókban – mondta.

Fábián Gergely

Megjelent a ma7.sk hírportálon, 2025. július 13-án

Jelentős fejlesztési források a déli régiókba

Az Európai Unióban a határok egyszerre jelentenek fizikai valóságot és szimbolikus kódot. A térképen meghúzott vonalak történelmi, politikai és adminisztratív döntések nyomait viselik magukon, a hétköznapi életben viszont sokszor alig érzékelhetők. Különösen igaz ez a Duna két partjára, ahol a földrajzi közelség, a közös történelem és a kulturális kapcsolatok egy olyan régiót hoztak létre, amelyet sokkal inkább kötnek össze a mindennapi szükségletek és lehetőségek, mintsem választanak szét a politikai határok.

Az Interreg az Európai Unió kohéziós politikájának egyik legsikeresebb, és talán a legemberközelibb eszköze. Nem óriási autópálya-nyomvonalakról, nem hatalmas ipari parkok felhúzásáról szól, hanem olyan fejlesztésekről, amelyek a mindennapi élet minőségét javítják – akár a legkisebb faluban is. A finanszírozás alapja az Európai Regionális Fejlesztési Alap (ERFA), de a program valódi erejét nem a pénzügyi sorok adják. Az igazi érték abban rejlik, hogy összehoz olyan szereplőket, akik maguktól talán soha nem kezdtek volna közös projektbe: polgármesterek, civil szerve-

zetek, vállalkozások, iskolák, kulturális intézmények ülnek egy asztalhoz, álmodnak, terveznek, majd megvalósítanak.

A program formái rendkívül sokszínűek. Van, hogy két szomszédos település egy új kerékpárút építésén dolgozik, máskor egy egész régió fog össze közös vízgazdálkodási stratégia kidolgozására. Előfordul, hogy a turizmus fellendítésére hoznak létre közös marketingplatformot, vagy éppen természeti értékek megővására készítene közös akciótervet. A cél azonban mindig ugyanaz: a közös problémákat közösen, hatékonyan megoldani. Ez nemcsak gazdaságilag hasznos, hanem emberileg is kifizetődő: bizalmat épít ott, ahol korábban legfeljebb közöny vagy gyanakvás uralkodott. Többek közt az EU-s fejlesztések kapcsán is, hiszen sok esetben a brüsszeli bürokratikus döntések alapján ítélik meg a közösségi lehetőségeket.

Az Interreg filozófiája – a határmentiség mint erőforrás

Az Interreg az Európai Unió kohéziós politikájának egyik leginkább emberközelű eszköze. Célja, hogy a határmenti területek közös problémáira közösen keressenek megoldást, és az együttműködés révén olyan fejlesztések valósuljanak meg, amelyek a gazdasági, társadalmi és kulturális életet egyaránt gazdagítják.

A program finanszírozási hátterét az Európai Regionális Fejlesztési Alap (ERFA) biztosítja, ám a siker nem pusztán a pénz nagyságában rejlik. Az igazi érték az, hogy különböző szereplők – önkormányzatok, civil szervezetek, turisztikai egyesületek, kulturális intézmények, sőt magáncégek – egymással partnerségben valósítják meg céljaikat. Ez a partnerségi modell hosszú távon bizalmi tőkét is épít, ami önmagában is érték a politikailag sokszor megosztott közép-európai térségben.

Pénzügyi keretek és történeti háttér

Az Interreg V-A Magyarország – Szlovákia program a 2014–2020-as időszakban 155,8 millió euró forrást biztosított a határmenti térségek fejlesztésére. A program

kiterjed a teljes magyar-szlovák határszakaszra, beleértve a Duna mentét és az Ipoly-völgyet is. Az „Interreg V-A Magyarország – Szlovákia” program célja, ahogy azt az Európai Bizottság honlapján közli, a határ menti régiók közös természeti és kulturális örökségének együttes védelme, fejlesztése és turisztikai célú hasznosítása. Idetartozik a közös vízgazdálkodás, a katasztrófareg-előzés, a megfelelő feltételek megteremtése a kulturális és építészeti örökségek felújításához, valamint a határon átnyúló fenntartható turizmus fejlesztése.

A jelenlegi, 2021–2027-es időszak teljes keretösszege 125 millió euró, amelyből körülbelül 62–63 millió euró jut Szlovákiára. A források elosztásában a területi kiegyensúlyozottság mellett hangsúlyos szempont volt a fejlesztési szükségletek figyelembevétele, ami Dél-Szlovákia esetében indokolta a források jelentős részének ide irányítását.

Miért fontos Dél-Szlovákia szempontjából?

A források elosztásában a területi kiegyensúlyozottság mellett fontos szempont volt a fejlesztési szükségletek figyelembevétele, és ennek eredményeként a déli szlovákiai térségek az átlagnál nagyobb arányban részesülnek támogatásban. Ez a döntés nem véletlen: a régió gazdasági és demográfiai mutatói több területen elmaradnak az országos átlagtól. A Nyitrai, Nagyszombati és Besztercebányai kerületek déli járásaiban az egy főre jutó GDP jellemzően az országos átlag 70–85 százaléka, a munkanélküliségi ráta pedig gyakran meghaladja a 6–8 százalékat. Bár a térség turisztikai adottságai kiemelkedőek, a vendégéjszakák száma és a turisztikai bevételek még mindig jelentősen elmaradnak a nyugat-szlovákiai és fővárosi értékektől. A helyi gazdaság szerkezetében a mezőgazdaság és az élelmiszeripar mellett a szolgáltatások dominálnak, de a magas hozzáadott értéket előállító ágazatok aránya alacsony, ezért a turizmus fejlesztése nemcsak látogatószám-növelés, hanem munkahelyteremtés és gazdasági diverzifikáció szempontjából is kulcskérdés.

Részletes tájékoztatásra a projektek kapcsán csak Nyitra megyében került sor, részéről az igénylés hozzávetőleg 7,5 millió euró volt, amiből 4,5 millió eurónyi

forrást sikerül lehívni a nyertes pályázatokra. A pontos összegek a szerződéskötéskor fognak tisztázódni. A monitoring bizottság hozott egy olyan döntést is, hogy ha egyes projektek kivitelezési költsége csökken, akkor a megtakarított összeg egy tartalékalapba kerül, amit később, a vonatkozó bizottsági döntés után más célra fel lehet majd használni.

Nyitra megyében három nagy ernyőprojekt részesül támogatásban. Az R3R projekt főként a Lévai és Érsekújvári járást érinti, részben Besztercebánya megyébe is átnyúlva, és 5,5 millió eurós összköltségvetésével turisztikai fejlesztéseket, kiállításokat és kilátóépítést tartalmaz. A kedvezményezettek között szerepel a lévai Barsi Múzeum, Érsekújvár városa, valamint Kürt, Palást, Ipolyvisk, Bény, Zalaba községek, továbbá a Csemadok zselízi alapszervezete és az Ister-Granum Európai Területi Társulás. A második, A Duna lelke című projekt a Komáromi járás kiemelt fejlesztése, amelyet a Pons Danubii EGTC vezet. Naszvad 612 ezer eurót nyert vízi attrakciók létesítésére a termálfürdőben, Komárom 605 ezer eurót a Holt-Vágnál egy turisztikai központ kialakítására, jegypénztárral, eszköztárolóval, büfével és szociális helyiségekkel, Gúta pedig 653 ezer eurót a Dögös övezet turisztikai fejlesztésére, amelyet megyei források is kiegészítenek. A harmadik, Duna kincsei elnevezésű projekt a víziturizmushoz kapcsolódik, Karván és Dunamocson kishajó-kikötők épülnek, amelyek egyszerre szolgálják a turizmust és a helyi közösség igényeit, Martoson pedig kisebb fejlesztés is megvalósulhat, amennyiben a kivitelezési költségek alacsonyabbak lesznek a tervezettnél.

Gazdasági, társadalmi és turisztikai hatások

Az Interreg-projektek multiplikátor-hatása jelentős. A kivitelezés idején építőipari munkahelyeket te-

remtenek, hosszú távon pedig élénkítik a helyi szolgáltatói szektort – vendéglátás, szálláshely-szolgáltatás, kiskereskedelem.

A turisztikai beruházások hozzájárulnak a régió imázsának javításához is. A víziturizmus fejlesztése a fenntartható turizmus irányába mutat, ami nemcsak ökológiai szempontból előnyös, hanem piaci szempontból is versenyelőnyt jelent, hiszen a környezettudatos utazók aránya évről évre nő Európában.

A következő lépések – utolsó pályázati lehetőség a ciklusban

A fennmaradó 15–20 millió euróra az év folyamán új kiírás várható. Ez az utolsó lehetőség a 2021–2027-es ciklusban, és kiemelten az iskolaügyi, egészségügyi, hulladékkezelési és helyi gazdasági együttműködési projektekre fókuszál.

Ez a fejlesztési hullám nem csupán látványos infrastrukturális eredményeket hozhat, hanem hosszú távon befolyásolhatja a déli régiók gazdasági és társadalmi szerkezetét. Az Interreg program ebben a formában nem pusztán pénzügyi eszköz, hanem stratégiai befektetés a határmenti együttműködés jövőjébe.

Rajkovics Péter

Elindult az Interreg Magyarország-Szlovákia Program 2025-ös pályázati felhívása, ismét többre területen lehet pályázni. A szociális hálón is hirdetett felhívásban, felhívják a figyelmet arra, hogy az Interreg HUSK program már több mint 15 éve támogatja a határokon átnyúló együttműködések. A számokból pedig kiderül: eddig több mint 400 projekt valósult meg, összesen 300 millió euró támogatással. A jelenlegi kiírásban újabb 22,4 millió euró áll rendelkezésre innovatív projektek megvalósítására!

A pályázatot Magyarország Külgazdasági és Külügyminisztériuma, mint Irányító Hatóság és a Szlovák Köztársaság Befektetési, Régiófejlesztési és Informatizációért Felelős Minisztériuma, mint Nemzeti Hatóság közösen hirdeti meg.

A mostani felhívásban 5 területen lehet kérvenyezni a támogatást: ezek pedig a következők:

- Rövid ellátási láncok
- Helyi termelők és fogyasztók összekapcsolása, fenntartható élelmiszerláncok kialakítása. Támogasd a helyi gazdákat, csökkentsd a szállítási távolságokat!
- Szociális innovációk hátrányos helyzetű csoportoknak
- Foglalkoztathatóság javítása, munkaerőpiaci integráció támogatása. Adj esélyt azoknak, akiknek most nincs!
- Inkluzív és minőségi oktatás
- Minden gyermeknek minőségi tanulási lehetőség, különös tekintettel a hátrányos helyzetű tanulókra. Egyetlen gyerek se maradjon le!
- Családi és közösségi egészségügyi szolgáltatások
- Egészségügyi ellátáshoz való hozzáférés javítása, családorvosi és közösségi szolgáltatások fejlesztése.
- Egészségügyi intézmények határokon átnyúló fejlesztése
- Betegek és egészségügyi szakemberek mobilitásának elősegítése, közös egészségügyi szolgáltatások.

A pályázás határideje: 2025. december 15.

További információ az Interreg oldalán olvasható:

interreghusk.eu/hu/call-for-proposals/palyazati-felhivas-husk-2501/

Uniós milliárdok, nemzeti akarat

Kié a jövő költségvetése?

Az Európai Unió költségvetéséről, lehetőségekről, pénzügyi finanszírozásokról, támogatásokról is szó esett az idei Gombaszögi Nyári Táborban, amely július 15-20. között várta az érdeklődőket. A gombaszögi völgyben 7 színpadon rengeteg koncert, és 600 program várta a fesztiválzókat, több közéleti kérdést is érintettek a beszélgetéseken.

Az **Uniós milliárdok, nemzeti akarat – Kié a jövő költségvetése?** című panelbeszélgetés keretében Veres Márton, a Magyar Fejlesztésösztönző Iroda (MFOI) projektmenedzsere beszélgetett Heringes Walterrel, a Magyar Ifjúsági Konferencia Egyesület Felvidék régiójának elnökével, a Magyar Szövetség elnöki koordinátorával; Czibula Ádámmal, a Bethlen Gábor Alapkezelő Zrt. Felvidéki Iroda ügyvezető igazgatójával, s nem utolsósorban Petri Bernadett-tel, a Közigazgatási és Területfejlesztési Minisztérium miniszteri biztosával, a Magyar Fejlesztésösztönző Iroda (MFOI) ügyvezetőjével.

Megvitatták, hogy hogyan lehetne a saját érdekeinket minél erősebben képviselni, annál is inkább, hogy fordulóponthoz ér az EU-s költségvetés a következő időszakban, hiszen 2028-tól új költségvetés lesz.

A tételmondat: Kié Európa pénze, s mi történik azzal?

„Fel kell tenni még egy kérdést, hogy miért van Európának pénze? Az Európai Uniónak nem volt, vagy nem szükségszerűen van költségvetése, de az élet úgy hozta, hogy mégis legyen, s ezt a pénzt a tagállamok adják neki. Közös bevételeket határoznak meg, kivetett adókat, vámokat. Ebből beáramlik, amit újraosztanak. Tehát ha egyszerűbben akarok fogalmazni, akkor az európai emberektől van pénze. Aztán ki mondja meg, hogy mi legyen ezzel a pénzzel. Az lenne a helyes, hogyha megvizsgálják az EU-ban, hogy mire van társadalmi akarat, vagy mire van szükség. Jelenleg van egy újragondolás arra vonatkozóan, hogy mire menjen a pénz” – vázolta Petri Bernadett.

Leszögezte, hogy talán egyetlen európai emberé sem lesz ez az új költségvetés. Alacsony gazdasági teljesítményű versenyképességi kihívás előtt állunk, nem

jut rá elég. Ugyancsak a kultúrára és az oktatásra sem telik. Mint megtudtuk, kevesebb mint 3%-on kell majd osztozniuk az összes ideológiai projekteknek. A régiók, helyi közösségek érdekei, helyi közösségek finanszírozását gyakorlatilag a földdel teszi egyenlővé az új költségvetési javaslat.

A Nyugat-Balkánnak és az összes csatlakozni kívánó országnak kell annyi pénzen osztoznia, 100 milliárd eurón, amit pl. Ukrajna megkap egyetlen országként. De nagy kérdés, hogy az uniós támogatási rendszer mennyire jelenik meg a magyar szereplőknél, akár civil szféra, akár agrárszektor vonatkozásában.

Petri Bernadett elmondta, a költségvetés-tervezésnél nagyon perspektivikusan kell dolgozni, évekkel előre, és a fő nehézség az az, hogy nem figyel talán az Európai Unió eléggé azokra a szükségletekre, amelyek megjelennek. „Ez nem csak egy magyar vagy szlovák vagy felvidéki kihívás, de ugyanúgy viszont halljuk ezeket a reakciókat a spanyol fiataloktól, az olasz fiataloktól, a kisebb szervezetektől, és ebben kell valamilyen módon, azt gondolom, hogy változást hozni” – mondta a miniszteri biztos.

Nagyon sok pénz van, de...

A teljes Európai Unió költségvetés 2028 után egy gigaköltségvetés lesz, 2000 milliárd euró. Az elképzelések szerint a kohéziós pénzeket, amiket a regionális alapon osztanak ki a tagországoknak, amikből Magyarország a saját nemzeti kontójára tud költeni a

kisebbségvédelemre, azt elég csúfosan megvágta az Európai Unió. Eddig volt durván a 7 évre 400 milliárd euró, most 180 lesz az összes ország összes régiójának kohézióra, tehát az OP végű programokra. A kulturális projektekre, a művészeti projektekre, az összes kulturális örökséggel kapcsolatos projektre 3% pénz jut majd, ami csupán a nyolcada annak, mint amennyi eddig volt.

Az operatív programokon keresztül nagyobb szabadságuk volt az országoknak, most annyi történik, hogy a felelősség szintje lemegy a szereplők szintjére. A helyi közösségeknek kell a saját sorsukért nagyobb felelősséget vállalniuk. Ez egy tanulási folyamat, most még időben vagyunk, hogy elsa-
játítsuk a módját.

„Magyarország, a magyar kormány elkötelezett marad azzal kapcsolatosan, hogy a nemzeti kisebbségeket finanszírozni kell. Ezt tűzön-vízen keresztül fogjuk vinni. Ennek a módszere viszont meg fog változni, hiszen kénytelenek leszünk a közvetlen forrásokból megnyerni ezt a versenyt, merthogy ellenkező esetben nem lesz lehetőségünk lehívni. Hova fognak beférni olyan projektek, amik az őshonos kisebbségeknek, nemzeti kisebbségeknek az érdekeit tudják védeni. Valószínűleg ez majd abba a nagy, durván 400 milliárd eurós keretbe fog beleférti, amiben megjelennek majd az EU-s programok. Itt ugye arra kell vigyázni, hogy egy csomó prioritás eltűnt, és például az egészség miatt én egy picit aggódom, mert nem nagyon látom felbukkanni az EU költségvetésben” – tette hozzá Petri Bernadett.

Figyelman kívül hagyják a régiók közötti különbségeket, hogy adott régióknak milyen történelmi hagyományai voltak, milyen adottságai vannak. Mennyire sűrűn lakott régió, vagy ritkán lakott, vagy katasztrófával sújtott régió. Ezekkel nem akar foglalkozni az Európai Unió.

Petri Bernadett kifejtette azt is: az EU azt gondolja, hogy attól leszünk európai közösség, hogyha ezt elkezdjük homogenizálni. „Ez egy súlyos tévedés. Az Interregnek számtalan olyan előnye van, ami pont a kölcsönös egymás megértését tudja hozni a gondolkodásban, és azt gondolom, hogy éppen ez segítené az európai integrációt. Az Európai Unióban a Beneluxok, egy-két skandináv ország, a dánok nem akarnak pénzt szánni a kohézióra” – világított rá.

A mérések szerint egyes régiókban 40%-os fejlődést hozott a kohéziós politika több területen. Ezekből infrastruktúrát fejleszteni nem nagyon lehetett. Az Interregből legalább lehet valamit, de az összes többi különböző szellemi együttműködések feltételeznek, de nem lesz belőle gyártósor, nem lesz belőle épület. Az Európai Unió nem költ kőre és betonra.

A Bethlen Gábor Alapkezelő egy nemzeti iroda, támogatáskezelő

A Bethlen Gábor Alapkezelő Zrt-t 2011-ben hozta létre a magyar állam 100%-os tulajdonjoggal. Létrehozott ezen kívül több leányvállalatot, közte egy nemzetpolitikai kutatóintézetet, mint részleget. A pályázati programoknak vagy akár tematikus vagy regionális támogatásoknak a hasznosulását folyamatosan vizsgálják, kutatják, és ezeket az eredményeket a gyakorlati felhasználásból, a gyakorlati terepről merítik. Ez alapján készítik a jelentéseket a Miniszterelnökségnek, és ez alapján tudják mindig finom hangolni.

A két fő leányvállalatot 2012-ben a két legnagyobb EU-s régióban, Erdélyben és Felvidéken hozták létre. Kezdetben a külhoni területekre irányult leginkább a tevékenységük és a forrás kiszervezése, később kiterjedt anyaországi támogatásokra is. Például a Rákóczi Szövetség programja is általuk kerül finanszírozásra, illetve a Határtalanul program is most már a BGA finanszírozásában valósul meg.

A Határtalanul programnak köszönhetően már több mint kétszázezer magyarországi diák látogatott el külhoni területek magyar közösségeibe. Ezáltal kialakultak olyan kapcsolatok a civil szervezeti vezetők, önkormányzati vezetők között, amelyek elősegíthetik a közös

gondolkozást. Ez az Interreges vagy bármilyen EU-s projektek vagy együttműködési vagy operatív programoknál egy óriási előny.

„Fontos elmondani azt, hogy nem a BGA dönti el, hogy mire szán pénzt vagy forrást, hanem a Miniszterelnökség Nemzetpolitikai Államtitkársága az, aki gyakorlatilag a nemzetpolitika irányvonalában meghatározza, s ők szerzik, biztosítják hozzá a forrást. Ezen kívül ide tartoznak a nemzetiségek és egyházak támogatása is. Magyarország mindezt a saját költségvetésből és leginkább a külhoni magyarság anyaországához való kötődésének, ápolásának megerősítésére használja” – szögezte le Czibula Ádám.

A Bethlen Gábor Alapkezelő Zrt. Felvidéki Iroda ügyvezető igazgatója fontosnak tartotta kiemelni azt, hogy például, ha a felvidéki régióra összpontosítjuk vagy célozzuk ezt a kérdést, akkor Szlovákia szintjén is nagyon gyenge volt az EU-s források lehívásának a mértéke, ami még mindig, sajnos az egyik sereghajtója az EU-s országoknak.

A civil vagy az önkormányzati szférában tevékenykedők jól tudják, bürokratikus folyamat az EU-s pályázatoknak a benyújtása, komoly kritériumrendszerrel, ezzel szemben a BGA által finanszírozott pályázatoknál az alapkezelő a pályázati döntések végrehajtásában és lebonyolításában is vállalják a szerepet.

„A pályázati rendszerünk, elszámolási rendszerünk az nagyon felhasználóbarát és rugalmas, ezért közkedvelt. Kiemelendő az is, hogy nagyon sok önkormányzat, civil szervezet számára jelentős forrást biztosítottak. Az elmúlt 12 év alatt, több mint 50 ezer szerződéssel, több mint 614 milliárd forint került kisserződésre a Bethlen Gábor Alap által” – szögezte le.

A rendszer rugalmasságát abban is lehet mérni, hogy például évente vannak tematikus évek, mint például a 2025-ös a Jövő nemzedék éve, és erre tematikusan pályázati kiírás is született. Nagyon fontos megemlíteni, míg az EU-s források egy jelentős részénél, vagy utófinanszírozásos, legalábbis Szlovákia tekintetében, vagy pedig önrésszel terhelt, addig ezek a támogatások előfinanszírozásúak és önrész nélküliek.

Az EU-s források hátránya, hogy a mai napig nem kínálnak megoldást a szervezetek működési forrásaiknak vagy működési költségeinek finanszírozására. Ezért nekünk az egyik legjelentősebb vagy a legtöbb pályázatot jelentő vagy benyújtó programunk az pont a működési forrásokra vagy a programok finanszírozására vonatkozik.

Czibula kiemelte az óvodafejlesztési programot, aminek köszönhetően, Felvidéken is közel 200 felújítási szerződést kötöttek a Bethlen Gábor Alappal a

magyar kisebbségi óvodák építésére, vagy felújítására, ami megadta a löketet az önkormányzatoknak és a civil szervezeteknek, hogy most már esetleg mernek más pályázati rendszerek felé is fordulni, akár az EU-s forrásokhoz.

„Egy felzárkóztatási célt is szolgálunk, most már sok szervezet tudja, hogy milyen egy pályázati rendszer, s meg merik próbálni a nagyobb pályázatokat is. Így sikereket érnek el az EU-s vagy akár a szlovák állami támogatásoknál is. Ugyanakkor attól még messze vannak, hogy igényeket is megfogalmazzanak, de legalább a kultúráját ennek a támogatási rendszernek megköstölték, akik pályáztak már” – tette hozzá Czibula Ádám.

Kifejtette, a Bethlen Gábor Alapnál működik a testvértelepülési program, ami a tapasztalatok alapján hozzájárult az Interreg projektek sikerességéhez, mert ennek köszönhetően kialakultak olyan magyar-magyar, de mégis nemzetközinek tekinthető kapcsolatok, legalábbis EU-s szemmel, ami ezeket a kapcsolatokat fölerősítette. Ezáltal rengeteg forráshoz jutottak az itteni önkormányzatok. Elindította azt a folyamatot, aminek köszönhetően az országos sikeresség százalékban nagyon erősen kimutatható a déli régióknak köszönhetően, ha összehasonlítjuk például az északi Interreges sikerességet és a pályázói hajlandóságot, vagy az ország déli területét, a felvidéki régiót.

Nagyon kreatívnak kell lenni a pályázatoknál

A Magyar Ifjúsági Konferencia (MIK) számtalan nagy helyi szervezetet fog össze. Hasonlóképpen azt tapasztalják, hogy a Brüsszelből érkező források elérése nagyon összetett, adminisztratív problémák vannak, bürokratikus egy ilyen projektnek a lehívása és egy ilyen projektnek a végig vitele. Nagyon hosszú is emiatt, tehát több hónapig, évekig is eltarthat.

Mint Heringes Walter, a Magyar Ifjúsági Konferencia Egyesület Felvidék régiójának elnöke kifejtette, aktív fiataljaink vannak a Felvidéken. Az Erasmus Plusban például nagyon kreatívnak kell lenni, hogy meg tudják fogalmazni azokat a tevékenységeket, amiket el is tudnak számolni. Trükkös megoldásokat kell alkalmazni annak érdekében, hogy végig lehessen vinni egy projektet.

Az Erasmus forrásokat 50%-kal meg akarják növelni, ebből tudnak majd nem csak mobilitást támogatni, de ifjúsági projekteket fejleszteni. Elhangzott, minden felvidéki, magyarországi, közép-kelet-európai fiatalnak ki kéne mennie fél évre, vagy egy évre nyugatra, meg

kéne néznie, meg kéne bizonyosodnia róla, hogy tényleg úgymond kolbászból van-e a kerítés, és aztán úgy kéne döntenie, hogy jöjjön haza, és a kint megtanultakat itt tudja kamatoztatni a helyi közösségek érdekében és a hazája érdekében, vagy a Kárpát-medence érdekében.

Az Erasmus programokon keresztül a fiatalok nagyon sok nyári akadémián, vagy cserediák programban részt tudnak venni. Ebbe az Esterházy Akadémia is be tud kapcsolódni.

A kihívások helyiek, helyi szinten jelennek meg, helyi szinten kell válaszokat adni rá. De hétéves keretrendszerről születik megállapodás. Nehéz a tervezés.

„Most vagyunk egy ilyen ciklusnak a végén. Látjuk, hogy az a társadalmi realitás, ami volt a jelenlegi ciklus elején, 5 évvel ezelőtt, az már egyáltalán nem igaz, mert volt azóta egy Covid-járvány, kitört egy háború, nem is egy, tehát egyáltalán nem alkalmasak már azok a tétel-ek, amelyeket egyébként meghatározott magának az Unió” – figyelmeztetett Petri Bernadett.

Kifejtette, korrekcióra a kiírások tekintetében nem sok esély van. Nagy ernyőszervezetek vannak, amelyek valamilyen módon hatnak arra, hogy milyen kiírások legyenek. Az ifjúsági szervezeteknek is van ilyen nagy európai fóruma, viszont ezek nem nyúlnak le mindenhová, és különösen nem alkalmasak arra, hogy az ilyen globális szempontból apró kihívásokat adresszálják, minthogy például a felvidéki ifjúságnak mire van szüksége. És ezek a szükségletek aztán éppen emiatt elvesznek.

Mi érdekli a mai fiatalokat?

A legutóbbi Eurobarométer szerint, ami 2025. májusában készült, a fiatalokat 15 és 24 éves kor között négy dolog érdekli a leginkább, a biztonság, a környezetvédelem, az oktatás és az egészségügy.

„Sose volt még ilyen, hogy a biztonság a fiatalok számára ennyire fontos lett volna, tehát ez azt jelzi, hogy nem érzik magukat biztonságban. S olyan se nagyon szokott lenni, hogy az egészségügy az ifjúság számára fontos legyen. Ilyen időket élünk ma. Az a kérdés, hogy fog-e bármilyen módon ennek érdekében lépést tenni az Európai Unió, figyelembe veszi-e ezeket az érdeklődési területeket, vagy pedig egyáltalán nem” – mondta Petri Bernadett.

Felmerül, ha arra gondolunk, hogy majd meghallgat minket az Európai Unió, akkor mindig a Minority Safe-Pack jut eszünkbe. Több mint egymillió aláírás volt, és simán elkaszálták. Tehát akkor a 430 ezres felvidéki, az össz felvidéki lakosságot, és abból a fiatalságot meghallgatja-e valaki? Nem túl pozitívak a kilátások.

Ha igaz, hogy Spanyolországban, Olaszországban és Lettországban is ugyanúgy éreznek a fiatalok, akkor össze kell fogniuk, és a stratégiát az alapján kell kialakítani. Elég nehéz, egy 27 tagból álló közösségnek, egy olyan közös nevezőt találni, ami regionális problémákra, vagy kisebb országoknak is megoldást nyújt egy-egy kérdésre.

Mint megtudtuk, a tagállamok adhatnak majd meg közvetlen programokra vonatkozó terveket, hogy milyen prioritásokat szeretnének finanszírozni, és hogyha elég ügyesek vagyunk és jól csomagoljuk be a saját témánkat, ami a nemzeti kisebbségek ügye, akkor ezt innen fogjuk tudni valamilyen módon megnyerni. Így lehet a miénk a jövő költségvetése.

Petri Bernadett, a Közigazgatási és Területfejlesztési Minisztérium miniszteri biztosával, a Magyar Fejlesztésösztönző Iroda (MFOI) ügyvezetője rávilágított, hogy az összes szféra között meg kell lennie a magyar-magyar együttműködésnek, úgy a vállalkozások között, a kutatás-fejlesztésben, az innovációban is.

„Ne menjünk el úgy terület mellett, hogy nem dolgozunk egymással együtt, mert ugye mi egy nemzet vagyunk, nekünk ez nem egy kihívás, nem kell felépíteni a bizalmat, mert megvan. És éppen emiatt ebből az irányból ezt jól meg fogjuk tudni nyerni, én azt gondolom, és talán ki tudjuk mozogni ezt a nagyfokú költségvetés megszüntetést” – tette hozzá Petri Bernadett.

Heringes Walter felhívta a figyelmet, hogy az egészségügy felé is kellene nyitnia az Interregnek. Például Párkány és Esztergom esetében vagy Komárom és Komárom esetében két-két kórház sokkal jobban együtt tudna működni, ha leosztanák egymás közt a feladatokat.

Petri Bernadett hozzátette, hogy Magyarországon területfejlesztési szempontból elindult egy úgynevezett várostérségi gondolkodás. „Ez egy nagyon nagy találmány, mert arról szól, hogy hogyan lehet célszerűen fejleszteni, hogy ha mondjuk van két település egymás mellett, akkor ne legyen mind a kettőben balettintézet, vagy ne legyen párhuzamosan közszolgáltatás, hanem használják egymásét. És szerintem ebben például az Interreg egy szuper lehetőség lenne, hogyha kinyitná azt a kaput is, hogy ezt határokon átnyúlóan lehessen csinálni” – nyilatkozta. Hozzáfűzte, „a mi relációkban a Szlovákiában élő magyarsággal egy különösen nagy eredményt tudna hozni. Úgyhogy lenne hová fejlődni, és az is jól kirajzolódik, hogy mi lenne a helyes út, az lesz a nagy kérdés, hogy erre rá tudjuk-e vezetni egy kicsit az Európai Uniót.”

Önkormányzati Régiók Partnerségi Tanácsai

Az Önkormányzati Régiók Partnerségi Tanácsait az Eurofunds bürokratikus gépezetén belül hozták létre a 2021-2027-es programozási időszakra. Mint ismeretes, az Európai Unió 7 évente hirdeti meg a támogatási kereteit, és épít ki új programokat, struktúrákat, nyilvántartásokat és támogatási rendszereket. Az EU-hoz való csatlakozásunk óta most fut a negyedik programozási időszak (2004-2006, 2007-2013, 2014-2020, 2021-2027).

A Szlovák Köztársaság Partnerségi Megállapodása a 2021-2027-es évekre

2022. július 18-án Brüsszelben ünnepélyesen aláírták a Szlovák Köztársaság jóváhagyott, 2021-2027-es évekre vonatkozó Partnerségi Megállapodását Veronika Remišová, a Szlovák Köztársaság miniszterelnök-helyettese és beruházásokért, regionális fejlesztésért és informatikáért felelős minisztere, Elisa Ferreira, a kohéziós politikáért és reformokért felelős biztos, valamint Nicolas Schmit, a foglalkoztatásért és a szociális jogokért felelős biztos részvételével. Ez egy kulcsfontosságú dokumentum, amely meghatározza, hogyan használják

fel az uniós forrásokat az új programozási időszakban.

Szlovákia a 16. uniós tagállam, amely számára az Európai Bizottság jóváhagyta a 2021-2027-es programozási időszakra vonatkozó partnerségi megállapodást. Ennek a megállapodásnak köszönhetően a Szlovák Köztársaság 2027-ig közel 13 milliárd eurót tud majd lehívni uniós forrásokból, amelyeket az öt kohéziós politikai célkitűzésen belüli támogatási területekre irányítanak majd:

Az új, 2021-2027 közötti programozási időszakban a korábbi hat operatív programot egyetlen program – a Szlovákia Program – váltotta fel, és jelentősen csökkent a különféle szervek és dokumentumok bürokratikus kuszasága. Egyetlen program, egyetlen szabályrendszerrel, módszertannal és irányítással, jelentősen leegyszerűsíti és felgyorsítja az egész folyamatot.

A 8 megye a következőképpen gazdálkodhat a pénzzel, amit megadott célokra oszthat szét:

- Pozsonyi kerület: 81 124 229 euró (+a Kohéziós Alap: 71 209 000 euró)
- Nagyszombati kerület: 128 784 692 euró
- Nyitrai kerület: 142 522 411 euró
- Besztercebányai kerület: 217 175 294 euró
- Kassai kerület: 216 232 754 euró
- Trencsényi kerület: 138 676 200 euró

- Zsolnai kerület: 132 406 716 euró
- Eperjesi kerület: 294 115 984 euró

A 8 tanács így összesen 1 422 347 280 eurót oszthat szét.

A jelenlegi időszakra vonatkozó alapidokumentum neve „**A Szlovák Köztársaság Partnerségi Megál-
lapodása a 2021-2027-es évekre**”, és a „partnerség” a varázsszó az egész időszakra, akár csak a múltban a „kohézió”. Innen ered a „Partnerségi Tanács”, és ezek létrehozásának kötelezettsége. Ezek regionális struk-
túrák, amelyeknek az Európai Unió 2021-2027 közötti
időszakra Szlovákiának szánt, összesen körülbelül 13
milliárd eurós forrásainak egy részét kell elosztaniuk.
Ez azonban csak az EU támogatásának a fele, mivel a
másik felét az EU a szlovák adófizetők EU-költségvetés-
be befizetett pénzéből fedezi.

Az önkormányzati kerületek felkészítése az uniós
források lehívására a 2021–2027-es időszakban (Prí-
rava samosprávnych krajov na čerpanie eurofondov v
období 2021-2027) című 2022-ben kiadott dokumen-
tum alapján ismertetjük a Partnerségi Tanácsok meg-
alakulásának körülményeit.

Partnerségi Tanácsok: közelebb a lakosokhoz

A Kohéziós Politikai Alapokból, vagyis az EU-s Ala-
pokból származó források lehívása a 2021–2027-es
programozási időszakban, valamint a Helyreállítási és
Ellenállóképességi Tervéből/ vagy Eszközéből, (Reco-
very and Resilience Facility, RRF) származó források
lehívása nagyon jó lehetőség Szlovákia modernizációja
számára. Az európai források hatékony felhasználása
megköveteli a partnerségi elv alkalmazását és a helyi
önkormányzatok tapasztalatainak felhasználását az
Európai Unió kohéziós politikájának előkészítése és
végrehajtása során. Ebben az összefüggésben fontos a
kormány és a helyi önkormányzatok közötti együttmű-
ködés, valamint a központ által kidolgozott egyértelmű
módszertan, amely szerint az illetékes közvetítő szer-
vezetek eljárnak az uniós források új programozási idő-
szakban történő végrehajtásakor.

A helyi önkormányzatok jogosan várják el, hogy egy-
re nagyobb mértékben részt vehessenek az uniós alapok
kialakításában, beleértve a szakmai szintet is.

**A nyolc megyei önkormányzat koordinálja a
területük fejlesztését, a legszélesebb körű is-**

**meretekkel rendelkeznek Szlovákia régióinak
lakosságának igényeiről a közlekedési infra-
struktúra korszerűsítése, az egészségügyi és
szociális ellátás javítása, a középiskolai okta-
tás vagy a környezetvédelem területén.**

A Szlovák Köztársaságban végzett közvélemény-ku-
tatások azt mutatják, hogy az emberek többsége pozi-
tívan érzékeli az uniós források szerepét az állam fej-
lődésében. Ennek ellenére a megkérdezettek viszonylag
nagy része átláthatatlannak tartja az európai alapokból
származó források elosztási folyamatát. Más szóval, a
lakosok a döntéshozatal decentralizációját követelik,
vagyis, hogy a döntések elsősorban regionális szinten
szülessenek. Az új programozási időszakban az uniós
források lehívásának előkészítése 2017-ben kezdődött
a Kohéziós Politikai Partnerség munkacsoport létreho-
zásával, amely platformot biztosít az egyes szereplők
tapasztalatainak megosztásához. 2018 elején jóváhagy-
ták a Szlovák Köztársaság 2020 utáni uniós kohéziós
politikájáról szóló kezdeti álláspontjának tervezetét.
Célja az volt, hogy alapot teremtsen az uniós kohéziós
politika további nemzeti szintű irányáról szóló megbe-
szélésekhez. A 2021–2027 közötti programozási idő-
szakban az integrált területi fejlesztést Szlovákiában az
Integrált Területi Beruházási Eszköz révén támogatják
az Integrált Területi Stratégiák végrehajtásával.

Az EU kohéziós politikájának célkitűzései

Az EU kohéziós politikájának öt célkitűzése van,
ezen belül a prioritási területek, amelyekre a kohézi-
ós politikai alapok beavatkozásai összpontosulnak, a
következők:

1. Intelligensebb és versenyképesebb Európa:

a kutatási és innovációs kapacitások fejlesztésére és javítására, valamint a fejlett technológiák használatára összpontosít; a digitalizáció előnyeinek kiaknázására a polgárok, a vállalkozások és a kormányok számára; a növekedés és a versenyképesség erősítésére, beleértve a termelő beruházásokat; az intelligens specializációhoz, az ipari átalakuláshoz és a vállalkozói készségekhez szükséges készségek fejlesztésére – emberi erőforrások egy innovatív Szlovákia és az EU számára.

2. Zöldebb, alacsony szén-dioxid-kibocsátású Európa:

az energiahatékonyságra és az üvegházhatású gázok kibocsátásának csökkentésére, a megújuló forrásokból származó energia előmozdítására; intelligens energia-rendszerek és hálózatok fejlesztésére; az éghajlatváltozáshoz való alkalmazkodásra; a vízminőség, valamint a vízellátás és a szennyvíztisztítás állapotának javítására stb. összpontosít.

3. Összekapcsoltabb Európa

közúti közlekedés; vasúti közlekedés; vízi közlekedés; lebontva TEN-T (európai folyosók) és nem TEN-T (nemzeti és regionális infrastruktúra).

4. Szociálisabb Európa

alkalmazkodóképes és hozzáférhető munkaerőpiac; minőségi, inkluzív oktatás; ifjúsági garancia; aktív befogadás és hozzáférhető szolgáltatások; élelmiszer- és anyagi nélkülözés; társadalmi innováció és kísérletezés.

5. A polgárokhoz közelebb álló Európa

a helyi és regionális hatóságok adminisztratív és elemző-stratégiai kapacitásainak kiépítése; jobb minőségű közpolitikák és nyílt kormányzás; a negatív társadalmi jelenségek megelőzése és a települések, városok és régiók biztonságos fizikai környezetének megteremtése; regionális és helyi infrastruktúra a fizikai tevékenységekhez és a szabadidőhöz; a kulturális örökséget, a közösségfejlesztést és a fenntartható turizmust támogató menedzsment, szolgáltatások és infrastruktúra fejlesztése.

Regionális perspektíva

Az önkormányzati régiók aktívan részt vettek az új programozási időszak Európai Strukturális és Beruházási Alapok kifizetéseinek meghatározásáról szóló vitában, elsősorban az SK 8 társuláson keresztül. Az önkormányzati régiók számára az új uniós források

kifizetésének előkészítésében az első fontos mérföldkő 2021 áprilisában következett be, amikor a szlovák kormánynak benyújtottak egy tájékoztató anyagot a 2021–2027-es partnerségi megállapodás tervezetének előkészítésének állapotáról. Az anyag információkat tartalmazott a szlovák kormány számára az EU kohéziós politikájának végrehajtására elkülönített csomagból elkülönített pénzügyi keretről, a jogszabályi feltételekről és a nemzeti keret elosztásának alapjáról, a tematikus korlátozásokról, a kötelezettségvállalásokról, és az átcsoportosításokról. Az önkormányzati régiók célja az volt, hogy részt vegyenek az előkészítő szakaszokban, és hozzájáruljanak a múltbeli hibák, a rossz kifizetések vagy a struktúrák és folyamatok átfordításának megelőzéséhez.

A pályázatok egyszerűsítése

Az SK 8 szerint az uniós források sikeres felhasználásának kulcsa az egyszerű, átlátható és magas színvonalú módszertan, amelynek javaslataihoz a megyéket tömörítő szövetség számos észrevételt tett. A közös cél egy olyan pályázati rendszer létrehozása kell, hogy legyen, amely bonyolultságával és merevségével nem riasztja el a pályázókat. Az SK 8 régóta szorgalmazza az adminisztratív ellenőrzések és a közbeszerzési ellenőrzések rendszerének egyszerűsítését. Ez a vélemény a regionális szintű projektek megvalósításában szerzett hosszú távú tapasztalatokból fakad.

Javaslat az uniós források felhasználásának javítását célzó intézkedésekre

Szlovákiában az adminisztratív kapacitás és a projektek felkészültsége kulcsfontosságú tényezők az uniós kohéziós politika hatékony végrehajtásához. Az Európai Bizottság ajánlásával összhangban a Szlovák Köztársaság Beruházási, Regionális Fejlesztési és Informatizációs Minisztériuma (MIRRI) a következő célokat javasolta, amelyekkel az SK 8 általánosságban azonosul:

1. Az uniós kohéziós politika irányításában és végrehajtásában részt vevő emberi erőforrások szintjének növelése, különös tekintettel a szisztematikus emberi erőforrás-gazdálkodás megerősítésére.
2. Az uniós források végrehajtási struktúráinak optimalizálása, különösen
 - a./ az uniós források nemzeti szintű végrehajtásában részt vevő szervezetek számának csökkentése,

- b./ az irányító és közreműködő szerveken belüli szervezeti struktúrák optimalizálása, különös tekintettel a hatáskörök és felelősségek egyértelmű megosztására az uniós források végrehajtása során.
- 3. A végrehajtás egyszerűsítése, az adminisztratív terhek csökkentése, valamint az átláthatóság és a tájékoztatás növelése, különösen
 - a./ a „lehető legegyszerűbb” alapelv révén,
 - b./ a pályázók és kedvezményezettek adminisztratív terheinek rendszeres és objektív értékelése az adminisztratív bonyolultság csökkentése céljából,
 - c./ közbeszerzési ellenőrzési modell létrehozása, amelynek középpontjában az ellenőrzések számának csökkentése, valamint a közbeszerzési eljárások felgyorsítása és egyszerűsítése áll.
- 4. A regionális és helyi önkormányzatok kapacitásainak megerősítése a tervezés, a fejlesztés és az uniós források hatékony felhasználása terén.

Fővárosból a régiókra

Az SK 8 egyik fő követelése a tárgyalások során a központilag megfogalmazott kihívásoktól az integrált területi beruházások javára történő elmozdulás volt. A régiók azt is kérték, hogy az uniós források elosztásával kapcsolatos döntéshozatal hangsúlya a fővárosból a régiókra helyeződjön át.

Ezeket a döntéshozatal decentralizációjára vonatkozó igényeket az összes önkormányzattal rendelkező régió elnöke is kijelentette a 2020 utáni kohéziós politika létrehozásáról szóló közös megbeszélésen. A kihívás továbbra is az integrált területi beruházások előkészítésének és jóváhagyásának folyamatának egyszerűsítése. Az SK 8 véleménye szerint, ha bonyolult, meghosszabbíthatja az uniós források végrehajtását, és nem garantálhatja az az integrált területi beruházások-csomag egyes összetevőinek szinkronizációját. Ezenkívül fennáll annak a veszélye, hogy a kérelmező számára könnyebb lesz megvárni a MIRRI központi felhívását, és az eddigi szokásokhoz hasonlóan benyújtani a vissza nem térítendő pénzügyi hozzájárulás iránti kérelmet. Ezzel a partnerségi tanács regionális fejlesztési koordinátori szerepének jelentőségét elveszítené, valamint a projekttervek logikus egységekbe integrálásának fontosságát. A konzultációk során csak részben fogadták el az SK 8 javaslatát, miszerint a partnerségi tanácsokban a régiók nagyobb összegű pénzről döntenek az integrált területi beruházásokon keresztül megvalósított, jellemzően közhasznú, közös-

ségi tevékenységekben, mint például a kerékpárutak bekötése, a csatornahálózat és a szennyvíztisztító telepek befejezése.

Integrált Területi Stratégiákra szánt keret megemelése

A megyei önkormányzatok többször is bírálták a kezdeti összegre vonatkozó javaslatokat, amelynek elosztásáról közvetlenül a kerületekben kellett volna dönteni. A 2021 szeptemberi javaslat szerint a minisztériumok a teljes 12,8 milliárd eurós keretből 11,3 milliárd eurót (88,3%) tartottak volna meg.

Az Európai Regionális Fejlesztési Alapból mindössze 1,5 milliárd eurót különítettek el a régiók számára, amelyből 889 millió euró az Integrált Területi Stratégiára (ITS), 592 millió euró pedig a fenntartható városfejlesztés területek számára jutott. Így kellett volna megvalósítani a Szlovákia Program 95 tevékenységéből 19-et (20%). A régiók ezért az ITS-re szánt összeg legalább 2,4 milliárd euróra, később pedig 3 milliárd euróra emelését kérték.

Ebben az összefüggésben az SK 8 azt szorgalmazta, hogy a Szlovákia Program összes olyan intézkedését, amely a jogszabályok értelmében a helyi önkormányzatok hatáskörébe tartozik, és amelyet az Európai Regionális Fejlesztési Alap finanszíroz, integrált területi stratégiák révén hajtsák végre, az ezen intézkedések és konkrét célok végrehajtására elkülönített teljes összegben. A teljes 3,8 milliárd eurós keretből mindössze 2,1 milliárd euróról döntenek közvetlenül a régiókban, míg a különbözetet a MIRRI megtartja, és központi felhívások útján osztja szét.

Az uniós alapok kezelésének decentralizációja

Az uniós alapok potenciáljának kiaknázásának kulcsa az új programozási időszakban a kezelésük decentralizációja is. Az SK 8 egyetért az Európai Bizottság regionális és várospolitikai főigazgatójának, Marc Lemaître-nek a véleményével, aki kijelentette, hogy „tapasztalataink szerint a sikeres decentralizációhoz adminisztratív kapacitásra és egy olyan struktúrára van szükség, amely alkalmas erre. Nagyon nehéz régiókat létrehozni, ha hiányzik az önkormányzati szintű adminisztráció.

Partnerségi Tanácsok: erősebb megyék

Az SK 8 azt is szorgalmazta, hogy a megyék a korábbiakhoz képest erősebb pozícióval rendelkezzenek az új programozási időszakban. Az uniós források elosztásáról nagyobb mértékben a partnerségi tanácsoknak kellene dönteniük, amelyekből nyolc van – egy-egy régióként, amelyek egyben NUTS 3 egységek is –, és amelyek összefogják az önkormányzatokat, városokat, régiókat, minisztériumokat, valamint a társadalmi-gazdasági partnereket és a civil társadalom képviselőit.

A tanácsokat 2020-ban alulról felfelé építkező rendszerben hozták létre, hosszú és igényes, részvételen alapuló tárgyalások után. A partnerségi tanácsok egyes kamaráinak összetétele (regionális, területi, állami, társadalmi-gazdasági partnerek és a fenntartható városfejlesztési területek képviselői) nagy jelentőséggel bír és összetett ahhoz, hogy a partnerségi tanácsok hatékonyan dönthessenek a projektekről, és a beruházásokat oda irányíthassák, ahol valóban szükség van rájuk.

A Partnerségi Tanácsok Technikai Titkárságai

Az SK 8 többször is kérte a partnerségi tanácsok és a MIRRI regionális központjainak technikai titkárságainak hatásköreinek pontos meghatározását az uniós források lehívásával kapcsolatban.

Az SK 8 azt javasolta, hogy a technikai titkárságok vegyenek részt az Integrált Területi Beruházások előkészítésében, az Integrált Területi Stratégiák végrehajtásának irányításában és a kérelmek feldolgozásában. Ezzel szemben a MIRRI regionális központjai (az irányító hatóság területén található különálló irodái) végzik el a projekt minőségének kezdeti ellenőrzését (minőségellenőrzés), mielőtt a vissza nem térítendő pénzügyi hozzájárulás iránti kérelmet hivatalosan benyújtának az irányító hatósághoz.

Ajánlások a programozási időszakra

A 2021-es SK 8, „A kohéziós politika jövője Szlovákiában” című dokumentumban következtetéseket és ajánlásokat fogalmazott meg az uniós források előkészítésének és végső soron a kifizetésének egyszerűsítésére az új programozási időszakban.

A kohéziós politika regionális szintű végrehajtásának alapvető problémája, amely már régóta fennáll, az elégtelen adminisztratív kapacitás. Fontos az új MIRRI

regionális központok működésének hatékony kialakítása és a partnerségi tanácsok technikai titkárságaival szembeni hatásköreik kiegészítő meghatározása.

Az uniós források kifizetésének hatékonyságának növelésével összefüggésben az SK 8 rámutat a pályázók és a kedvezményezettek adminisztratív terheinek csökkentésének szükségességére is, különösen a kisebb projektek esetében.

Partnerségi Megállapodás

A Szlovák Köztársaság 2021–2027-es időszakra szóló Partnerségi Megállapodása stratégiát határoz meg az uniós források hatékony felhasználására: 12,6 milliárd euró összegben a 2021. január 1. és 2027. december 31. közötti időszakra. A beruházások az öt kohéziós politikai célkitűzés és az Igazságos Átállási Alap konkrét célkitűzése szerinti támogatási területekre irányulnak, konkrétan:

- Versenyképesebb és intelligensebb Európa: 1,89 milliárd euró
- Zöldebb és alacsony szén-dioxid-kibocsátású Európa: 4,21 milliárd euró
- Jobban összekapcsolt Európa: 2 milliárd euró
- Szociálisabb és befogadóbb Európa: 3,25 milliárd euró
- A polgárokhoz közelebb álló Európa: 400 millió euró
- Igazságos Átállási Alap: 441 millió euró
- A technikai segítségnyújtásra elkülönített pénzügyi források 411 millió eurót tesznek ki.

Ahogy már írtuk is, és kollégáink írásaiból is ez fog kiderülni, nagy összegű támogatásokról, igazi segítségnyújtásról van szó, ezzel a pályázati rendszerrel, amelyet az önkormányzatok is ki tudnak használni. A témával lapunk következő számában is foglalkozni fogunk.

-ncs-

Pozsony megye

Fontos beruházások a partnerségi tanács döntései után

Pozsony megyéhez a főváros, Pozsony és városrészei valamint három járás tartozik. A múltban európai uniós forrásokra nem pályázhattak ezek az önkormányzatok, hiszen a GDP (azaz a bruttó hazai termék) aránya magas a régióban. Az uniós döntéshozók ugyanakkor nem vették figyelembe, hogy az önkormányzatok ettől nem gazdagabbak, a lakosságnövekedés miatt ráadásul az infrastruktúra fejlesztés időnként szinte megoldhatatlan feladatnak tűnt. Gondoljunk csak az iskolai intézmények fejlesztésére, a közvilágításra, úthálózat bővítésre, szennyvíz-tisztító hálózatokra és sorolhatnám.

A fent leírt helyzetben a Pozsony megyei önkormányzatoknak nagy segítséget nyújt a Program Slovensko, hiszen lehetőséget ad külső források bevonására, amivel a községek saját épületeiket fejleszthetik, bővíthetik vagy javíthatják a szolgáltatásokat és azok minőségét. A program forrásainak elosztásáról a partnerségi tanácsok döntenek, amelyeket kerületenként hoztak létre.

Kíváncsiságból megkérdeztem a mesterséges intelligenciától, mit is jelent a partnerségi tanács, más kulcsszavakat nem adtam meg. Az alábbi sorokat kaptam meg információként: „A Partnerségi Tanács egy olyan testület, amely az Európai Unió és más országok közötti partnerségi megállapodások végrehajtását felügyeli és a közös érdekű kérdéseket vitatja meg. Az EU és Örményország közötti Partnerségi Tanács például 2018. június 21-én ült össze először, az átfogó és megerősített partnerségi megállapodás aláírását követően. A Tanács feladata a megállapodás végrehajtásának felügyelete és a felek közötti párbeszéd elősegítése.” Tehát a mesterséges intelligencia nem a mi partnerégi tanácsunkra gondolt.

A partnerségi tanácsok Szlovákiában megyénként létrehozott testületek, én ezúttal a Pozsony megyei tanáccsal foglalkozom, ehhez Pomichal Istvánt hívtam segítségül, aki tagja ennek a testületnek, itt már nem kértem segítséget a mesterséges intelligenciától, nem volt rá szükségem, hiszen alapinformációkat a megye honlapján is talál az érdeklődő. Innen megtudjuk, hogy a Pozsony Megyei Partnerségi Tanács legutóbbi, azaz a tizenharmadik ülésén, 2025. május 16-án 31 pályázatot fogadott el, ebből öt Pozsony megyei befektetés, hat

a malackai járásbeli fejlesztés, négy a Bazini járás területén valósul meg, tíz Pozsonyban, (főváros és városrészek együtt), a Szenci járásban pedig hét fejlesztés valósul meg ezekből a pályázatokból, ebből a hét településből ötben számottevő magyar nemzetiségű lakos él: Dunasápújfalú, Zonctorony, Szenc, Fél és Éberhard községben. A jóváhagyott pályázatokból a legnagyobb a Pozsony- Főrév (Ružinov) városrész által kidolgozott kérelem volt, az elnyert forrásból nyugdíjas otthon épül, 4 470 000 euró támogatást kapott ez a tervezet. A városrész polgármestere már többször kifejtette, nemcsak óvodai és alapiskolai helyek kialakításán kell dolgozniuk az önkormányzatoknak, hanem nyugdíjas otthonok megépítésén is, hiszen a lakótelepek megépülésekor a városokba költöző fiatalok már elérték a nyugdíjkorhatárt, és ezek a családok igénylik ezt a szolgáltatást.

Mielőtt a Pomichal Istvánnal készült interjúból idéznék, nézzük, mit írt Pozsony megye a legutóbbi tanácsülést követően kiadott sajtóhírében.

Prioritások

A Pozsony Megyei Partnerségi Tanács 13. ülésén jóváhagyott 31 projektjavaslatot, amelyek célja a városokban és községekben található középületek energiaigényének csökkentése. A projektek támogatása a Szlovákia Program (Slovensko) keretében valósul meg, a jóváhagyott beruházások összértéke pedig közel 40 millió eurót tesz ki. A Partnerségi Tanács ülése a fenntarthatóság és az energiahatékony gazdálkodás szellemében zajlott. A finanszírozott projektek nemcsak a középületek működési költségeinek csökkentéséhez járulnak hozzá, hanem javítják az épületek használóinak kényelmét is, valamint mérséklék az önkormányzatok ökológiai lábnyomát.

„Az energia-megtakarítás a középületek esetében nem csupán divat kérdése, hanem szükségszerűség. Az energiaárak növekedése, a korszerűsítés igénye, és mindezenelőtt a környezetvédelem iránti elkötelezettségünk motivál bennünket olyan projektek támogatására,

amelyek hatással vannak a lakosság mindennapi életére. A jóváhagyott projekteknek köszönhetően energiamegtakarítás, az épületek műszaki állapotának javulása, és egyben a károsanyag-kibocsátás csökkentése is várható” – nyilatkozta Juraj Droba, a Pozsonyi megyei önkormányzat elnöke.

A támogatott kérelmek között szerepel óvodák, alap- és középiskolák, szociális intézmények, helyi önkormányzatok és egyéb középületek felújítása és hőszigetelése. A projektek tevékenységei közé tartozik az épületek homlokzatainak és tetőinek felújítása és szigetelése, a világítás korszerűsítése, ablakok és ajtók cseréje, intelligens energiarendszerek telepítése, valamint megújuló energiaforrások – például napelemek és hőszivattyúk – bevezetése is.

A Szenci járás szempontjából kiemelten fontos, hogy a tizenegyedik ülésen elfogadták egy új egészségügyi központ megépítését is, amely az egész régió számára kiemelten fontos. A betegellátás javulását várják az emberek ettől a pályázattól, hiszen a járás lakossága egyre nő, de a betegellátás az elmúlt időszakban nem tudott fejlődni, éppen a források bevonásának hiányában.

Arról a tanácsülésről a Pozsonyi megyei önkormányzat honlapján az alábbi információkat találjuk:

A Partnerségi Tanács tizenegyedik ülésén 38 projektjavaslatot hagyott jóvá, melyeket a Szlovákia Program keretében támogatnak. Az egészségügyi infrastruktúra témakörében jóváhagyták a szenci rendelőintézet bővítését és korszerűsítését célzó projektet. A 6,75 millió eurós támogatásnak köszönhetően Szencen egy modern egészségügyi központ jön létre – ez a beruházás nemcsak a város, hanem a tágabb térség számára is kiemelkedően fontos.

Az ülés fő témája azonban a regionális oktatás támogatása volt.

A Befektetési, Regionális Fejlesztési és Informatizációs Minisztérium pályázati felhívása az alap- és közép-fokú iskolák támogatására irányul. A támogatásokról területi alapon, alulról felfelé építkező rendszerben, a partnerségi tanácson keresztül döntenek.

„A korlátozott források miatt a legjobb projekteket kellett kiválasztanunk, az úgynevezett prioritások prioritásait. A megállapodás nem volt egyszerű, de úgy vélem, hogy a kerület legjobb projektjeit támogattuk – összesen 37 projektjavaslatot. Az Integrált Regionális Operatív Program 2022-ben és 2023-ban megvalósult sikeres projektjei után, amelyek az alapiskolák kapacitásának növelésére irányultak, most a támogatás célja a tanítási folyamat minőségének és térbeli feltételeinek javítása” – magyarázta Juraj Droba, a Pozsonyi megyei önkormányzat elnöke.

Szakértők is helyet kaptak a partnerségi tanácsban

Pomichal Istvánt a tanács működéséről kérdezem, aki kifejti, sok taggal működik a partnerségi tanács, hiszen szakértők is helyet kaptak a testületben. Pomichal István a Duna menti települések regionális társulását képviseli. „A tagok szavazatai nem ugyanannyit érnek, egy koefficiens a meghatározó a szavazatszámnál, mindenkinél megvan, mennyit ér a szavazata. Nagyon összetett a szavazási rendszer” – magyarázza Pomichal István, a tanács tagja, Fél község polgármestere. „A lényeg, hogy a régió érdekei kerülnek előtérbe. Az elején volt egy felmérés, hogy melyik önkormányzatnál mi a prioritás, milyen pályázatokat szeretne. Ezt minden település megtárgyalta, majd a polgármesterek is megbeszélték, hogy mi felel meg a kiírásnak, mi nem illik abba bele. A legfontosabb kritérium az volt, hogy a pályázati időszak alatt kivitelezhető-e a leadott terv, tehát megvan-e az építkezési engedély, a projektdokumentáció, a költségvetés, a közbeszerzési eljárás milyen állapotban van. Hat feltételrendszer van, ami szerint a kérelmeket besorolták. Tehát nagyon fontos a megvalósíthatóság, ez lett az egyik fő kritérium. **Pozsonyi megyében ki-váltképpen fontos ez a pénzforrási lehetőség, hiszen a múltban ki volt rekesztve az európai uniós pályázatokból.** Néhány éve volt egy kivétel, amikor uniós forrásokból óvodákra lehetett pályázni, illetve iskolákra, ebből lehetett bővíteni az óvodai és alapiskolai férőhelyeket is. Ezért is becsülik meg a polgármesterek ezt a pályázati lehetőséget.”

Arányosan szétosztott forrás

Mivel Pozsonyi képes lenne ezt az egész összeget felemészteni, fontosnak tartották, hogy a forrást nagyjából arányosan osszák szét, tehát a főváros, a városrészek és a járások is részesüljenek támogatásból, ezt előre tisztázták is, hogy a régióknak is fontos ez a forrás. A legfontosabb a döntési mechanizmusban azonban a pályázatok minősége. A pályázatok minőségét és a megvalósíthatóságot egy szakmai bizottság vizsgálja meg és értékeli, amit a régióknak is érintettek megkapnak – mondja Pomichal István a tanács tagja. Pomichal István szerint van lehetőség javítani, még az önrész megemelésére is van lehetőség, amit a döntőbizottsági tagok pozitívan szoktak értékelni.

„A végső szavazást nagyon sok munkaértekezlet és megbeszélés előzi meg. Amíg a munkaértekezleteken nem tudunk egyezségre jutni, míg a pályázatokat nem

ismerjük meg, nem születik döntés. A polgármesterek és a projekt menedzserok bemutatják a pályázatot, elmondhatják annak előnyeit, fontosságát. Ez után kialakul egy sorrend, amiről tovább folynak a tárgyalások. A pályázatok bemutatásra kerülnek, prezentáció készül, nyilvánosan bemutatják azt. Ha egymás mellett van két-három pályázat és egy lehet befutó, akkor a minőség és a megvalósíthatóság dönt.” – magyarázta a féli polgármester. Azaz előnyt élvez az a tervezet, amelyiknek mondjuk meg az építkezési engedélye is, azzal szemben, amelyiknél még csak az engedélyek beszerzése van folyamatban.

Arra a kérdésre, meddig tart a döntés előkészítés után a szerződés megkötése, tehát milyen hosszú a további adminisztráció, elmondta, sajnos elég sokáig tart, több hónapot is igénybe vesz. Hiszen több ellenőrzésen keresztül megy még a pályázat addigra, míg a szerződést megkötik. Sajnos az április elsején életbe lépett új építkezési törvény is lassítja, bonyolítja a folyamatokat – véli a polgármester.

Jobb egészségügyi ellátás

Fél az egészségügyi központ felújítására kért és kapott forrást, Szenc polgármestere köszönetet is mondott, hiszen a féli központot bővíteni is kívánták, de nem volt elég az erre a célra elkülönített pályázati pénz, így Fél község engedett, és átalakította a tervezetet, hogy magasabb támogatásban részesüljön a járási székhely, Szenc. Mint Pomichal István mondja, fontos, hogy a járási székhelyen minőségi ellátást biztosítsanak, hiszen azt a járás minden polgára ki tudja használni, Szenc központjába könnyebb eljutni, mint a pozsonyi egészségügyi intézményekbe. A féli egészségügyi központban van gyermekorvos és körzeti orvos, fogorvos, nőgyógyász. Pomichal István úgy véli, ha az ilyen intézményekben nem is dolgozik napi szinten minden szakorvos, jó, ha van, kiemelte például a rehabilitációs központot, ahol sérülés után kezelhetik a páciens. Azzal a céllal újítják fel az egészségügyi központot Félben, hogy a község lakóinak minőségi ellátást biztosítsanak helyben.

„Ebben a rendszerben az a jó, hogy a helyi igények kerülnek előtérbe. Ha nem lenne a partnerségi tanács, valaki a minisztériumban döntene, mi pedig csak akkor tudjuk meg, hogy melyik önkormányzat mire pályázott és kapott pénzt, amikor már elkészült a befektetés. Sokkal előnyösebb, hogy látjuk a megye területéről beérkezett pályázatokat, tudjuk, melyik terv milyen állapotban van, lehet-e támogatni a következő évadban.” – fejt ki Pomichal István. A polgármester szerint ez a rendszer jól működik például Lengyelországban is, ahol

A Zonctoronyi kultúrház felújításra váró épülete

a pénzforrások elosztásáról a régiókban döntenek, hiszen a helyi emberek tudják, hol és mire van szükség. Figyelembe kell venni, hogy ezeknél a pályázatoknál is 5 év a fenntarthatóság.

Pomichal István beszélgetésünk alatt elmondja azt is, hogy sajnos lassabbak a folyamatok, aminek következtében például a magyar alapiskola szigetelésére ítélték meg forrást a partnerségi tanácson, de mivel előkészített pályázatról volt szó, máshonnan is sikerült forrást szerezni, így a partnerségi tanács által elnyert forrást nem használták ki, hiszen itt az önrész is magasabb lett volna. Egy korábbi beszélgetésben, a magyarbéli polgármester, Fülöp Péter is hasonló esetről számolt be. A helyi alapiskola épületére bár kaptak volna támogatást a partnerségi tanácsnak köszönhetően, de mivel más pályázattal is sikeresek voltak, ezért nem a partnerségi tanácson megítélt forrást használták fel, hiszen a másik támogatási szerződést jóval korábban megkapták. Pomichal István szerint ennek következtében azok a községek járnak jól, akik a „vonat alatt” végeztek, hiszen ennek köszönhetően az ő projektjüket támogatják meg.

A féli polgármester szerint jó, hogy vannak uniós források, hiszen az önkormányzatok saját forrásból képtelenek lennének a fejlesztésekre és rekonstrukciókra. Kiemelte: a környező országok önkormányzatai jóval több pénzből gazdálkodhatnak, Csehországban például négyszer ennyit kapnak. A szlovákiai önkormányzatok gazdálkodnak a legkevesebb pénzzel, miközben több mind négyezer jogkört kell ellátniuk.

Energiahatékonyság a kényelemért

A cikkben a partnerségi tanács legutolsó ülésén elfogadott projektek közül két pályázatot ismertetünk részletesebben is, az egyik a dunasápújfalusi kulturális és közösségi központ, a másik Zonctorony kultúrháza. Mind a két pályázat célja az energiahatékonyság növelése. Valamint szólunk röviden a szenci egészségügyi köz-

pont építéséről is, amelyet még korábban elfogadtak.

A projekt megvalósításának tárgya Dunasápújfalú kulturális és közösségi központjának felújítása. Az épület Dunaújfalú kataszterben található, a Fő utca 10. szám alatt. A helyiek által csak volt szövetkezeti épületként ismert ingatlan megérett a felújításra, hiszen az átadás óta nem rekonstruálták azt. Az épület a község tulajdonában lévő telken helyezkedik el. A projekt az épület külső falainak hőszigetelését és a külső nyílászárók cseréjét (fa nyílászárókra) tartalmazza. A tervezett korszerűsítés nincs ellentétben a község hatályos területrendezési tervével, és nem érinti a közműhálózatokat és azok udvari vezetékeit sem – ismerteti a pályázat tartalmát Zuzana Árvová polgármester.

A pályázat célja az energiahatékonyság. A projekt legfőbb elvárt eredménye az elsődleges energiafogyasztás több mint 64%-os csökkentése, valamint a CO₂-kibocsátás több mint 78%-os csökkentése, miközben növekszik a központ látogatóinak komfortérzete. Az épületben működik a könyvtár, van előadótér, ahol kiállításokat is szerveznek, és a nyugdíjasok találkozóhelye is itt lett kialakítva, de más civil szervezetek is tarthatnak itt rendezvényeket. Mivel az épületnek jó az elhelyezkedése, a falu központjában található, a templomhoz közel, a parkolás is megoldott a közelben.

Zonctorony község azon fejlődő települések közé tartozik, amelyek pozitív népességnövekedést mutatnak – főként a Pozsonyból és más városokból érkező beköltözéseknek, valamint a lakó- és családi házak építésének köszönhetően.

A község egyik erőssége a kedvező földrajzi elhelyezkedése, (közel Pozsonyhoz és Szenchez) valamint a magas fejlesztési és beruházási potenciál. A gyenge pontokat a nem megfelelően kiépített és korszerűsített közösségi infrastruktúra, valamint a helyi szolgáltatások hiánya jelentik – különösen a folyamatosan növekvő lakossági igényekhez viszonyítva. – olvasható a pályázat leírásában a községről.

A Kultúrház épülete a község központi részén helyezkedik el, a BSK 1042-es számú főút mentén. Az épület 1976 előtt épült. A jelenlegi projekt célja a Kultúrház energetikai hatékonyságának növelése – tudom meg Císár Dominik polgármerstről. Az épületet a szervezetek találkozóhelyeként használják (például nyugdíjasklub, vadászegyesület, Csemadok és más csoportok). A községi hivatal felújítása miatt jelenleg itt működik az önkormányzat. Aki ismeri az épületet, az tudja, hogy azon az állagmegóváción kívül szinte semmilyen javítás nem történt, csupán a belső tér balesetveszélyességét orvosolták, megerősítve a plafonszerkezetet. A középület felújítására és energiahatékonyságának csökkentésére irányuló projekt megvalósítása jelentős mértékben

csökkenti az épület működtetéséhez szükséges energia mennyiségét, és ezzel összefüggésben mérsékli az üvegházhatású gázok kibocsátását is – olvasható a pályázatban. Nem mellesleg a kultúrház üzemeltetése jóval költséghatékonyabb lesz – emelte ki a polgármester.

Szenc: egyeztettek más településekkel

A partnerségi tanács hagyta jóvá a féli egészségügyi központ felújítása mellett a szenci egészségügyi központ megépítését is. Erről a város honlapja 2025. június 12-én tájékoztatta a pályázókat.

Szenc polgármestere aláírta a Szlovák Köztársaság Egészségügyi Minisztériumával egy új rendelőintézet megépítésének támogatási szerződését. Pavol Kvál polgármester elmondta: „Közel három év intenzív munkájának eredménye a támogatás elnyerése, hiszen elsődleges célunk volt a központ megépítése. Nagy köszönet illeti a Pozsony megyei önkormányzatot és munkatársait a segítségért és támogatásért.”

Az új rendelőintézet megépítése így a Duna-menti régió egészének prioritásává válik. Ahogy Pavol Kvál részletezte: „Meg kellett egyezni a régió polgármestereivel, hogy lemondanak saját egészségügyi létesítményekre vonatkozó igényeikről. Így tudtuk az anyagi forrásokat egy erős projektre összpontosítani.”

A Pozsony megyei önkormányzattal való megállapodás után a város aktívan bekapcsolódott az Egészségügyi Minisztériummal folytatott tárgyalásokba. Ennek eredményeként 6,21 millió eurós vissza nem térítendő pénzügyi támogatást kaptak. Pavol Kvál hozzátette: „A határozat elfogadása után minden tervet a város anyagi lehetőségeihez és szükségleteihez igazítottunk.”

A város már rendelkezik jogerős építési engedéllyel, és jelenleg folyamatban van a közbeszerzési eljárás a kivitelező kiválasztására. „Ha minden a terv szerint halad, még ebben az évben elkezdjük építeni az új rendelőintézetet Szencen” – tette hozzá a polgármester. Ez a beruházás fontos lépés, hogy a Szenci járás egészségügyi ellátását színvonalasabbá lehessen tenni.

Az egészségügyi központ a jelenleg működő poliklinika előtti területen épül meg, a tervezésnél a parkolóra is gondoltak, az épület alatti garázsban lesz lehetősége a betegeknek autójukkal megállni.

A partnerségi tanács döntései hiánypótlók, hiszen ezeknek a középületeknek a felújítását az önkormányzatok saját forrásból nem tudták megvalósítani. Bízunk abban, hogy minden megítélt pályázat megvalósul mindannyiunk javára.

Neszméri Tünde

Nyitra megye

Közelebb
a lakosokhoz

A Nyitrai kerület lakosságának több mint 20 százaléka magyar, a kerületet alkotó 7 járás többségében meghatározó a magyar nemzetiségűek száma, a Komáromi, Érsekújvári, Vágsellyei, Lévai járásokban és a Nyitra környéki falvakban is szép számmal vagyunk jelen, az Aranyosmaróti és a Nagytapolcsányi járásokra ugyanez nem jellemző. Az elmúlt években, évtizedekben sok kritika érte a megyét, hogy az északi járások nagyobb figyelmet, támogatást kapnak, a Magyar Szövetség (korábban MKP-képviselőinek) frakciójának köszönhetően, ez megváltozott. Ebben szerepet játszik az is, hogy helyben, vagyis Nyitrán tudnak dönteni EU-s támogatási pénzekről is.

Az Európai Unió partnerségi szerződéseket kötött a tagországokkal, így Szlovákiával is, ezzel megváltoztatták a korábbi rendszert, hiszen az előző években, évtizedekben az uniós pénzeket központi minisztériumok hirdették meg Pozsonyból, ugyan most sem kapnak teljesen szabad kezdet a megyék, de közelebb hozták az egész rendszert a régiókba. Míg korábban kohéziós alapoknak, pénzeknek nevezték az EU-ból érkező támogatásokat, a lakosság igényét is figyelembe véve a 2021-től tartó időszakban teljesen új rendszert hoztak létre. Nyitra Megye Fejlesztési Tanácsának vagyis Partnerségi Tanácsának munkájáról Horváth Árpád, megyei képviselőt, a Tanács tagját kérdeztük.

A Tanács működése

Fontos megemlíteni, hogy Farkas Iván Nyitra megyei képviselő, a Magyar Szövetség képviselőcsoportjának elnöke rendszeresen beszámol a szociális hálón a Nyitra megyei ülésekről, és a Partnerségi Tanács munkájáról is, így a lakosok első kézből értesülnek az eseményekről.

„A regionális fejlesztés forrásainak - melyek döntő többségét az EU-alapjai képezik - megítéléséről korábban, az IROP-pal bezárólag 2020-ig, valamelyik pozsonyi minisztériumban döntöttek. Az előző kormány a regionális fejlesztésre szánt források eldöntését a megyék hatáskörébe utalta át úgy, hogy azokról nem a polgárok

által megválasztott megyei önkormányzatok döntenek (mint pl. Magyarországon), hanem a megyei fejlesztési tanácsok – partnerség tanácsai, amelyek a megyei önkormányzatok mellett jöttek létre. Már az aktuális, 2021-2027 közötti fejlesztési időszakban. Az IROP után a program megnevezése: a megyék integrált területi stratégiája – IÚS kraja. E fejlesztési program a fejlesztési tanácsokkal – partnerség tanácsaival együtt mind a 8 megyében létrejött. Az előkészületek már 2020 derekán megkezdődtek, ám az elmúlt 4 év folyamán számos változás tanúi lehettünk. Főleg a 2022-es parlamenti választásokat követően. Fontos szempont volt tehát az elmúlt 4 évben az informáltság, a rugalmasság, alkalmazkodási képesség. Az egyes SPR-ekben – megyékben ezek a járások ill. egy különös SPR-e, vagyis fejezete van a megyei stratégiának, ez a Nyugat-szlovákiai Vízművek, Rt. fejezete – közben létrejöttek a kooperáció tanácsai, melyekbe járási szinten tagozódtak a megyei és helyi önkormányzatok képviselői, a vállalkozók és a civil szféra képviselői. Az SPR-eken kívül (strategiko-plánováció régió – nálunk ezek a járások) Nyitra megye területén két városfejlesztési terület (ÚMR) is létrejött, mégpedig Nyitra és vidéke, valamint az Érsekújvár és Komárom közötti térség.

Nyitra Megye Fejlesztési Tanácsának – Partnerség Tanácsának, vagyis a program közgyűlésének 58 tagja van. A tanács elnöke Nyitra megye elnöke, Branislav Becík. E testületet, közgyűlést a Partnerség Tanácsának 4 kamarájába választott/delegált tagok képezik. Az első kamara a megyei önkormányzat kamarája, a második kamara a helyi önkormányzatok kamarája, melybe a megye területén tevékenykedő önkormányzati társulások elnökei tartoznak. A harmadik kamara az államigazgatás kamarája. Ebbe a megyei fejlesztési stratégiához kötődő minisztériumok delegáltak egy-egy tagot. A negyedik kamara a szakmai és társadalmi szervezetek kamarája, ahová a megye területén tevékenykedő vállalkozási társulások és kamarák, az európai területi társulások, egyetemek, egyházak, nagy hálózati rendszerek képviselői lettek megválasztva.

Külön említést érdemel az első kamara, a megyei önkormányzat kamarája. Még 2021-ben, amikor a megyei stratégia és program testületeinek építése zajlott, szembe helyezkedve a megye akkori elnökével elértem, hogy Nyitra megyében az első kamarát a megye elnöke és 12 megyei képviselő képezze. A megyei önkormányzat tagjai mellém álltak, a döntő szavazásnál módosító javaslatomat elfogadták. Mind egy szálig. A további hét megyében ez nem így történt, azokban az első kamara tagja kizárólag a megye elnöke. Senki más. Nálunk a megye elnöke és 12 megyei képviselő, közöttük mi, a Magyar Szövetség Nyitra Megyei Képviselőcsoportjának 5 tagja.

Van tehát beleszólásunk a regionális fejlesztések forrásainak elosztásába, már az előkészületek fázisában. A kamarán, a szakbizottságokon és a járási kooperáció tanácsain keresztül. Nem csupán a végső szavazásnál, a közgyűlésben, a folyamat legvégén. Persze, a program titkárságára benyújtott projekttervezetek (PZ) minősége a legfontosabb tényező. Ezeket települések, vállalkozások és civil társulások nyújtották/nyújtják be, összhangban a program alapszabályával. Mivel a program 2029-ig tart javaslom, hogy az első lépések megtételénél, a PZ benyújtása előtt az érdeklődők konzultáljanak a regionális fejlesztési ügynökségeken - RRA, melyek a járási székhelyeken + Párkányban tevékenykednek. Melyek egyben a Nyitra Megyei Hivatal asszisztencia-központjai vidéken. Szakavatott szakemberek nyújtanak itt első kézből útbaigazítást.” – foglalta össze a Partnerségi Tanács működését Farkas Iván.

Előny: előkészített projektek

Horváth Árpád megyei képviselővel a működés mellett a munkáról és a nehézségekről is beszélgettünk. A pályázóknak jól felkészültnek kell lennie, a projekteket elő kell készíteni, viszont, ha már van előkészített terv, van mihez nyúlni.

„21-től működik ez a rendszer Nyitra megyében is, magát az elosztási rendszert ezzel hozták közelebb a lakosokhoz, nem egyenesen az egyes minisztériumok határozzák meg a nyertes pályázatokat, hanem bizonyos pénzeket a megyék osztanak szét. Ugyanúgy, ahogy a többi megyében 4 kamarából áll a nyitrai partnerségi tanács is. Az első kamarát eredetileg csak a megye elnöke jelenítette, de a frakcióvezetőnk Farkas Iván javaslatára képviselőket is delegáltak ebbe az első kamarába, tizenkettőt, ennek köszönhetően a Magyar Szövetség képviselőinek

részvételével történik meg a pályázatok elbírálása. Név szerint, akik részt vesznek a döntéshozatalban: Csenger Tibor, Farkas Iván, Agócs Kőrösi Ildikó, és jómagam is ebben dolgozom. A többi kamara pedig úgy áll össze, hogy minden fontosabb ún. döntéshozó szerv képviseli magát. Tehát: a járási székhelyek, a falusi és városi szervezetek körzeteinek az elnökei, képviselői, az egyetemek képviselője, az IsterGranum és a PonsDanubii képviselője – vagyis a határon átnyúló szervezetek képviselői, de jelen vannak az egyes minisztériumok képviselői is. A társulás tagja pl. a Nyugat-Szlovákiai Vízművek is, de az

egyházak képviselői szintén ott vannak. Ez egy nagyon összetett döntéshozó szerv, ami azért jó, mert mindenkinek más a rálátása a dolgokra, tudnak tanácsot adni. Ezek a kamarák külön-külön üléseznek, megvitatják azokat a javaslatokat, amit Nyitra megyén az előkészítő osztály ad az egyes kamarák elé. Az előkészítő osztály gyűjti be az adott projekteket, ellenőrzi azokat, hogy meg van-e minden szükséges kötelező melléklet, ők pontozzák ezeket, egy 10-es pontozási rendszer alapján. Az előkészítő osztály sorrendbe állítja a kérvényeket, pályázatokat a partnerségi tanács pedig összeül, és döntést hoz, határozatban javasolja a pályázatokat jóváhagyásra. Utána ezek a Nyitra megye által jóváhagyott projektek, miután a megye elnöke is jóváhagyta, felkerülnek Pozsonyba, az illetékes minisztériumba, és az adott tárca köti meg a szerződést a községgel, várossal.”

A beszélgetésből az is kiderült, hogy „ezeknél a pályázatoknál is kell minimum 5 százalékos önrésszel számolni, az önrész átlaga egyébként 8 százalék.”

Horváth Árpádtól azt is megtudtuk, hogy ugyanúgy, ahogy más pályázatoknál, nagyon változó a felkészültség, Nyitra megyén belül is nagyon megosztott ezeknek a pénzeknek az elosztása. Kíváncsiak voltunk, kik pályáznak nagyobb eséllyel.

„Ez csak a felkészültségen múlik, mondjuk már évek óta a pályázóknak, hogy azok a városok és falvak, kérvényezők, akik már az előző időszakban nagyon sok tervdokumentációt elkészítettek, kiadták az építkezési engedélyt, kiírták a közbeszerzést, leellenőriztették, előnyben vannak, mert ezek a meglévő dokumentumok mind pontokat hoznak.” A megyei képviselő szerint éppen ez okozza azt, hogy a „Komáromi járás nagyon jól áll a nyertes pályázatok számát illetően, fölkészültek voltak a települések, de Léva már nem olyan erős, sőt az Aranyosmarótiak panaszkodnak, hogy ő hozzájuk még nyertes pályázat nem nagyon érkezett. De ez abban is keresendő,

A gútai malom látványterve

hogy nem voltak felkészülve, vagy nem vették olyan komolyan. Nagyban besegítettek a régiófejlesztési irodák, Komáromban már 25 éve működik, ők mindig sokat segítenek a pályázóknak, noszogatják a falvakat, városokat, hogy készüljenek, míg Léván csak nemrég hozták létre azt, a régiófejlesztési ügynökséget. Egy projektet elkészíteni néha egy-másfél sőt akár két év is lehet.”

Komáromban valóban 2000 óta működik a Regionális Fejlesztési Ügynökség, míg Léván csak 2023 októberében alapították meg az RRA-t, azzal a céllal, hogy tanácsadó ügynökségként működjön a Lévai járás területi fejlődésének és gazdasági növekedésének támogatására összpontosítva. Megalapításakor az uniós források és egyéb közforrások helyi önkormányzati szintű koordinációját és jobb felhasználását tűzték ki célul. Megalakulása óta fontos partnerré vált a régió önkormányzatai és városai számára, szakmai és módszertani támogatást nyújtva számukra a Lévai járás területének különböző külső forrásokból származó projektterveinek tervezése és megvalósítása terén, Léva és környéke, Ipolyság és környéke, valamint Zseliz és környéke számára. Külön prioritást élvez a Nyitra Megye Fejlesztési Tanácsához benyújtható pályázatok kidolgozása.

Tartalmilag széleskörű rendszer

Tudjuk azt is, hogy egy-egy projekt kidolgozása/kidolgoztatása is költségeket von maga után, ezért érdekeltünk a felől is, mennyire függ össze a felkészültség

azzal, hogy a komáromi régió valamivel gazdagabb, jobb helyzetben van, mint a lévai, több pénzt tud rászánni a projektek előkészítésére, hiszen egyébként az országban vannak olyan közösségek is, ahol még a vízvezetékekkel és a szennyvíz hálózattal is jócskán el vannak maradva. Horváth Árpád elmondta:

„Ha már szóba került a vízvezeték, kiemelt prioritást élvez a téma. Lesz a közeljövőben egy komolyabb támogatási rendszer, a csatorna és ivóvíz hálózat kiépítésére, erre a Nyugat-szlovákiai Vízművek dolgozza majd ki a terveket, ami érinthet egyszerre akár 5-6 községet is. De az egész rendszer tartalmilag nagyon széleskörű, az oktatásügyben lehet akár alapiskolák felújítására pályázni, de a megye a középiskolákra is kérhet pénzt, hagyományosan kerékpárutak, sportpályák, turisztikai látványosságok is támogatásban részesültek. Az egészségügy területén csak, ha jól tudom, az érsekújvári és a nyitrai kórház pályázott, kórház bővítésére.”

Horváth Árpád konkrét példákat is említett a nyertes pályázatok közül. Gútán a Szent Rozália Park kapott nagyobb támogatást, és most a legutolsó ülésen jóváhagyott terv alapján a vízi malom és a Dögös környékének fejlesztése kezdődhet meg. Hulladékkomposztálóra például nyert Lakszakállas, Idegenforgalmi kilátóra és tanösvényre Bátorkeszi, a komáromi Duna Menti Múzeum épület felújításra, multifunkciós sportpályára több a déli régióban található település is nyert: Deáki, Csata, Léva, Bart, Naszvad, Dunamocs, Lakszakállas, Vágfüzes.

Több nyertes pályázata volt/van a Nyugat-szlová-

kiai Vízműveknek is, ami a magyarok lakta területre érkezik: például Muzsla és Ebed szennyvízhálózatára, vízvezetékek is megújulhatnak a pályázatoknak köszönhetően: például Léván, Vágsellyén, Ipolyságon, Érsekújvárbán. A partnerségi tanács bicikliutak megépítésére is hagyott jóvá támogatásokat, ennek köszönhetően Szímő, Kamocsa és Gúta közt is bátran lehet majd kerekézni. Ebből látni, hogy falvak is kaptak szép támogatásokat, de sajnos vannak olyan települések ahol ez a szám még nulla.

„Még van bő 2 év, mindenkinek azt javasoljuk, hogy próbálja meg, igaz, hogy benne van a kudarc lehetősége is, de ez mindenhol ott van, lehet: valaki kidolgoz 6 projektet, és abból kettő sikeres, négy nem, de ezt később, akár 5-10 év múlva is elő lehet venni.” – hívta fel a figyelmet a lehetőségre a megyei képviselő.

Sok a kérvény

Horváth azt is elmondta, hogy rengeteg a pályázó, ezért „Senkinek nem garantált, hogy nyerni fog a pályázata, és mint említettem, egy pontozási rendszer alapján jóváhagy a partnerségi tanács egy sorrendet, az elsők, úgy mondjuk, hogy a vonal fölöttiek, megkapják a pénzt”. Mint megtudtuk, arra is volt már példa, hogy egy-egy nyertes pályázatot mégsem használnak fel, ennek több oka is lehet: vagy nem merik vállalni az önrész és a további költségek miatt, vagy mert ugyanarra a célra más forrásból is kaptak pénzt. Ilyenkor nem kötik meg a szerződést, és lehetőség van a vonal alatti pályázatokat is támogatni.

Az, hogy milyen területeken, milyen rendelkezésekre lehet pályázni a Partnerségi Szerződés taglaja, Nyitra megye nem szólhatott bele, viszont sokrétűek a kiírások, így szinte bármire lehet pályázni, mint már szó volt róla, például oktatásügy, környezetvédelem, sport, egészségügy, így igazából csak figyelni kell, hogy mire lehet a projekteket beadni, és szinte mindenkinek lehetősége van támogatást igényelni.

„A pályázatokat a hivatal hirdeti meg, ők írják ki, és a hivatal munkatársai segítenek is a pályázóknak, de tudom, hogy nem minden megyében működik ilyen jól a rendszer, mint Nyitra megyében, nem mindenhol van akkora apparátus sem.” – mondta Horváth Árpád, aki szerint a leadási időszakban folyamatosan van „szolgálat” az irányító irodában, hogy ha a pályázat kidolgozójának kérdése van, rögtön tudjanak segíteni. Törekсенek arra, hogy minél jobban és pontosabban lehessen a projekteket kidolgozni. „Nagyon nagy hangsúlyt fektettünk rá, hogy ez az irányító iroda segítse a pályázókat, mert ha letelik a programidőszak és nem

tudjuk elkölteni az adott pénzt, vissza kell küldeni.” – fogalmazott a megyei képviselő.

Volt már róla szó, hogy a megye, vagy kerületi önkormányzat is pályázhat, például útfelújításokra, fenntartóként középiskolákra, vagy a kórházakra. Ezzel kapcsolatban Horváth kifejtette: „Vannak olyan megyék, ahol a pénzek nagyobb részét viszi el a megye, megteheti, de Nyitrán arra törekedtünk, hogy úgy osszuk el, nagyobb rész legyen a helyi önkormányzatoké.”

Nyitra megyében 142 és fél millió euró az, amit a tanács a hat év alatt szétoszthat, ki határozta meg, hogy mire mennyi menjen? – kérdeztem a képviselőt.

Segítség az önkormányzatoknak

„A kezdet kezdetén megvitattuk, hogy igyekeznünk kell segíteni a városokat és falvakat, ne csak a megye vigyen el pénzt. A nyertes pályázatoknál látható, hogy középiskolák és kórházak is a támogatottak közt vannak, ezek megyei fenntartásúak, de a nagyobb pénzek a községekre mentek.”

Tudom, hogy több jóváhagyott pályázat is van, amiről polgármesterek örömmel tájékoztatták a polgárokat, viszont a megvalósítás még várat magára. Ezzel kapcsolatban is kaptam választ: „Amikor a partnerségi tanács jóvá hagy egy pályázati összeget, vagyis pozitívan bírál el egy projektet, erről értesítik az adott települést, és a minisztériumot. Felkerülnek a dokumentumok Pozsonyba, ezeket a város vagy falu küldi meg a minisztériumba, mind a két részen múlik a szerződés megkötésének ideje. Sajnos a bürokrácia mindent lelassít, nem tudjuk befolyásolni, gyorsítani a menetet, sokszor 2-3 hónap is eltelik, mire elküldik a szerződés tervezetét a nyertesnek, sokan azt gondolták, hogy jóváhagyták a pénzt, lehet építkezni, de ez nem így van, sokszor akár 1 év is eltelik, mire minden dokumentáció elkészül és aláírja a miniszter is a szerződést. Vannak olyan falvak, akik maguk is csúsznak, városoknál talán jobban működik, mert vannak munkatársak, kik ezzel foglalkozhatnak, ahol viszont a polgármester mellett egy ember dolgozik, ott mire mindent összeraknak eltelik több hét is. Szerintem a legjobb esetben is, mire megvalósul a pályázatokban foglalt terv akár két év is eltelik.”

A lényeg tehát, a rendszert megpróbálták pályázó barátnak kialakítani, segítséget is adnak a kérvényezőknak, sok a beadott projekt, amiből igyekeznek a legjobbakat, a legfelkészültebbeket támogatni, a „papírozás” lassítja a folyamatokat, remélhetőleg a következő programozási időszakban is lesz beleszólása a régiókat ismerő szakembereknek a pénzek elosztásába.

Besztercebánya megye

Jól járnak a magyarlakta járások Besztercebánya megyében

Iskolafelújítások, csatornahálózat kiépítése, műemlékvédelem és útjavítások is szerepelnek azok között a fejlesztések között, amelyeket a 2022-2027 közötti programozási időszakban uniós forrásokból valósítanak meg. Az EU-s források szétosztásáért felelős szerv a Besztercebánya Megyei Partner-ségi Tanács.

A 2022-2027 közötti programozási időszakban első alkalommal történik meg Szlovákia történetében, hogy európai uniós forrásokat helyi döntéshozatali mechanizmusok alapján osztanak az országban. Ezek az úgynevezett integrált területfejlesztési stratégiák, amelyek a megyék szintjén valósulnak meg, és a Szlovákiába érkező összes európai uniós forrás 19%-ának szétosztásáért felelősek. Agócs Attila, megyei képviselő, a Nógrádi Városok és Falvak Társulásának elnöke szerint ez nagyon jó hír, hiszen ezáltal Szlovákia fölzárkózott a környező országokhoz, ugyanis Csehország, Magyarország, Lengyelország már régóta ilyen területalapú pénzosztást működtetett. Ami kissé hátrány, hogy Lengyelország például már jóval előttünk jár, hiszen ott az uniós források 40%-át osztják ilyen rendszerben.

Objektívebb döntéshozatal

Agócs Attila szerint:

ez a fajta döntéshozatali mechanizmus igazságosabb az eddigieknél, hiszen a helyi polgármesterek, képviselők is részt vesznek benne, akik testközelből látják, hol a legrosszabb az út, hol várnak évtizedek óta vízvezetékre és hasonlók.

– Azt is el kell mondani, hogy ez a rendszer inkább a nagyobb, valamikor központi településeknek, járási városoknak kedvez. Ezen felül nálunk is működik az úgynevezett UMR, vagyis a Fenntartható Városfejlesztési

Régió, amelyből a mi megyénkben négy van - Zólyom, Besztercebánya, Losonc és Rimaszombat érintett. Az UMR-ek még plusz pénzeket tudnak kiosztani, amelyekből általában a járási központokat, és legszűkebb települési környezetüket fejlesztik – részletezte a rendszer működését Agócs Attila.

Hozzátette azt is, hogy vannak azért még gyerekbetegei is a dolognak. Hiszen úgynevezett nyitott felhívásokat hirdetnek meg, amelyekbe az egyes minisztériumok folyamatosan újabb és újabb ötleteket építenek be, és mire a pályázat a leadási fázisba ér, addigra már változik a felhívás.

– Fülek esetében a II. Koháry István Alapiskola pályázatával jártunk így. Ilyenkor kell aztán döntenie az önkormányzatnak, vagy az érintett intézménynek, hogy vagy nagyobb önrészt vállal, vagy elkezd újabb a folyamatot. Tudni kell azt is, hogy a korábbi ciklusokban öt százalék volt a pályázatok önrésze. Most az alapszintű önrész teher általában nyolc százalék, de például, ha a Füleki Városi Művelődési Központ hőszigetelésére beadandó pályázatot nézzük, az tizenöt százalékos önrészt fog igényelni. És még ezekkel a folyamatosan megváltozó kritériumokkal egyéb plusz terheket kell felvállalnunk. Úgyhogy ebben az esetben úgy számo-

lom, hogy húsz-huszonöt, sőt harminc százalék alatt reális önrészteher betétele nélkül már nem lehet ezeket a projekteket megvalósítani – részletezte.

A Losonci járás a top 5-ben

A statisztikák szerint Besztercebánya megyében ebben a ciklusban 248 millió euró jut az integrált területfejlesztési stratégiára. Ebből júliusig 141 projektjavaslatot hagyott jóvá a Partnerségi Tanács. A Losonci járás és a Nagykürtösi járás, a jóváhagyott projektjavaslatok szintjén, a megye 13 járása közül a top 5-ben szerepel, ahova a megye a saját pénzkeretéből a legnagyobb pénzcsoomagokat allokálja, de ott van hatodikként a Rimaszombati járás is. A Losonci járás egyébként is az alap szinten számára allokált pénzcsoomag felett merít, ami a pályázók jó felkészültségéről tanúskodik.

– Az energetikai hatékonyságot érintően a projektek között szerepel a füleki VMK, a tornaljai városháza, vagy éppen a losonci kultúrház felújítása. A vízviszszatartó intézkedések között az egyik kiemelt projekt például Bátkaé. Ajnácskő szennyvíztisztító és csatornahálózat kiépítése pályázik több mint 6 millió euró értékben. Csatornahálózatra néhány százezer euró értékben Ipolynyék, Tornalja az ivóvízellátás korszerűsítésére, Panyidaróc és Pinc vízvezetékhalózat kiépítésére meríthet majd. A klímavédelem témájában szerepel a füleki park tavának és környezetének a revitalizálása. A tömegközlekedés fejlesztése csomagba adta be Fülek a vasútállomás előtti tér felújítását, ami több mint egymillió eurós pályázat. Ami nagyon fontos például a gömörieknek, az a 571-es másodosztályú út

felújításának folytatása. Az előző ciklusban a megye szintén uniós forrásból megújította a Losonci járási szakaszt, és most az integrált stratégiába bekerült a gömöri rész, ami azt jelenti, hogy mintegy 3 millió euróból újabb néhány szakasz újul meg az Ajnácskői állomás és Pálfala között. De Csáb, Losonc, Tornalja vagy Feled helyi útjaira is különítettünk el pénzt – avatott be Agócs Attila.

Az utolsó csomagban, ami az alap-és középiskolákat érinti, szerepel a füleki II. Koháry István Alapiskola, amely mintegy 1,2 millió euró értékben újul meg. Rimaszombatban a Tompa Mihály Alapiskolát, az Ivan Krasko Gimnáziumot és a Dúsa utcai lakótelepi iskolát fejlesztik majd, valamint a megye szeretne beadni egy majd kétmillió euró értékű pályázatot a Füleki Gimnáziumra, amelyben drón és tudományos központ létrehozását tervezik. Illetve a műemléki részben szerepel a füleki vár fellegvárának a felújítása.

– Ezek alapján elmondható, hogy a déli járások jól állnak az eu-s források lehívásában. Fülek és Losonc pedig mondhatni a prémium kategóriás merítők közé tartozik. Füleknek öt projektje van a rendszerben. Ebből egyet már leszerződöttünk, kettő aláírásra vár, egynek zajlik az elbírálása, és az ötödiket a következő hónapokban szeretnénk beadni. Hogyha minden pályázatunk sikeres lesz, akkor a teljes támogatás értéke eléri 4,8 millió eurót. Ehhez jönne még a majd' kétmillió euró a gimnáziumra – hangsúlyozta zárszóként Agócs Attila, aki abban bízik, hogy a következő programozási időszakban már legalább negyven százalékot tudnak majd ilyen módon meríteni a megyék.

Agócs Szvorák Emese

Megújuló energetikai források Szlovákiában

Döntéstámogató tanulmány önkormányzatok részére

1. Szlovákia energiastratégiája és megújuló energiaforrások szerepe

1.1 Bevezetés

Szlovákia energetikai stratégiája az elmúlt két évtizedben jelentős átalakuláson ment keresztül. A fosszilis energiahordozókra alapozott rendszert fokozatosan felváltja a megújuló energiaforrások növekvő aránya, amelyet az Európai Unió klímavédelmi céljai, a gazdasági versenyképesség javítása és az energiafüggetlenség elérése motivál. A Szlovák energiapolitika (**Slovenská energetická politika - SEP**) című dokumentum 2021-ben módosított változata kimondja, hogy az ország célja **2050-re klímasemlegessé válni**, valamint 2030-ig legalább **27%-os megújuló energia részarány** elérése az összes energiafogyasztásban.

A dokumentum hangsúlyozza, hogy a megújuló energiaforrások közül **kiemelt szerepet kap a fotovoltai-kus energia, a geotermikus energia és a biomassza**, míg a szélergia bővítése korlátozott marad a kedvezőtlen topográfiai és meteorológiai feltételek miatt.

1.2 Jogszabályi háttér

A megújuló energiaforrások szabályozása Szlovákiában több kulcsfontosságú jogszabályra épül:

- **309/2009 Z.z. törvény az energiaellátásról és a megújuló energiaforrások támogatásáról**

Ez a törvény meghatározza a megújuló energia definícióját, a támogatási mechanizmusokat (árgarancia, zöld bónusz, feed-in tarifák), valamint a kötelezettségeket az energiaátvételi rendszerekben.

- **250/2012 Z.z. törvény az energiatakarékosságról**
A törvény célja az energiahatékonyság növelése, beleértve a települési és ipari energiahatékonysági intézkedések támogatását.

- **Európai Unió RED II irányelve (2018/2001/EU)**
Kötelezővé teszi a tagállamok számára a megújuló energia részarányának fokozatos növelését, valamint előírja az energetikai közösségek jogi kereteit.
- **277/2020 Z. z. törvény a megújuló energiaforrásokról**
Meghatározza a támogatott árakat és a megújuló energiás létesítmények éves kvótáit.

1.3 Szlovákia jelenlegi energiamixe

2023-ban Szlovákia teljes villamosenergia-termelése körülbelül 28,5 TWh volt, amelynek megoszlása:

Energiaforrás	Termelés (TWh)	Arány (%)
Nukleáris energia	15,9	55,8%
Vízerőművek	4,3	15,1%
Fotovoltai-kus	1,1	3,9%
Biomassza és biogáz	0,8	2,8%
Szélergia	0,02	0,07%
Fosszilis (szén, gáz)	6,4	22,4%

Forrás: Štatistický úrad SR, SEPS 2023

A fenti adatokból látható, hogy bár a napenergia már mérhető részesedéssel bír, a szélergia jelenleg marginális szerepet játszik, és a geotermikus energia termelése gyakorlatilag nem jelenik meg a hivatalos statisztikákban – holott potenciálja jelentős.

1.4 Megújuló energia gazdasági hatásai települési szinten

A megújuló energiaforrások telepítése nem csupán környezetvédelmi, hanem gazdasági szempontból is fontos vonzerő lehet a települések számára, viszont ezek csak vonzóak, valójában nem érik meg a települések számára.

Ennek okai:

- **Bérleti díj a terület használatáért** – például egy

7 MW-os szélérőmű éves szinten maximum 30 000 euró profitot generálhat.

- **Helyi adók és illetékek** – a létesítményekre kivetett ingatlanadó és iparüzési adó a település költségvetését erősíti, viszont amennyiben a település önmaga termel villanyáramot, akkor a szlovákiai fogyasztók fogják hasznát élvezni, vagy a helyi lakosság, míg egy-egy külföldi beruházás esetén a villanyáram exportálásra kerül és annak anyagi hasznát külföldön használják ki. Miért termelnénk a településeinktől 1 km-re 7-8 francia, német, holland település számára villanyáramot kedvező áron, ha azt a villanyáramot sokkal fenntarthatóbb módon önmagunknak is meg tudnánk termelni?

Példa: A Királyfa (**Kráľová pri Senci**) mellett működő fotovoltaiikus park (4,2 MW) évente kb. **6 000 MWh** villamos energiát termel, ami 1 500 háztartás éves fogyasztását fedezi, és a községnek évente kb. **15 000** euró adóbevételt hoz, a vállalatnak 366 000 eurót. Vajon ez mennyire etikus, gazdaságos?

1.5 Települési kockázatok

A nagy létesítmények telepítése kockázatokkal is jár:

- **Hasznosítás utáni területrendezés hiánya** – több EU-s példában előfordult, hogy a beruházó csődje után a településre hárult a bontás és rekultiváció költsége.
- **Mezőgazdasági termelés csökkenése** – a mély alapozású szélérőművek (akár 15–20 m mélység) viszszaferdíthatatlan talajszerkezet-változást okozhatnak, a mezőgazdaság ellehetetlenül a földeken.
- **Lakossági ellenállás** – főleg a látkép változása, árnyékok és a zajhatások miatt.

1.6 EU-s összehasonlítás: 250 m körüli szélérőművek telepítése

Nyugat-Európában (pl. Németország, Hollandia) a 250 m magasságú szélérőművek elterjedtek, mivel:

- Magasabb szélesebességet érnek el a lapátok csúcsán (7–9 m/s).
- Egy turbina akár 7–12 MW kapacitású lehet.

Ugyanakkor Szlovákiában több probléma merül fel:

- **Települési sűrűség** – kevés olyan terület van, ahol a lakott területektől 1000 m-től távolabb lehetne telepíteni.
- **Madár- és denevérpopulációra gyakorolt hatás** – a Kárpát-medence madárvonulási útvonalai érintettek.
- **Magas alapozási költség** – geológiai okokból a talajstabilitás költséges megerősítést igényel.
- **Nem megfelelő szélesebesség**

1.7 A geotermikus energia kihasználása

A geotermia Szlovákiában komoly lehetőségeket rejt. A Dionýz Štúr Állami Geológiai Intézet (**Geologický ústav Dionýza Štúra**) mérései szerint az ország terület-

tének mintegy 80%-án találhatók 1000–3000 m mélyen olyan víztartó rétegek, amelyek 60–120 °C hőmérsékletű vizet tartalmaznak.

Előnyök:

- Folyamatos energiaellátás (nem időjárásfüggő).
- Alacsony üzemeltetési költség a beruházás megtérülése után.
- Távfűtési rendszerekbe integrálható.

Példa: A **Galántai járásban** végzett próbafúrások szerint 1500 m mélységben 78 °C-os víz érhető el, ami egy 20 MWth teljesítményű geotermikus erőmű működtetésére elegendő.

2. A szélerergia helyzete Szlovákiában: jogszabályi háttér, működő projektek

2.1. Jogszabályi háttér és szabályozási környezet

Szlovákiában a szélerergia-beruházások telepítésére és üzemeltetésére vonatkozó szabályokat elsősorban a következő jogszabályok határozzák meg:

- **Zákon č. 251/2012 Z. z. o energetike** – az energiáról szóló törvény, amely meghatározza a villamosenergia-termelő egységek engedélyezési folyamatát, valamint az elosztóhálózatra csatlakozás feltételeit.
- **Zákon č. 50/1976 Zb. (Stavebný zákon)** – az építési törvény, amely előírja az építési engedély beszerzését, a környezeti hatásvizsgálat (EIA) és a településrendezési terv összehangolását.
- **Zákon č. 24/2006 Z. z. o posudzovaní vplyvov na životné prostredie (EIA/SEA)** – a környezeti hatásvizsgálatról szóló törvény, amely kötelezően előírja a szélerergia-projektek környezeti kockázatainak elemzését (zajterhelés, madár- és denevérpopuláció veszélyeztetése, talajhasználati hatások).

A szabályozásban **kritikus tényező**, hogy Szlovákiában nincs kifejezetten a szélerergia-fejlesztésekre szabott részletes irányelv, amely egyértelműen kijelölné a lehetséges telepítési zónákat. Ez szemben áll például Németországgal vagy Ausztriával, ahol a tartományok (Bundesländer) saját, részletes zónatérképeket készítettek, és ezzel minimalizálták a lakossági és környezeti konfliktusokat.

Az új EIA törvény viszont már ezt a jogi hiányt kezelné. A Magyar Szövetség tárgyalódelegációjának tagjaként sikerült olyan feltételeket kieszközölnünk a tárgyalásokon, hogy a jövőben a környékbeli települések dönthessenek arról, szeretnének-e a falu határában vagy sem szélérőművet, illetve a SEPS-nek is engélyeznie kell majd az erőmű építését. A minisztérium álláspontja alapján, és a Magyar Szövetség környezetvédelmi szakpolitikai csapatá-

nak tagjaként kimondhatom, hogy a szakmai tények egyértelművé teszik, hogy Szlovákiában, főleg a déli régiókban nincs értelme szél erőművet építeni.

A jelenlegi jogi keret egyik fő akadálya a szélenergia-beruházásoknak, hogy az **elosztóhálózatra való csatlakozás** erősen korlátozott – a Szlovák Villamosenergia-átviteli Rendszer (SEPS) és a regionális elosztók (ZSE, SSE, VSD) jelenleg csak korlátozott mennyiségű új kapacitást engednek hálózatra, elsősorban hálózati stabilitási okokból. Tehát ennek is egy fő tényezőnek kell lennie, amennyiben egy önkormányzatot egy külföldi érdekeket szolgáló beruházó felkeresi!

2.2. Már működő szélenergia-projektek Szlovákiában és gazdasági teljesítményük

Szlovákia szélenergia-potenciálja **alacsonynak számít** európai összevetésben. Az ország teljes beépített szélenergia-kapacitása 2024 végén **csupán 3 MW** körül mozgott, ami elhanyagolható mennyiség például Lengyelország (8 400 MW) vagy Ausztria (3 800 MW) adataihoz képest.

Legismertebb működő projekt:

- **Korlátkói (Cerová) szélpark (Szenicei járás)** – 3 darab, egyenként 0,66 MW teljesítményű turbina.
 - Éves termelés: kb. 4,5–5 GWh, ami nagyjából 1 000 háztartás éves villamosenergia-igényét fedezi. Viszont nem a szlovákiai és nem a helyi fogyasztók igényeit elégíti ki!
 - Kapacitáskihasználási tényező: 20–25% (európai átlagnál alacsonyabb).

A gazdasági hozamok elemzése alapján a települési önkormányzatok **minimális közvetlen bevételhez jutnak:**

- A terület bérleti díja általában **200–800 €/ha/év**.
- A helyi adóbevételek a beruházás értékétől függően éves szinten néhány ezer euró körül mozognak.
- Helyi munkahely-teremtési hatás **elhanyagolható:** a működtetéshez 1–2 technikai szakember szükséges, akik gyakran nem helyben élnek.

Összehasonlításképpen: ha ugyanezt a területet mezőgazdasági tevékenységre használnák, a vállalati szektor képviselői, illetve az önkormányzat fenntartása alá tartozó épületek tetejére fotovoltaikus erőműveket, esetleg közösségi geotermikus rendszert építenének EU forrásokból, az önkormányzat **többszörös bevételt** realizálhatna, miközben a termelés kiszámíthatóbb lenne.

2.3. Európai telepítési trendek és Szlovákia helyzete

Nyugat-Európában a 200–250 méteres csúcsmagaságú szélkerekeket **nyílt, mezőgazdasági területeken és tengerparti zónákban** telepítik, ahol az éves szélesség meghaladja a 6–7 m/s értéket.

Szlovákiában a legtöbb potenciális terület **dombvi-**

déki és erdős terület, ahol a szélprofil kedvezőtlenebb (4–5 m/s). Emiatt a beruházások **gazdasági megtérülése gyengébb**, különösen állami támogatás nélkül.

Az **Európai Szélenergia Szövetség (WindEurope)** 2023-as jelentése szerint Szlovákia a legalacsonyabb kapacitáskihasználással rendelkező EU-tagállamok közé tartozik, és a következő 10 évben a bővítés fő akadálya a **hálózati kapacitás** és a **lakossági elfogadottság** hiánya.

3. A szélenergia nagyüzemi hasznosításának kockázatai és korlátai Szlovákiában

A Szlovák Energiastratégia 2021–2030 (**Slovenská energetická stratégia 2021–2030**) dokumentum kiemeli, hogy a szélenergia-termelés potenciálja Szlovákiában korlátozott, és elsősorban kisebb, decentralizált megoldásokban lát lehetőséget. A stratégia szerint a szélenergia részesedése 2030-ig nem haladhatja meg a teljes megújuló termelés 3–5%-át.

Források:

- Ministerstvo hospodárstva SR – Energetická stratégia 2021–2030
- Zákon č. 251/2012 Z. z. Törvény az energiáról, valamint egyes törvények módosításáról és kiegészítéséről
- Zákon č. 24/2006 Z. z. Törvény a környezeti hatásvizsgálatról és egyes törvények módosításáról

3.1. Gazdasági realitások – Mit kap a falu?

A nagy magasságú (200–250 m) szél erőművek telepítésénél a beruházók jellemzően bérleti díjat fizetnek a földtulajdonosnak, amely lehet magánszemély vagy önkormányzat. Szlovákiában a bérleti díjak éves szinten átlagosan **2 000–5 000 euró között mozognak** turbinánként. Egy 3–5 turbinából álló park esetén ez **10–25 000 euró éves bevételt** jelenthet a településnek.

Ez a bevétel első látásra vonzó, azonban figyelembe kell venni:

- A település **nem lesz a termelt energia tulajdonosa**, így nem profitál az áram értékesítéséből.
- Az infláció és a piaci áramárak emelkedése mellett a bérleti díj reálértéke idővel csökkenhet.
- A beruházók gyakran **25–30 éves szerződést kötnek**, amely korlátozza a település mozgásterét más energetikai projektek indításában.

Ezzel szemben, ha a település **energetikai közösként** fotovoltaikus vagy geotermális rendszert üzemeltet, a termelt energia közvetlenül csökkentheti az önkormányzati intézmények (iskola, hivatal, közvilágítás) energiaszámláit, ami hosszú távon nagyobb megtakarítást eredményezhet, mint a szél erőmű-bérleti díj.

Források:

- Slovenská asociácia veternej energie (SWEA) – Bérleti díjak és projektek adatai, 2023
- Eurostat – Energiaárak és inflációs előrejelzés, 2024

3.2. Európai példák – Miért nem ideális a 250 m-es turbinák telepítése?

Nyugat-Európában, különösen Németországban, Dániában és Hollandiában elterjedt a 200–250 méteres turbinák használata. Ezek jellemzően **tengerparti vagy nyílt síksági** területeken kerülnek telepítésre, ahol:

- Magas az átlagos szélesség (6,5–8,5 m/s)
 - Alacsony a környező beépítettség és mezőgazdasági művelés
 - Kisebb a vizuális és zajterhelés társadalmi ellenállása
- Szlovákiában az átlagos szélesség síkvidéken 4–5 m/s, hegyvidéken 5–6 m/s, ami **nem optimális** a nagy magasságú turbinák gazdaságos működtetéséhez. Emellett a településsűrűség és a termőföld-arány miatt a vizuális és zajhatás, valamint a területhasználati konfliktusok nagyobb problémát jelentenek.

4. A mezőgazdasági termelésre gyakorolt hatások

4.1 A mélyalapozás műszaki jellemzői

Egy 250 méteres szélérőmű alapjának átmérője jellemzően 20–25 méter, mélysége pedig elérheti a 3–5 métert, bizonyos esetekben akár mélyebb is lehet, ha a talajviszonyok nem megfelelőek. Az alap általában több ezer köbméter betont és több száz tonna acélarmatúrát tartalmaz. Ez a konstrukció gyakorlatilag végleges jellegű, vagyis a teljes elbontás során is rendkívül költséges és technikailag nehézkes az eredeti állapot visszaállítása.

Ez a tény különösen fontos a falvak szempontjából: ha a beruházó a hasznosítási időszak végén (20–25 év) nem hajtja végre az alapok teljes eltávolítását, akkor a mezőgazdasági művelésre alkalmatlan, betonozott terület marad a település területén.

4.2 Talajszerkezet és vízháztartás változásai

A mélyalapozás nemcsak a felszínen, hanem a talajban is jelentős változásokat idéz elő. A beton és a szerkezeti elemek akadályozzák a víz természetes szivárgását, ami helyi vízelvezetési problémákat vagy éppen vízfelhalmozódást okozhat. Ennek következménye lehet a talaj szerkezetének romlása, az anaerob folyamatok felerősödése és a terméshozam csökkenése a közvetlen környezetben.

A mezőgazdasági növények gyökérzete – különösen a mélyre hatoló fajok, mint például a lucerna vagy a nap-

raforgó – akadályba ütközik a talajban, ami rontja a növények víz- és tápanyagfelvételét.

4.3 A mezőgazdasági géphasználat korlátai

A szélérőművek környezetében a mezőgazdasági gépek mozgását több tényező is korlátozza:

- **Alap körüli terület:** Az alap környezetében biztonsági okokból meghatározott védőtávolság van érvényben, ahol nagy teljesítményű traktorok, kombájnok vagy permetezőgépek mozgása korlátozott.
- **Kábelhálózat:** A föld alatti elektromos kábelek nyomvonala mentén a mély talajművelés tilos vagy szigorúan szabályozott, ami csökkenti a termőterület kihasználhatóságát.
- **Karbantartási utak:** Az erőművekhez vezető állandó karbantartási útvonalak területet vonnak ki a mezőgazdasági művelésből, és tömörödött talajréteget hagynak maguk után.

Összesítve tehát a szélérőművek telepítésével járó legkiemelkedőbb mezőgazdasági kockázatok közé tartoznak:

1. **Termőterület-vesztés** – Az alapozás, utak és kiegészítő létesítmények miatt.
2. **Talajtömörödés** – Az építési fázisban használt nehézgépek tartós szerkezeti károsodást okoznak a talajban.
3. **Vízgazdálkodási zavarok** – A természetes vízáramlás megszakadása, belvizesedés vagy kiszáradás.
4. **Növénytermesztési korlátok** – Bizonyos növényfajok kiesnek a termelési portfólióból.
5. **Hosszú távú rekultivációs költségek** – Ha a településnek kell viselnie a bontás és a talaj helyreállításának költségeit.

4.4 Nemzetközi tapasztalatok

Nyugat-Európában több példa is mutatja, hogy a szélérőművek bontásakor a beruházók nem mindig teljesítik maradéktalanul a terület helyreállítását. Németország egyes tartományaiban önkormányzatok peres úton próbálták rákényszeríteni a cégeket a bontási kötelezettség teljesítésére, de a jogi folyamat évekig húzódott. Ez rávilágít arra, hogy a szerződéskötéskor különösen fontos a pénzügyi garanciák (pl. bankgarancia vagy biztosíték) kikötése.

5. Fotovoltaikus rendszerek és energetikai közösségek Szlovákiában: jogszabályi háttér, gazdasági előnyök és a közösségi szemlélet szerepe

5.1. Bevezetés

A fotovoltaikus (PV) rendszerek és az energetikai

közösségek az utóbbi években egyre nagyobb figyelmet kapnak az Európai Unióban és Szlovákiában. Ezek az energiaforrások a megújuló energiaforrások közül az egyik leggyorsabban telepíthetők, a beruházási költségek csökkenése miatt pedig egyre szélesebb körben elérhetők az önkormányzatok számára is.

Az energetikai közösségek különösen fontos szerepet játszanak abban, hogy a falvak és kisvárosok csökkentsék az energiaköltségeiket, növeljék az energiafüggetlenségüket, és a megtermelt energiából származó bevételeket helyben tartsák.

5.2. Jogszabályi háttér Szlovákiában

A fotovoltaikus rendszerek telepítése és az energetikai közösségek működtetése Szlovákiában az alábbi fő jogszabályokra épül:

1. Energetikai törvény (č. 251/2012 Z.z.)

- Szabályozza az energiatermelést, -elosztást és -értékesítést.
- 2023-tól lehetővé teszi a kis léptékű termelők (max. 500 kW) számára, hogy egyszerűsített engedélyezési eljárással csatlakozzanak a hálózathoz.
- Rögzíti az önfogyasztásra termelő rendszerek adózási és nyilvántartási kötelezettségeit.

2. Megújuló energiaforrásokról szóló törvény (č. 309/2009 Z.z.)

- Szabályozza a megújuló energiaforrásból származó villamos energia támogatási rendszerét (feed-in tarifa, prémium rendszerek).
- 2024-től bevezetett módosításai lehetővé teszik az energetikai közösségek számára a közös energiatermelést és -fogyasztást.

3. Európai uniós irányelvek implementációja

- A RED II irányelv (2018/2001/EU) alapján a tagállamok kötelesek biztosítani a közösségi energia-termelési formák jogi kereteit.
- A Szlovákia által elfogadott szabályozás lehetővé teszi az ún. megújuló energetikai közösség (obnoviteľná energetická komunita) létrehozását.

5.3. Az energetikai közösségek működési modellje

Egy energetikai közösség lényege, hogy több szereplő – jellemzően önkormányzatok, helyi vállalkozások és lakosok – közösen ruháznak be egy megújuló energiaforrásba, majd a megtermelt energiát:

- **Saját fogyasztásra használják fel** (pl. önkormányzati épületek, iskolák, közvilágítás).
- **Felesleget értékesítenek** a hálózatra.
- **Költségmegosztási modellt** alkalmaznak, ahol a tagok arányosan részesednek a megtakarításból és a bevételből.

5.4. Gazdasági előnyök a falvak számára

A PV rendszerek és az energetikai közösségek legfontosabb gazdasági előnyei:

1. Energiaköltség-csökkentés

Egy 200 kW teljesítményű közösségi napelempark évente kb. **220–250 MWh** villamos energiát termelhet, ami egy kisebb község teljes közvilágítási és középület-energiaigényét fedezheti. Ez akár **15–25 ezer euró** éves megtakarítást jelenthet.

2. Helyben maradó bevételek

A termelt energia értékesítéséből származó nyereség nem egy külföldi befektetőhöz kerül, hanem a közösségi alapba, ahonnan fejlesztésekre fordítható.

3. Stabil, előre kalkulálható költségek

A fosszilis energiahordozók árának ingadozásával szemben a napenergia fix költségszerkezetet biztosít a működés során.

4. Uniós és állami támogatások elérhetősége

- **Program Slovensko 2021–2027** – Megújuló energiák fejlesztése közösségi és önkormányzati projekteken.
- **RePowerEU** – Gyorsított beruházások a megújuló energiaforrásokra az energiaválság enyhítésére.

5.5 Mezőgazdasági és tájhasználati előnyök

A geotermikus energia hasznosítása és a közösségi fotovoltaikus rendszerek telepítése lényegesen kisebb beavatkozást igényel a talajszerkezetbe és az energetikai költségek csökkentése sokkal nagyobb bevételt jelent az önkormányzatok számára.

- **Geotermia:** A fúrások kisméretűek, a felszíni infrastruktúra minimális, és nem akadályozza a mezőgazdasági géphasználatot.
- **Közösségi napelemek:** Tetőszerkezetre telepítve egyáltalán nem vonnak ki termőterületet, a földre telepített rendszerek pedig sekély alapozással és alatta legeltetéssel is működtethetők.

Ez azt jelenti, hogy a település hosszú távon megőrizheti mezőgazdasági potenciálját, miközben saját energiát termel és a bevételek a közösségnél maradnak. Mindezt az EU energetikai politikája is támogatja és Szlovákia pályázati felhívásai is.

5.6. Példa: községi PV beruházás megtérülése

Egy **150 kW-os** közösségi naperőmű telepítése:

- **Beruházási költség:** kb. 180–220 ezer EUR.
- **Támogatás:** 60–80%-os vissza nem térítendő támogatás (Program Slovensko vagy RePowerEU).
- **Megtérülési idő:** támogatással 3–5 év.
- **Élettartam:** 25–30 év, minimális karbantartási költséggel.

Ez a modell hosszú távon több százezer euró megtakarítást jelenthet egy falunak.

5.7. Kihívások és megoldások

- **Hálózati csatlakozás kapacitásproblémái** → Megoldás: energiatároló rendszerek (batteries) telepítése, fogyasztási csúcsok kiegyenlítése.
- **Adminisztratív akadályok** → Megoldás: energetikai közösségek jogi formájának egyszerűsítése, szakértői tanácsadás bevonása.
- **Lakossági bizalom** → Megoldás: nyílt pénzügyi beszámolók, közösségi fórumok, oktatás a projekt előnyeiről.

5.8. Miért jobb ez a modell, mint a nagy szélparkok?

- **Helyben marad a haszon** – A nagy szélparkok nyeresége jellemzően külföldi cégeknél landol.
- **Kisebbségi környezeti beavatkozás** – Napelemek telepítése nem igényel mélyalapozást, nem veszélyezteti a mezőgazdasági termelést.
- **Rugalmasság** – Modulárisan bővíthető, igényekhez igazítható.
- **Energiafüggetlenség** – A közösségi tulajdon révén a falu nem függ külső energiaszolgáltatóktól.

6. Összegzés és stratégiai javaslatok a szlovákiai falvak számára – miért a geotermikus és közösségi fotovoltaiikus energia jelenti a jövőt

6.1. A döntéshozatal kulcspontjai – mit kell mérlegelni

Mielőtt bármely település hosszú távú energetikai beruházás mellett döntene, **három fő szempontot** kell átgondolni:

1. Gazdasági megtérülés és helyi bevételek

- Milyen közvetlen pénzügyi hasznot hoz a beruházás a falu költségvetésébe?
- A helyi adók, bérleti díjak, profitmegosztási szerződések valóban elegendő forrást biztosítanak-e, vagy a profit döntő része a külföldi befektetőknél marad?
- Mekkora az üzemeltetési kockázat és a karbantartási költség, és ki viseli ezeket?

2. Energiafüggetlenség és ellátásbiztonság

- A beruházás valóban képes-e csökkenteni a település függőségét a központi energiahálózattól?
- Van-e lehetőség közvetlen helyi felhasználásra, vagy az energiát a termelés után kötelezően az országos hálózatba kell betáplálni, és csak keres-

kedelmi áron vásárolható vissza? Vagy külföldi piacokon kerül értékesítésre?

3. Környezeti és mezőgazdasági hatások

- Van-e közvetlen negatív hatás a termőföldre, élővilágra, vízforrásokra?
- Az adott területhasználat visszafordítható-e, vagy a beruházás befejezése után is költséges re-kultivációt igényel?

6.2. A geotermikus energia előnye – állandó, kiszámítható, helyben hasznosítható

A geotermikus energia Szlovákiában **kiemelkedő potenciállal bír**, különösen a déli és keleti régiókban. A geológiai feltételek lehetővé teszik, hogy **állandó hőforrás** álljon rendelkezésre, amely:

- hőenergia-termelésre (távfűtés, üvegházak, közintézmények fűtése),
- villamosenergia-termelésre (ORC-turbinák),
- ipari hőigények kielégítésére használható.

Gazdasági előnyök:

- Az energiaköltség hosszú távon fixálható → védelem az energiaár-ingadozások ellen.
- A bevétel teljes mértékben a helyi gazdaságban tartható, ha a tulajdonos az önkormányzat vagy a helyi közösség.
- Nincs látványos tájrombolás → turizmusbarát technológia.

Jogi háttér: A geotermikus energia kitermelését és hasznosítását a **251/2012. sz. geológiai törvény** és a kapcsolódó vízgazdálkodási előírások szabályozzák. Az engedélyeztetés összetett, de hosszú távon a projekt stabilitása miatt megéri a kezdeti adminisztrációs terhet.

6.3. Községi fotovoltaiikus rendszerek – a decentralizált energiaellátás jövője

A fotovoltaiikus energia szintén rendkívül ígéretes, **ha közösségi modellben valósul meg**. A közösségi energiaközösségek (energy communities) lényege, hogy a termelt energia felhasználása **elsősorban helyben történik**, csökkentve a hálózati veszteségeket és a költségeket.

Előnyök:

- Az energia ára a közösség tagjai számára hosszú távon kiszámítható és kedvező.
- A nyereség a közösségben marad, és további fejlesztésekre fordítható.
- Rugalmasság: a rendszer bővíthető, kombinálható energiatárolással (akkumulátorok).

Jogi háttér: Az energiaközösségek működését a **321/2014. sz. energetikai törvény** módosításai, valamint az EU **2018/2001 RED II** irányelve szabályozza, amelyet Szlovákia is implementált. 2023-tól a közösségi energiatermelés és -megosztás jogilag támogatott konstrukció, beleértve a hálózati díjak kedvezményeit.

6.5. Ajánlott stratégia polgármestereknek

A falu hosszú távú energia- és gazdaságpolitikájának kialakításakor **az alábbi sorrendet érdemes követni:**

1. Energetikai audit elvégzése

- Pontos kép arról, mennyi energiát használ a település, és milyen megtakarítási lehetőségek vannak.

2. Kis léptékű, de helyi tulajdonú projektek indítása

- Községi napelempark (iskola, óvoda, közvilágítás ellátására).
- Hőszivattyú és geotermikus fűtés közintézményeknél.

3. Regionális együttműködések kiépítése

- Több település közös energiaközösségbe szervezése a költségek megosztására és a tárgyalási pozíció erősítésére.

4. Hosszú távú bevételi források kiépítése

- Az energetikai beruházásokból származó nyereséget helyi fejlesztésekre, infrastruktúrára, munkahelyteremtésre fordítani.

6.6. Zárógondolat

A 21. századi településvezetés egyik legfontosabb feladata az **energiafüggetlenség és a gazdasági stabilitás megteremtése**. Szlovákiában a szélenergia jelenlegi formájában ritkán hoz valódi, helyben érezhető előnyöket a falvaknak. Ezzel szemben a **geotermikus energia** és a **közösségi fotovoltaikus rendszerek** nemcsak környezetbarátok, hanem hosszú távon kiszámítható bevételt és energiaár-stabilitást biztosítanak.

A polgármesterek számára a legfontosabb üzenet:

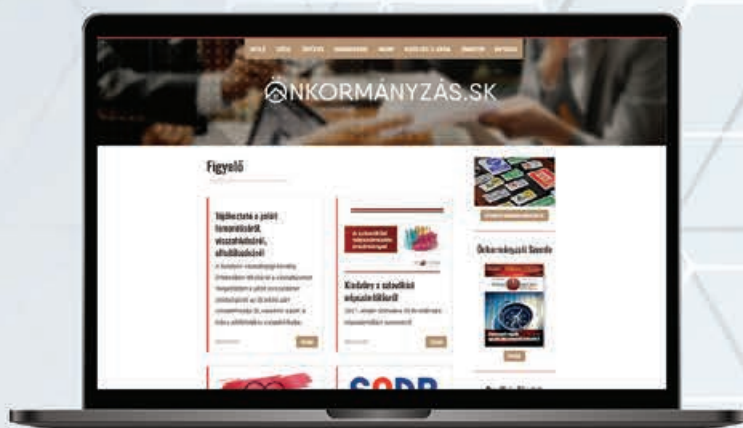
Nem az a cél, hogy a falu „energia-nagyhatalom” legyen, hanem hogy okos, helyi tulajdonú beruházásokkal fenntartható, biztonságos és megfizethető energiát biztosítson a közösségének.

Források

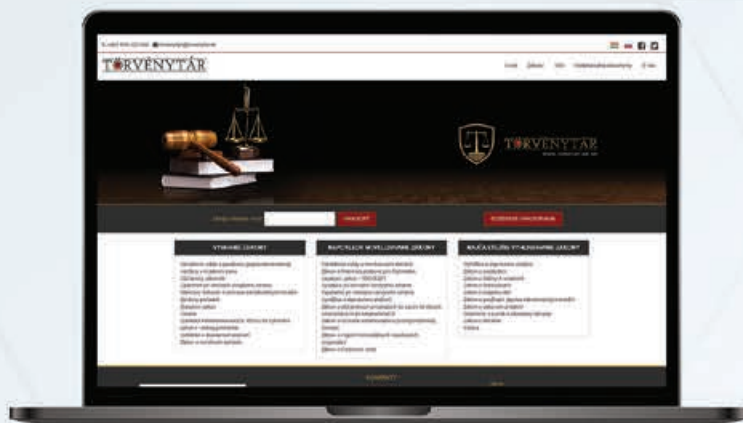
- Ministerstvo hospodárstva SR: Energetická politika Slovenskej republiky (2021)
- 309/2009 Z.z. zákon o podpore obnoviteľných zdrojov energie
- SEPS: Ročná správa o prevádzke sústavy 2023
- Štatistický úrad SR – Energetická bilancia 2023
- Geologický ústav Dionýza Štúra: Potenciál geotermálnej energie na Slovensku (2022)
- European Commission: Renewable Energy Directive (2018/2001/EU)
- Zákon č. 251/2012 Z. z. o energetike
- Zákon č. 50/1976 Zb. (Stavebný zákon)
- Zákon č. 24/2006 Z. z. o posudzovaní vplyvov na životné prostredie
- SEPS – Plán rozvoja prenosovej sústavy SR 2024–2033

- WindEurope Annual Statistics 2023
- Slovenská asociácia veterných elektrární – Interné analýzy (2024)
- European Commission – Renewable Energy Progress Report 2023
- Ministerstvo hospodárstva SR: Energetická stratégia SR 2023.
- WindEurope: Wind energy in Europe – 2023 Statistics and the outlook for 2024–2027.
- IEA Wind TCP: Annual Report 2023.
- Szlovák Építési Törvény (č. 50/1976 Zb.) és a környezetvédelmi jogszabályok vonatkozó részei.
- European Wind Atlas – Szélesebesség-adatok, 2023
- Bundesnetzagentur – Német szélerőmű-telepítési irányelvek, 2022
- Európai Bizottság – Renewable Energy Technologies: Wind Energy Guidelines (2023)
- Nemzetközi Energiaügynökség (IEA) – Wind Energy Deployment and Land Use (2022)
- Szlovák Földtörvény – Zákon č. 220/2004 Z. z. o ochrane a využívaní poľnohospodárskej pôdy
- Német Szélerőenergia Szövetség (BWE) – Repowering and Decommissioning Guidelines (2021)
- Magyar Agrárkamara – Szélerőművek mezőgazdasági hatásai (2020)
- Zákon č. 251/2012 Z.z. o energetike
- Zákon č. 309/2009 Z.z. o podpore obnoviteľných zdrojov energie
- Directive (EU) 2018/2001 – Renewable Energy Directive II (RED II)
- Ministerstvo hospodárstva SR – Stratégia rozvoja obnoviteľných zdrojov energie 2023–2030
- Európska komisia – RePowerEU dokumentumok
- International Energy Agency (IEA) – Photovoltaic Power Systems Programme, 2023 jelentés
- WindEurope Annual Statistics 2024
- Slovenský hydrometeorologický ústav – Veterné mapy SR
- Ministerstvo hospodárstva SR – Energetická politika Slovenskej republiky 2023
- Bundesverband WindEnergie e.V. – Turmhöhenentwicklung in Deutschland
- European Environment Agency – Wind energy in Europe: 2024 report
- 251/2012 Z. z. – Geológiai törvény
- 321/2014 Z. z. – Energetikai törvény és módosításai
- EU RED II irányelv (2018/2001)
- Štatistický úrad SR – Energiafogyasztási adatok (2023)
- IEA – Renewable Energy Market Update (2024)
- Slovenská inovačná a energetická agentúra – Geotermál potenciál tanulmány (2023)

Bc. Pék Pál

www.onkormanyzas.sk

www.torvenytar.sk

www.mennyiterrek.sk

procivis@procivis.sk